

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОНОВАЛЕНКО АНДРІЙ ГРИГОРОВИЧ

УДК 342.951:351.824.11(477):061.1ЄС

ДИСЕРТАЦІЯ

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ
РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ**

Спеціальність 081 Право

Галузь знань 08 Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ А. Г. Коноваленко

Науковий керівник:
Солодка І.В.,
кандидатка юридичних наук, доцент

АНОТАЦІЯ

Коноваленко А. Г. Державна політика України у сфері енергетики в умовах євроінтеграції: адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2026.

У дисертації здійснено комплексне дослідження теоретичних і практичних засад формування та реалізації державної політики України у сфері енергетики в умовах європейської інтеграції, а також особливостей адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Актуальність теми дослідження зумовлена одночасним впливом двох масштабних чинників на розвиток української енергетики: необхідністю виконання євроінтеграційних зобов'язань та забезпеченням функціонування енергетичного сектору в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України.

Енергетика є однією з базових складових національної безпеки, економічної стабільності та державного суверенітету. Після набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу у 2022 році та початку переговорів про вступ у 2024 році питання адаптації енергетичного законодавства до аспис Європейського Союзу набули принципово нового значення. Одночасно воєнний стан суттєво змінив умови функціонування енергетичної системи держави, висунувши на перший план питання енергетичної безпеки, фізичного захисту

інфраструктури, диверсифікації джерел енергопостачання та забезпечення стійкості енергетичних мереж.

У першому розділі дисертації досліджено теоретико-правові засади державної політики України у сфері енергетики в умовах євроінтеграції. Встановлено, що сучасна система програмних документів євроінтеграційної політики України сформувала багаторівневий механізм реалізації зобов'язань перед Європейським Союзом. Проведений аналіз дозволив виділити чотири основні групи документів: нормативно-правові акти з обов'язковою юридичною силою, документи стратегічного планування, інструменти умовного фінансування та документи орієнтовного характеру.

Обґрунтовано, що кожна із зазначених груп виконує самостійну функцію в механізмі європейської інтеграції та має безпосередній вплив на реформування енергетичного сектору. Особливу увагу приділено аналізу Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС, Національної економічної стратегії до 2030 року, механізму Ukraine Facility та інших програмних документів.

Доведено, що на сучасному етапі саме механізм умовного фінансування реформ перетворюється на один із найважливіших інструментів стимулювання трансформацій у сфері енергетики. У роботі досліджено позитивні та негативні аспекти євроінтеграційної політики України. До позитивних наслідків віднесено модернізацію державного управління, реформування системи публічної адміністрації, розвиток антикорупційної інфраструктури, удосконалення механізмів судового захисту, розширення доступу українських товарів до ринку Європейського Союзу та підвищення якості регуляторного середовища.

Встановлено, що в енергетичній сфері позитивний вплив євроінтеграції проявляється через реформування ринку електричної енергії,

розвиток конкурентних механізмів функціонування ринку, впровадження стандартів енергоефективності та стимулювання відновлюваної енергетики. Разом із тим визначено низку негативних аспектів євроінтеграційного процесу. Зокрема, встановлено, що виконання вимог *acquis* ЄС потребує значних фінансових ресурсів, модернізації енергетичної інфраструктури та подолання інституційних проблем, які накопичувалися протягом тривалого часу. Обґрунтовано, що окремі реформи, особливо у сфері тарифного регулювання та лібералізації енергетичних ринків, можуть створювати додаткові соціальні ризики, які потребують застосування компенсаційних механізмів з боку держави.

У другому розділі дисертації досліджено сучасний стан співробітництва України з Європейським Союзом у сфері енергетики та процес гармонізації національного законодавства з *acquis* ЄС. Встановлено, що інституційною основою співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері енергетики є Договір про Енергетичне Співтовариство, який забезпечує поступову адаптацію українського законодавства до права ЄС та створює механізми контролю за виконанням відповідних зобов'язань.

Доведено, що ключову роль у цьому процесі відіграють Міністерство енергетики України, НКРЕКП, Секретаріат Енергетичного Співтовариства, Європейська Комісія, а також міжнародні фінансові інституції. Здійснено аналіз інституційних, правових, технічних та фінансових механізмів співробітництва України з Європейським Союзом.

Встановлено, що після 2022 року відбулося істотне розширення масштабів фінансової підтримки українського енергетичного сектору, а також суттєве посилення координації між українськими та європейськими інституціями. Особливу увагу приділено дослідженню процесів гармонізації законодавства України з *acquis* ЄС у сфері електроенергетики.

Встановлено, що реформування ринку електричної енергії здійснюється під впливом положень Третього та Четвертого енергетичних

пакетів Європейського Союзу. Проаналізовано стан імплементації директив та регламентів ЄС щодо функціонування внутрішнього ринку електроенергії, розвитку відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності.

Доведено, що одним із найбільш вагомих результатів євроінтеграційних процесів стала синхронізація Об'єднаної енергетичної системи України з ENTSO-E, яка забезпечила інтеграцію української енергосистеми до європейського енергетичного простору та створила додаткові гарантії енергетичної безпеки держави.

Разом із позитивними результатами виявлено низку проблемних аспектів. До них віднесено накопичення заборгованості на ринку електроенергії, недостатній рівень інвестиційної активності, проблеми функціонування механізмів підтримки відновлюваної енергетики, недосконалість окремих процедур регуляторного контролю та наявність розриву між формальним рівнем гармонізації законодавства та практикою його реалізації.

У третьому розділі дисертації визначено шляхи вдосконалення державної політики України у сфері енергетики та адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Досліджено енергетичну безпеку як самостійну складову державної політики України. На підставі аналізу законодавства, стратегічних документів та практики державного управління запропоновано авторський підхід до розуміння енергетичної безпеки як багаторівневої категорії, що охоплює фізичну безпеку критичної інфраструктури, ресурсну стійкість енергетичної системи, розосереджену стійкість генерації та технологічну (кібернетичну) безпеку.

Проведено порівняльно-правовий аналіз зарубіжного досвіду забезпечення енергетичної безпеки та регулювання електроенергетики. Встановлено, що досвід держав-членів Європейського Союзу може бути

використаний в Україні лише з урахуванням національних особливостей, масштабів воєнних загроз та специфіки функціонування українського енергетичного сектору. Особливе місце у дослідженні займає аналіз видів завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Запропоновано авторську класифікацію таких завдань, до якої включено інституційні, нормотворчі, тарифні, цифровізаційні, контрольні-наглядові та дозвільно-реєстраційні завдання. Доведено, що кожен із зазначених видів завдань має власний предмет правового впливу, систему уповноважених суб'єктів та безпосередній зв'язок із вимогами acquis Європейського Союзу.

У межах дослідження інституційних завдань обґрунтовано необхідність подальшого зміцнення незалежності НКРЕКП відповідно до стандартів Європейського Союзу. Під час аналізу нормотворчих завдань визначено пріоритетність подальшої транспозиції мережевих кодексів та регламентів ЄС. У сфері тарифного регулювання обґрунтовано доцільність розвитку стимулюючого тарифоутворення та впровадження європейських методик регулювання.

У межах цифровізаційних завдань визначено необхідність завершення формування єдиної цифрової екосистеми енергетичного ринку, зокрема повноцінного функціонування Датахабу. Проведений аналіз переваг та недоліків чинної моделі адміністративно-правового регулювання електроенергетики дозволив сформулювати авторський висновок про їхній діалектичний взаємозв'язок.

Обґрунтовано, що більшість проблем сучасного енергетичного сектору є не наслідком помилковості обраного напрямку реформування, а результатом неповної реалізації реформ, необхідних для досягнення цілей європейської інтеграції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні нових теоретичних положень щодо змісту державної політики України у сфері енергетики та вдосконаленні наукових підходів до адміністративно-правового регулювання електроенергетики в умовах євроінтеграції.

Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості використання сформульованих висновків і пропозицій у законотворчій діяльності, правозастосовній практиці органів державної влади, діяльності суб'єктів енергетичного ринку, а також у навчальному процесі та подальших наукових дослідженнях проблем енергетичного права та адміністративно-правового регулювання.

Ключові слова: державна політика, енергетична безпека, адміністративно-правове регулювання, електроенергетика, євроінтеграція, гармонізація законодавства, *acquis* ЄС, національний регулятор, ринок електричної енергії, енергетична інфраструктура.

SUMMARY

Konovalenko A. H. State policy of Ukraine in the energy sector under the conditions of European integration: administrative and legal regulation of relations in the electricity sector. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

The dissertation on obtaining a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 081 Law in the field of knowledge 08 Law. – Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, 2026.

The dissertation presents a comprehensive study of the theoretical and practical foundations of the formation and implementation of the state policy of Ukraine in the energy sector under the conditions of European integration, as well as the peculiarities of the administrative and legal regulation of relations in the electricity sector.

The relevance of the research topic is determined by the simultaneous impact of two large-scale factors on the development of Ukraine's energy sector: the need to fulfil European integration commitments and to ensure the functioning of the energy sector under conditions of the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine.

The energy sector is one of the fundamental components of national security, economic stability, and state sovereignty. Following Ukraine's acquisition of candidate status for accession to the European Union in 2022 and the commencement of accession negotiations in 2024, the issue of adapting energy legislation to the acquis of the European Union has acquired fundamentally new significance. At the same time, martial law has substantially altered the conditions for the functioning of the state's energy system, bringing to the forefront issues of energy security, physical protection of infrastructure, diversification of energy supply sources, and ensuring the resilience of energy networks.

The first chapter of the dissertation examines the theoretical and legal foundations of Ukraine's state policy in the energy sector under conditions of European integration. It has been established that the modern system of programmatic documents of Ukraine's European integration policy has formed a multi-level mechanism for implementing obligations to the European Union. The analysis made it possible to identify four main groups of documents: legally binding normative acts, strategic planning documents, conditional financing instruments, and indicative policy documents.

It is substantiated that each of these groups performs an independent function within the mechanism of European integration and directly influences the reform of the energy sector. Particular attention is paid to the analysis of the Association Agreement between Ukraine and the European Union, the Treaty Establishing the Energy Community, the National Programme for the Adaptation

of Ukrainian Legislation to EU Law, the National Economic Strategy until 2030, the Ukraine Facility mechanism, and other policy documents.

It is demonstrated that, at the present stage, the mechanism of conditional financing of reforms is becoming one of the most important instruments for stimulating transformations in the energy sector. The dissertation examines both the positive and negative aspects of Ukraine's European integration policy. Positive outcomes include the modernization of public administration, reform of the public administration system, development of anti-corruption infrastructure, improvement of judicial protection mechanisms, expansion of access for Ukrainian goods to the European Union market, and enhancement of the regulatory environment.

It has been established that, in the energy sector, the positive impact of European integration is manifested through electricity market reform, development of competitive market mechanisms, implementation of energy efficiency standards, and promotion of renewable energy sources. At the same time, a number of negative aspects of the European integration process have been identified. In particular, compliance with the requirements of the EU acquis requires substantial financial resources, modernization of energy infrastructure, and overcoming institutional problems accumulated over a long period. It is substantiated that certain reforms, especially in the field of tariff regulation and liberalization of energy markets, may create additional social risks requiring compensatory mechanisms on the part of the state.

The second chapter of the dissertation examines the current state of cooperation between Ukraine and the European Union in the energy sector and the process of harmonizing national legislation with the EU acquis. It has been established that the institutional basis for cooperation between Ukraine and the European Union in the energy sector is the Treaty Establishing the Energy Community, which ensures the gradual adaptation of Ukrainian legislation to EU

law and creates mechanisms for monitoring compliance with the relevant obligations.

It is demonstrated that a key role in this process is played by the Ministry of Energy of Ukraine, the National Energy and Utilities Regulatory Commission (NEURC), the Energy Community Secretariat, the European Commission, and international financial institutions. An analysis of the institutional, legal, technical, and financial mechanisms of cooperation between Ukraine and the European Union has been conducted.

It has been established that after 2022 there was a significant expansion of financial support for Ukraine's energy sector, as well as a substantial strengthening of coordination between Ukrainian and European institutions. Particular attention is paid to the study of the processes of harmonization of Ukrainian legislation with the EU *acquis* in the field of electricity.

It has been established that electricity market reform is being implemented under the influence of the provisions of the Third and Fourth Energy Packages of the European Union. The state of implementation of EU directives and regulations concerning the functioning of the internal electricity market, the development of renewable energy sources, and the improvement of energy efficiency has been analysed.

It is demonstrated that one of the most significant results of the European integration process has been the synchronization of the Integrated Power System of Ukraine with ENTSO-E, which ensured the integration of Ukraine's energy system into the European energy space and created additional guarantees of the state's energy security.

Alongside the positive results, a number of problematic aspects have been identified. These include the accumulation of debt in the electricity market, an insufficient level of investment activity, problems in the functioning of renewable energy support mechanisms, shortcomings in certain regulatory control

procedures, and the existence of a gap between the formal level of legislative harmonization and its practical implementation.

The third chapter of the dissertation identifies ways to improve Ukraine's state policy in the energy sector and the administrative and legal regulation of relations in the electricity sector. Energy security is examined as an independent component of Ukraine's state policy. Based on an analysis of legislation, strategic documents, and public administration practice, the author proposes an original approach to understanding energy security as a multi-level category encompassing the physical security of critical infrastructure, resource resilience of the energy system, decentralized generation resilience, and technological (cyber) security.

A comparative legal analysis of foreign experience in ensuring energy security and regulating the electricity sector has been conducted. It has been established that the experience of European Union Member States can be applied in Ukraine only with due regard to national peculiarities, the scale of wartime threats, and the specific features of the Ukrainian energy sector. A special place in the study is devoted to the analysis of the types of tasks of administrative and legal regulation of relations in the electricity sector.

The author proposes an original classification of such tasks, including institutional, rule-making, tariff-regulation, digitalization, supervisory and control, and licensing and registration tasks. It is demonstrated that each of these types of tasks has its own subject matter of legal influence, a system of authorized entities, and a direct connection with the requirements of the EU *acquis*.

Within the study of institutional tasks, the necessity of further strengthening the independence of the NEURC in accordance with European Union standards is substantiated. During the analysis of rule-making tasks, priority is given to the further transposition of EU network codes and regulations. In the field of tariff regulation, the expediency of developing incentive-based

tariff setting and implementing European regulatory methodologies is substantiated.

Within the framework of digitalization tasks, the necessity of completing the formation of a unified digital ecosystem of the energy market, including the full-scale functioning of the DataHub, is identified. The analysis of the advantages and disadvantages of the current model of administrative and legal regulation of the electricity sector made it possible to formulate the author's conclusion regarding their dialectical interrelationship.

It is substantiated that most of the problems of the modern energy sector are not the result of an erroneous reform trajectory but rather of the incomplete implementation of reforms necessary for achieving the goals of European integration.

The scientific novelty of the obtained results lies in the development of new theoretical provisions concerning the content of Ukraine's state policy in the energy sector and in the improvement of scientific approaches to the administrative and legal regulation of the electricity sector under conditions of European integration.

The practical significance of the research results lies in the possibility of using the formulated conclusions and proposals in legislative activity, law enforcement practice of public authorities, the activities of energy market participants, as well as in the educational process and further scientific research on issues of energy law and administrative and legal regulation.

Key words: state policy, energy security, administrative-legal regulation, electric power industry, European integration, harmonization of legislation, EU acquis, national regulator, electricity market, energy infrastructure.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Коноваленко А. Г. Програмні документи у сфері євроінтеграційної політики України: загальна характеристика. *Щомісячний інформаційно-аналітичний журнал «Економіка. Фінанси. Право.»*. 2026. № 5. С.34-38.

2. Коноваленко А. Г. Зарубіжний досвід реалізації енергетичних стратегій: правовий аспект. *Український політико-правовий дискурс*. 2026. № 23 (2026).

3. Коноваленко А. Г. Види завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 3. С. 75-79.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Коноваленко А.Г. Енергетична безпека як багаторівнева категорія державної політики України в умовах євроінтеграції: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного круглого столу, присвяченого 30-річчю Конституції України «Конституційно-правові засади організації та здійснення публічної влади в умовах воєнного стану» (м. Хмельницький, 03 червня 2026 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2026. С. 30-33.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	
1.1. Програмні та стратегічні документи державної політики України у сфері енергетики в умовах євроінтеграції.....	24
1.2. Євроінтеграційна політика України у сфері енергетики: сучасний стан, проблеми та перспективи.....	35
Висновки до Розділу 1.....	53
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	
2.1. Співробітництво України та Європейського Союзу в енергетичній сфері.....	57
2.2. Особливості двостороннього та багатостороннього співробітництва України у сфері електроенергетики.....	81
2.3. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу у сфері електроенергетики.....	97
Висновки до Розділу 2.....	114
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ.....	
3.1. Аналіз стану енергетичної безпеки України: адміністративно-правові аспекти забезпечення.....	118
3.2. Зарубіжний досвід реалізації державної енергетичної політики та можливості його впровадження в Україні.....	136
3.3. Види завдань адміністративно-правового регулювання відносин у	

сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.....	153
3.4. Проблеми та перспективи вдосконалення адміністративно- правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.....	174
Висновки до Розділу 3.....	193
ВИСНОВКИ.....	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	206
ДОДАТКИ.....	233

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Енергетична сфера є однією з визначальних складових національної безпеки, економічного розвитку та суверенітету держави, а її ефективне функціонування безпосередньо залежить від якості державної політики та адміністративно-правового регулювання відповідних суспільних відносин. В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що супроводжується цілеспрямованим знищенням об'єктів енергетичної інфраструктури, питання забезпечення енергетичної безпеки та вдосконалення державного управління в енергетичній галузі набули екзистенційного значення. Водночас набуття Україною у 2022 році статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу та подальше відкриття переговорного процесу перетворили гармонізацію національного енергетичного законодавства з *acquis* ЄС із формально-добровільного на юридично обов'язковий напрям державної політики.

Енергетична інтеграція України з Європейським Союзом є складним, багаторівневим і нелінійним процесом, успіх якого визначається не одноразовими політичними рішеннями, а постійною інституційною роботою органів державної влади з перетворення задекларованих зобов'язань на практично діючі норми і механізми. Попри значний обсяг ухвалених нормативно-правових актів та досягнутий прогрес у реформуванні ринку електричної енергії, сучасний стан адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики характеризується низкою системних проблем – недостатньою незалежністю національного регулятора, накопиченою заборгованістю на ринку, незавершеністю інтеграції до єдиного енергетичного ринку ЄС, збереженням монополістичних практик попри проконкурентну законодавчу базу.

Зазначені обставини зумовлюють потребу в комплексному науковому осмисленні змісту, особливостей і шляхів удосконалення державної політики України у сфері енергетики в умовах євроінтеграції, що й визначає актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі адміністративного права, державного управління, серед яких Вецзоні Р., Генералов О., Грушко В., Дугінець Г., Колісник М., Колпаков В. К., Кориневич А. О., Костюченко Я. М., Кузьменко О. В., Ломака О. Ю., Ніжейко К., Пашков М., Пустовіт Ю. Ю., Савченко О., Суходоля О. М. Окремі аспекти правового регулювання енергетичної сфери, забезпечення енергетичної безпеки та адаптації законодавства України до права ЄС досліджувалися у працях провідних науковців, однак комплексного дослідження державної політики у сфері енергетики в умовах одночасного впливу збройної агресії та поглиблення євроінтеграції, з акцентом на видах завдань адміністративно-правового регулювання електроенергетики, у вітчизняній правовій науці дотепер не проводилося, що додатково підкреслює актуальність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова на 2017 – 2026 роки «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (державний реєстраційний номер 01178U000103), наукової теми кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (номер державної реєстрації 0123U102955) та згідно з планом науково-дослідної роботи Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (протокол №6 від 28 жовтня 2022 року).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є комплексне розкриття змісту, особливостей та шляхів удосконалення державної політики України у сфері енергетики й адміністративно-правового регулювання відносин в електроенергетиці в умовах євроінтеграції, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні *завдання*:

- розкрити теоретико-методологічні засади державної політики України у сфері енергетики та визначити вплив повномасштабної збройної агресії на її формування й реалізацію;

- дослідити інституційні, двосторонні та багатосторонні механізми співробітництва України з Європейським Союзом та державами-партнерами у сфері енергетики;

- проаналізувати стан гармонізації енергетичного законодавства України з *acquis* ЄС та виявити наявні законодавчі прогалини;

- охарактеризувати енергетичну безпеку як багаторівневу категорію державної політики та дослідити адміністративно-правові механізми її забезпечення;

- здійснити порівняльний аналіз зарубіжного досвіду забезпечення енергетичної безпеки та визначити межі його застосовності для України;

- класифікувати види завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції;

- оцінити переваги та недоліки сучасного стану адміністративно-правового регулювання електроенергетики;

- сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері електроенергетики.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі формування та реалізації державної політики України у сфері енергетики в умовах євроінтеграції.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики як складова державної політики України у сфері енергетики в умовах євроінтеграції.

Методи дисертаційного дослідження. Методологічну основу дисертації становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, застосованих у їх взаємозв'язку та системній єдності. Зокрема, *діалектичний метод* застосовано наскрізно, найбільш виразно у підрозділі 3.4 (обґрунтування положення про діалектичний взаємозв'язок переваг і недоліків чинної моделі регулювання), а також у висновках до розділів 2 і 3 під час розгляду державної політики в її розвитку та внутрішній суперечливості (зокрема двоїстого впливу війни – підрозділи 3.1, 3.2). *Системно-структурний метод* знайшов вираження при аналізі підрозділу 3.3 (дослідження адміністративно-правового регулювання електроенергетики як цілісної системи взаємопов'язаних видів завдань), а також підрозділу 3.1 (побудова багаторівневої моделі енергетичної безпеки) та розділу 2 (аналіз інституційного, двостороннього й багатостороннього співробітництва як єдиної системи). *Формально-юридичний (догматичний) метод* було застосовано у підрозділі 2.3, 3.1, 3.3 (аналіз змісту нормативно-правових актів України – законів «Про критичну інфраструктуру», «Про ринок електричної енергії», № 1540-VIII, а також актів *acquis* ЄС – Директиви 2019/944, Регламенту 2019/942, директив RED II/RED III). *Порівняльно-правовий метод* – підрозділ 3.2 (порівняльний аналіз досвіду ЄС, Польщі, Литви, країн Балтії та Німеччини й визначення меж його застосовності для України), частково підрозділ 3.3 (зіставлення статусу НКРЕКП із вимогами ст. 57 Директиви 2019/944). *Метод класифікації*

знайшов своє застосування у підрозділі 3.3 (побудова авторської класифікації видів завдань адміністративно-правового регулювання за критерієм функціональної спрямованості), а також підрозділі 3.1 (класифікація рівнів енергетичної безпеки). *Статистичний метод* неодноразово було застосовано у підрозділах 2.3 (кількісні показники гармонізації законодавства – дані Кабінету Міністрів та Секретаріату Енергетичного Співтовариства) і 3.4 (аналіз стану розрахунків на ринку електроенергії – обсяги заборгованості). *Логіко-семантичний метод* використано при формуванні понятійного апарату дослідження, насамперед категорії «енергетична безпека» (підрозділ 3.1 та розділ 1 під час формування теоретико-методологічних засад дослідження).

Нормативно-правову основу дисертації складають Конституція України, міжнародні договори України, акти права Європейського Союзу (acquis ЄС), Договір про заснування Енергетичного Співтовариства, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти НКРЕКП та інших суб'єктів публічного адміністрування, що визначають засади формування й реалізації державної політики у сфері енергетики та адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції, а також законодавство держав – членів Європейського Союзу.

Емпіричну основу дослідження склали монографічні видання та публікації у періодичних виданнях

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній правовій науці комплексних досліджень державної політики України у сфері енергетики та адміністративно-правового регулювання електроенергетики в умовах одночасного впливу збройної агресії та поглиблення євроінтеграції. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень, що мають наукову новизну, зокрема:

вперше:

– запропоновано авторську класифікацію видів завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики за критерієм функціональної спрямованості адміністративно-правового впливу, що охоплює інституційне, нормотворче, тарифне, цифровізаційне, контрольно-наглядове та дозвільно-реєстраційне завдання, кожне з яких прив'язане до конкретних вимог acquis ЄС;

– обґрунтовано теоретичне положення про діалектичний взаємозв'язок переваг і недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання електроенергетики, згідно з яким більшість недоліків чинної моделі є наслідком незавершеності або дефектності реалізації тих самих реформ, що становлять її переваги;

– запропоновано розглядати енергетичну безпеку як багаторівневу категорію державної політики, що включає фізичний захист критичної інфраструктури, ресурсну стійкість, розосереджену стійкість генерації та технологічну (кібернетичну) стійкість;

вдосконалено:

– наукові підходи до розуміння змісту державної політики у сфері енергетики як системного, багаторівневого процесу, що поєднує нормотворчі, ринково-регуляторні та дипломатично-координаційні інструменти;

– теоретичні положення щодо забезпечення незалежності національного регулятора у сфері енергетики з урахуванням вимог статті 57 Директиви (ЄС) 2019/944 та Регламенту (ЄС) 2019/942;

набули подальшого розвитку:

– наукові уявлення про межі застосовності зарубіжного досвіду забезпечення енергетичної безпеки для України, що визначаються не змістом технічних рішень, а інституційно-правовим контекстом їх реалізації;

- обґрунтування необхідності закріплення в законодавстві України єдиного визначення енергетичної безпеки та системи її структурних рівнів;
- пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері електроенергетики, зокрема Закону України «Про ринок електричної енергії» та Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані: у правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства України у сфері електроенергетики та забезпечення його гармонізації з правом ЄС; у правозастосовній діяльності – органами державної влади, відповідальними за формування та реалізацію державної політики у сфері енергетики; у науково-дослідній діяльності – для подальших досліджень проблематики адміністративно-правового регулювання енергетичної галузі; у освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Право Європейського Союзу» та підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів.

Особистий внесок здобувача. Дослідження виконано дисертантом самостійно, сформульовані у дисертації положення, узагальнення, висновки й пропозиції ґрунтуються на особистих дослідженнях автора, у результаті опрацювання і аналізу наукових та нормативних джерел.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема на Всеукраїнському науково-практичному круглому столі, присвяченому 30-річчю Конституції України «Конституційно-правові засади організації та здійснення публічної влади в умовах воєнного стану».

Публікації. Основні здобутки дисертаційного дослідження викладено в шести наукових публікаціях, із яких: три – у наукових фахових виданнях

України в галузі юридичних наук та одна – у тезах наукових повідомлень та доповідей, виданих за результатами проведення науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки, з яких основний текст – 205 сторінок. Список використаних джерел містить 158 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Програмні та стратегічні документи державної політики України у сфері енергетики в умовах євроінтеграції

Євроінтеграційний вектор зовнішньої та внутрішньої політики України набув системного правового оформлення протягом останніх трьох десятиліть – від перших декларативних документів початку 1990-х років до конституційного закріплення стратегічного курсу держави на членство в Європейському Союзі у 2019 році та відкриття переговорів про вступ у 2024 році. Розгляд програмних документів у цій сфері є необхідним підґрунтям для аналізу державної політики в галузі енергетики та енергоефективності, оскільки саме в межах євроінтеграційного курсу Україна взяла на себе конкретні галузеві зобов'язання: адаптацію енергетичного законодавства до *acquis* ЄС, реформування ринків електроенергії та природного газу, упровадження цільових показників енергоефективності та відновлюваної енергетики.

У контексті термінологічного апарату необхідно зауважити, що поняття «*acquis communautaire*» (надбання Співтовариства) після набрання чинності Лісабонським договором у 2009 році набуло здебільшого історичного значення, оскільки правове поняття «Співтовариство» (Community) було замінено поняттям «Союз» (Union). У сучасних офіційних документах переговорного процесу – як у Переговорній рамці 2024 року, так і в Національній програмі адаптації законодавства 2026 року – послідовно вживається термін «*acquis* ЄС». У цьому дослідженні зазначені поняття розглядаються як функціональні синоніми, проте пріоритет надається офіційному терміну «*acquis* ЄС». Під адаптацією

законодавства розуміється процес імплементації актів *acquis* ЄС у національне правове поле України відповідно до зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію та переговорною рамкою вступу.

Метою цього підрозділу є комплексний аналіз програмної бази євроінтеграційної політики України крізь призму її безпосереднього впливу на державну енергетичну стратегію. Дослідження програмної документації дозволило: систематизувати нормативно-правові акти та документи стратегічного планування в хронологічній послідовності; чітко розмежувати їх за юридичною природою; виявити механізм взаємозумовленості євроінтеграційних зобов'язань та галузевих реформ в енергетичному секторі; визначити роль новітніх інструментів (Ukraine Facility, Національна програма адаптації законодавства) у формуванні актуального нормативного середовища для розвитку державної енергетичної політики.

Для забезпечення методологічної коректності дослідження принципово важливо розмежувати програмні документи євроінтеграційної політики за їх юридичною природою, оскільки вони мають різну нормативну силу та різний механізм реалізації.

До першої групи належать нормативно-правові акти, що мають обов'язкову юридичну силу: Конституція України (зі змінами 2019 р.), закони України («Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про ринок електричної енергії», «Про ринок природного газу»), а також ратифіковані міжнародні договори – Угода про асоціацію з ЄС та Договір про Енергетичне Співтовариство. Ці акти є джерелами права у строгому розумінні та породжують юридично зобов'язальні наслідки для органів державної влади, суб'єктів господарювання та громадян.

До другої групи належать документи стратегічного планування та акти виконавчої влади програмного характеру: Постанови Кабінету Міністрів України (зокрема, Національна програма адаптації законодавства, Національна економічна стратегія до 2030 р.), щорічні плани імплементації

Угоди про асоціацію. Ці документи є обов'язковими для органів виконавчої влади в частині дотримання визначених строків і заходів, однак не є нормативно-правовими актами прямої дії.

До третьої групи належать документи «м'якого права» (soft law) та інструменти умовного фінансування: Ukraine Facility (Регламент (ЄС) 2024/792 Європейського парламенту і Ради), «План України» як оперативний документ у рамках цього механізму, а також спільні заяви за підсумками самітів Україна – ЄС. Ukraine Facility, хоча й є актом ЄС, реалізується через систему умовного надання фінансування (conditionality): зобов'язання стають юридично значущими для України лише після їх закріплення у відповідних угодах та актах національного законодавства. Спільні заяви самітів не мають безпосередньої обов'язкової юридичної сили, проте виконують функцію програмного орієнтиру та формують взаємні очікування сторін.

Фундаментом правової бази євроінтеграційної політики України є конституційне закріплення відповідного стратегічного курсу. Законом України від 7 лютого 2019 року «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» до статті 102 Конституції було внесено ключову норму: Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [1].

Вказані зміни закріпили стратегічний вектор розвитку держави на конституційному рівні, надавши йому юридичної незворотності. Аналогічні норми були включені до статей 116 та 118 Конституції, що покладають відповідні функції на Кабінет Міністрів України та місцеві органи виконавчої влади. Конституційний Суд України у Висновку № 3-в/2018 від 22 листопада 2018 року підтвердив відповідність запропонованих змін

Основному Закону, що стало правовою передумовою для їх ратифікації Верховною Радою [2].

Базисним законодавчим документом у сфері зовнішньополітичного курсу до конституційних змін 2019 року слугував Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року № 2411-VI. До тексту закону в первісній редакції було закладено принцип позаблоковості України. Після 2014 року до закону було внесено суттєві зміни: принцип позаблоковості вилучено, пріоритетом зовнішньої політики проголошено набуття членства в ЄС та НАТО [3]. Правова концепція євроінтеграційного курсу формувалась поступово від Угоди про партнерство і співробітництво 1994 року (набрала чинності 1998 р.), яка заклала рамки двосторонньої взаємодії, однак не передбачала перспективи членства і не встановлювала обов'язкових реформаційних зобов'язань [4].

Центральним нормативно-правовим документом, що перетворив євроінтеграційний курс на конкретну програму дій, є Угода про асоціацію між Україною та Євросоюзом, підписана у два етапи: 21 березня 2014 року – її політична частина, 27 червня 2014 року – економічна частина з положеннями про Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ). Ратифікацію Угоди здійснено 16 вересня 2014 року; повне набрання чинності відбулося 1 вересня 2017 року [5]. Угода є комплексною за обсягом та охопленням: вона містить 1943 пункти та охоплює понад 40 галузей права і державного регулювання. Колишній Президент Європейської ради Г. ван Ромпей охарактеризував її як «одну з найбільш детальних угод про асоціацію, яку коли-небудь укладав Євросоюз» [6].

Для державної енергетичної політики ключове значення мають Глава 11 Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» та відповідні положення Розділу IV щодо торгівлі енергоносіями. Угода покладає на Україну такі зобов'язання в енергетичному секторі як: відмова від практики перехресного субсидування; запровадження незалежного регуляторного

органу; забезпечення недискримінаційного доступу третіх осіб до мережевої інфраструктури; приєднання до Договору про Енергетичне Співтовариство та виконання його *acquis* [5; 6]. Ці вимоги склали нормативну архітектуру для реформи Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП).

Реалізація Угоди здійснюється через щорічні плани заходів з імплементації. Аналіз секторального прогресу в енергетиці станом на кінець 2024 року свідчить про суттєву диференціацію за підгалуззями [7]. У сегменті ринку електроенергії та газу досягнуто близько 65–70 відсотків виконання: запроваджено ринковий механізм формування цін, здійснено розмежування функцій оператора системи передачі та постачальника, проведено синхронізацію з ENTSO-E. У сфері відновлюваної енергетики показник становить близько 55–60 відсотків: запроваджено «зелений» тариф і аукціонний механізм, однак системна заборгованість перед виробниками за механізмом гарантованого покупця залишається невирішеною. Найнижчий рівень виконання – близько 35–40 відсотків – зафіксовано у сфері будівельної енергоефективності, що обумовлено складністю транспозиції Директиви 2010/31/ЄС про енергетичні характеристики будівель та обмеженістю адміністративних ресурсів в умовах воєнного часу [7].

23 червня 2022 року Європейська рада одногосно ухвалила рішення про надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС (European Council conclusions, 23–24 June 2022) [8]. 14 грудня 2023 року Рада ухвалила рішення про відкриття переговорів після підтвердження виконання Україною встановлених умов, а 25 червня 2024 року переговори офіційно розпочались. Рада ЄС ухвалила переговорну рамку рішенням від 21 червня 2024 року, що структурує переговори за 33 розділами, об'єднаними у 6 тематичних кластерів [9].

Для державної енергетичної політики принципово важливим є кластер «Зелений курс та зв'язаність», до складу якого входять Розділ 15 «Енергетика», Розділ 14 «Транспортна політика» та Розділ 27 «Довкілля і кліматична зміна». Саме у межах Розділу 15 визначатимуться переговорні позиції щодо ступеня та строків транспозиції енергетичного acquis ЄС. Зокрема, у рамках цього розділу Україна має досягти відповідності Директиві 2018/2001/ЄС (RED II) про відновлювані джерела, Регламенту (ЄС) 2019/943 про внутрішній ринок електроенергії та Директиві 2012/27/ЄС про енергоефективність, яка вимагає запровадження: обов'язкових національних цільових показників скорочення споживання первинної та кінцевої енергії; схем зобов'язань з енергоефективності (energy efficiency obligation schemes) для постачальників і дистриб'юторів; обов'язкових енергетичних аудитів для великих підприємств; інформаційних вимог на рахунках за енергоносії. З липня 2024 року тривають двосторонні скринінгові зустрічі, на яких Україна презентує стан відповідності національного законодавства acquis ЄС за кожним розділом [10].

Ключовим документом стратегічного планування для реалізації переговорних зобов'язань є Національна програма адаптації законодавства України до acquis ЄС, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2026 року № 438 [11]. Програма сформована за результатами двостороннього скринінгу та спирається на бенчмарки, визначені Єврокомісією, і на звіти про прогрес у межах пакета розширення ЄС. Вона охоплює всі 33 переговорних розділи та визначає для кожного перелік актів acquis ЄС, що підлягають транспозиції, із зазначенням строків та відповідальних органів [11].

Стосовно Розділу 15 «Енергетика» Програма передбачає транспозицію низки ключових актів acquis ЄС та відповідних практичних заходів: по-перше, в частині Директиви 2018/2001/ЄС (RED II) –

встановлення обов'язкових національних цільових показників частки відновлюваних джерел у кінцевому споживанні енергії та запровадження спрощених дозвільних процедур для об'єктів відновлюваної енергетики; по-друге, стосовно Директиви 2010/31/ЄС – запровадження обов'язкової сертифікації енергетичних характеристик будівель та встановлення мінімальних вимог до енергоефективності при будівництві та реконструкції; по-третє, щодо Директиви 2012/27/ЄС – створення Фонду підвищення енергоефективності з визначеними річними цільовими показниками та механізмами зобов'язань для постачальників енергоресурсів. Юридично Програма є підзаконним нормативним актом (постановою КМУ), обов'язковим для органів виконавчої влади, але не для приватних суб'єктів безпосередньо: досягнення цілей Програми потребує прийняття відповідних законів і підзаконних актів.

Фінансовим забезпеченням євроінтеграційного реформаційного курсу слугує Ukraine Facility – спеціальний інструмент, заснований Регламентом (ЄС) 2024/792 Європейського парламенту і Ради від 29 лютого 2024 року. Загальний обсяг підтримки становить 50 млрд євро на 2024–2027 роки [12], із яких близько 39 млрд євро надається як пряме бюджетне фінансування, а понад 5 млрд – як гранти [13; 14]. Кредитна складова надається на пільгових умовах: максимальний термін погашення – 35 років, початок виплати основного боргу – не раніше 2034 року [15]. Станом на червень 2026 року Україна отримала понад 29,4 млрд євро [16].

Ukraine Facility за своєю юридичною природою є актом ЄС (регламентом), обов'язковим у Союзі, але реалізованим щодо України через систему умовного надання фінансування. Ця система (conditionality) функціонує через «План України» – оперативний документ, розроблений Урядом України спільно з Єврокомісією, що визначає конкретні структурні реформи (кроки), кожен із яких є умовою виплати відповідного траншу [14]. Оцінку виконання проводить Єврокомісія щоквартально; Рада ЄС у

місячний строк готує висновок щодо обсягу наступного траншу [12]. У червні 2026 року Уряд оновив «План України» для отримання додаткових 8,35 млрд євро, посиливши євроінтеграційний вимір відповідних умов [16].

Чотири наскрізні пріоритети Ukraine Facility – євроінтеграція, цифрова трансформація, зелений перехід та охорона довкілля – безпосередньо детермінують зміст реформ в енергетиці [17]. Зокрема, серед індикаторів, виконання яких є умовою траншів, фігурують: прийняття законодавства про ринок електроенергії відповідно до Регламенту (ЄС) 2019/943; розроблення Національного плану з енергетики та клімату відповідно до Регламенту (ЄС) 2018/1999; досягнення визначених показників інсталяції потужностей відновлюваної енергетики. Таким чином, механізм conditionality перетворює acquis ЄС на безпосередній фінансовий стимул для реформування вітчизняного енергетичного сектору.

Окремим нормативно-правовим документом у системі програмної бази є Договір про Енергетичне Співтовариство 2005 року, до якого Україна приєдналась у 2011 році. Юридична природа цього документа специфічна: він є міжнародним договором, що поширює дію acquis ЄС у сфері енергетики на держави – сторони Договору, які не є членами ЄС. Для України Договір встановив обов'язок імплементувати Директиви Третього енергетичного пакету (2009/72/ЄС та 2009/73/ЄС), що склало нормативне підґрунтя для прийняття Закону «Про ринок електричної енергії» 2017 року та Закону «Про ринок природного газу» 2015 року [18].

Програмна архітектура євроінтеграційної бази в енергетиці таким чином охоплює: нормативно-правові акти з обов'язковою силою (Конституція, ратифіковані міжнародні договори, закони); документи стратегічного планування, обов'язкові для органів виконавчої влади (Національна програма адаптації, Нацеконномстратегія до 2030 р.); інструменти умовного фінансування типу soft law, що реалізуються через національне законодавство (Ukraine Facility, «План України»); документи

орієнтовного характеру (спільні заяви самітів, Програма дій Уряду). Чітке розуміння цієї ієрархії є необхідною передумовою коректного аналізу механізму реалізації євроінтеграційних зобов'язань у сфері енергетики.

Взаємозв'язок між євроінтеграційними та галузевими програмними документами відображається, зокрема, у Національній економічній стратегії на період до 2030 року (Постанова КМУ від 3 березня 2021 р. № 179) [19]. Ця Стратегія є основою для розроблення міністерствами планів заходів і підзаконних актів; зміст Стратегії в частині зеленої економіки та цифрової трансформації безпосередньо кореспондує з євроінтеграційними зобов'язаннями в енергетичному секторі, забезпечуючи вертикальну узгодженість програмних документів різного рівня [19].

Правовий режим воєнного стану, запроваджений відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року та підтримуваний Верховною Радою протягом усього часу збройного вторгнення, суттєво вплинув на темп виконання галузевих зобов'язань в енергетиці.

Першим конкретним прикладом відтермінованої реформи є проблема виплат за «зеленим тарифом». Ще до початку повномасштабного вторгнення накопичилась значна заборгованість Гарантованого покупця (НЕК «Укренерго») перед виробниками відновлюваної електроенергії. В умовах воєнного стану бюджетні пріоритети були перерозподілені на потреби оборони, заборгованість поглибилась, що фактично паралізувало залучення нових інвестицій у відновлювану енергетику – всупереч задекларованим зобов'язанням за Угодою про асоціацію та у рамках Ukraine Facility [7]. Цей приклад унаочнює, що навіть за наявності розвиненої програмної бази воєнний стан здатний утворювати системні розриви між нормативними зобов'язаннями та практикою їх виконання.

Другим прикладом є відкладена лібералізація цін на природний газ для побутових споживачів. Зобов'язання щодо поетапної відмови від регульованих тарифів відповідно до Директиви 2009/73/ЄС, взяте у 2020–

2021 роках, реалізується в умовах діючого мораторію на підвищення тарифів для населення та механізму державної компенсації різниці у вартості газу. Це рішення, соціально обґрунтоване в умовах воєнного стану, формально відтермінує виконання відповідного зобов'язання та потребуватиме переговорного врегулювання в межах Розділу 15 «Енергетика» [18].

Водночас синхронізація об'єднаної енергетичної системи України з ENTSO-E у лютому 2022 року, хоча й прискорена воєнними обставинами, стала незворотним кроком фізичної інтеграції до єдиного енергетичного простору ЄС і практичним втіленням положень Угоди про асоціацію та Договору про Енергетичне Співтовариство. Якщо з квантитативного погляду виконання окремих зобов'язань сповільнилось, то з якісного – реальна енергетична інтеграція з ЄС досягла безпрецедентного рівня.

Для коректного визначення реалістичних строків та механізмів реалізації програмних зобов'язань доцільно звернутись до досвіду держав, які вже пройшли процес вступу. Польща, Угорщина та країни Балтії у 1990-х – на початку 2000-х років проходили процедури скринінгу, переговорів за розділами та транспозиції *acquis* перед вступом до ЄС у 2004 році. Для більшості з них строки від початку переговорів до членства становили від 6 до 10 років, а масштаб адаптаційного завдання в окремих країнах був значно меншим, ніж для України. Враховуючи, що переговори з Україною офіційно розпочались у 2024 році, а обсяг зобов'язань із 1943 пунктів Угоди про асоціацію та охоплення Національної програми адаптації законодавства є одним з найбільших серед усіх країн-кандидатів, питання механізмів прискорення галузевої адаптації, зокрема в енергетиці, набуває самостійного наукового значення.

Показовим є і досвід Молдови, якій статус кандидата надано одночасно з Україною. Маючи значно менший обсяг нормативної бази для адаптації, Молдова продемонструвала вищу відносну швидкість виконання

бенчмарків у ряді кластерів. Для України ключовим диференціюючим чинником залишається воєнний стан, який одночасно прискорює геополітичну підтримку з боку ЄС та сповільнює інституційне виконання окремих галузевих зобов'язань. Осмислення цього протиріччя є необхідною передумовою для формування реалістичної стратегії виконання зобов'язань у переговорному Розділі 15 «Енергетика».

Отже, проведений аналіз програмних документів у сфері євроінтеграційної політики України дозволяє констатувати, що система програмних документів євроінтеграційної політики України охоплює чотири групи за юридичною природою: нормативно-правові акти з безпосередньою обов'язковою силою (Конституція, Угода про асоціацію, Договір про Енергетичне Співтовариство, профільні закони); документи стратегічного планування, обов'язкові для органів виконавчої влади (Національна програма адаптації законодавства, Нацеконномстратегія до 2030 р.); інструменти умовного фінансування (Ukraine Facility, «План України»); документи орієнтовного характеру (спільні заяви самітів, Програма дій Уряду). Ця чотирирівнева класифікація є методологічно важливою для розуміння механізму реалізації євроінтеграційних зобов'язань.

Програмні документи у сфері євроінтеграції мають пряме галузеве значення для державної енергетичної політики: вони визначають конкретні акти *acquis* ЄС, що підлягають транспозиції в енергетиці (Директива 2018/2001/ЄС, Регламент (ЄС) 2019/943, Директива 2012/27/ЄС, Директива 2010/31/ЄС), строки та порядок реформування ринків електроенергії і газу, вимоги щодо енергоефективності та відновлюваної енергетики. Невиконання цих вимог безпосередньо впливає на обсяг траншів Ukraine Facility та на темп переговорного прогресу у Розділі 15.

Якісно новим елементом сучасного програмного середовища є Національна програма адаптації законодавства 2026 року, яка вперше

встановлює системний, деталізований і строго прив'язаний до конкретних актів *acquis* ЄС план реформ – у тому числі в енергетичному секторі. Це підносить рівень планування реформаційного процесу якісно вище порівняно з попередніми інструментами.

В умовах воєнного стану євроінтеграційний курс отримав прискорення на геополітичному рівні (статус кандидата у 2022 р., початок переговорів у 2024 р.), тоді як окремі секторальні реформи в енергетиці – лібералізація газових тарифів для населення, ринок «зелених» виплат – зазнали тимчасового відтермінування, що потребуватиме спеціального переговорного врегулювання.

Порівняльний аналіз із досвідом попередніх країн-кандидатів свідчить, що масштаб адаптаційних завдань для України в енергетичному секторі є значним, що зумовлює необхідність вироблення ефективних інституційних механізмів прискорення транспозиції *acquis* ЄС як ключового чинника переговорного прогресу.

1.2. Євроінтеграційна політика України у сфері енергетики: сучасний стан, проблеми та перспективи

Євроінтеграційна політика України, набувши конституційного статусу у 2019 році та вийшовши на якісно новий рівень із початком переговорів про вступ до ЄС у 2024 році, є одночасно процесом системних перетворень і джерелом нових викликів для держави та суспільства. Аналіз позитивних і негативних аспектів цієї політики має принципове значення для оцінки реальних результатів євроінтеграційного курсу, виявлення структурних суперечностей та вироблення обґрунтованих рекомендацій щодо оптимізації реформаційного процесу – у тому числі в галузі енергетики та енергоефективності.

Метою цього підрозділу є системний аналіз позитивних здобутків та негативних наслідків євроінтеграційної політики України на сучасному етапі. Відповідний аналіз будується на чотирьох рівнях: інституційному (реформи органів державної влади та правової системи), економічному (вплив на торгівлю, ринок праці, галузеву структуру), галузевому (конкретні наслідки для енергетичного сектору) та суспільному (громадська думка щодо євроінтеграційного курсу). Таке структурування відповідає вимогам системного підходу до правових і державно-управлінських досліджень та дозволяє уникнути однобічної оцінки євроінтеграційного курсу.

У методологічному відношенні важливо підкреслити, що поділ наслідків євроінтеграції на «позитивні» та «негативні» є аналітичним засобом, а не ціннісним судженням. Певні явища (наприклад, підвищення цін на газ для населення внаслідок лібералізації ринку) є водночас наслідком реформи, необхідної для дотримання *acquis* ЄС, і соціальним ризиком, що потребує компенсаційних механізмів. Тому в рамках цього підрозділу поняття «негативний аспект» означає не відступ від євроінтеграційного курсу, а виклик, що вимагає державно-управлінського врегулювання.

9 Одним із найзначніших позитивних результатів євроінтеграційного курсу є якісна трансформація системи державного управління України. Зобов'язання за Угодою про асоціацію та вимоги переговорного процесу стали зовнішнім інституційним стимулом для реформ, які в іншому випадку могли б затримуватись через опір відомчих інтересів. Зокрема, у сфері антикорупційної архітектури були створені та набули функціональної спроможності нові незалежні органи: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Пакет розширення ЄС 2024 року

відзначив, що Україні вдалось зберегти динаміку реформ і продовжити стабільно рухатись у напрямку євроінтеграції [19].

Звіт Єврокомісії у межах Пакета розширення 2025 року зафіксував найкращу оцінку прогресу України за три роки: середній показник за швидкістю змін склав 2,12 бала за шкалою від 0 до 4, перевищивши медіанне значення у 2 бали [20]. Єврокомісія підтвердила, що Україна виконала всі передумови для відкриття переговорів з ЄС за Кластерами 1, 2 та 6, що охоплюють основи процесу вступу, внутрішній ринок та зовнішні відносини [20]. У сфері зовнішньої та безпекової політики Україна забезпечила 99-відсоткову відповідність позиціям ЄС, підтримавши 79 із 80 декларацій зовнішньої політики Союзу [21].

Реформа державного управління, стимульована євроінтеграційними вимогами, охоплює кілька ключових напрямів. По-перше, впровадження принципів Нового публічного управління та орієнтації на результат у діяльності центральних органів виконавчої влади. По-друге, цифровізація адміністративних послуг через платформу «Дія», що стала однією з найбільш відчутних для громадян змін і отримала високу оцінку партнерів з ЄС. По-третє, реформа публічних закупівель через запровадження системи ProZorro, яка забезпечила відкритість і підзвітність процедур державних закупівель відповідно до Директиви 2014/24/ЄС. Усі ці зміни сприяли підвищенню якості державного управління та зниженню трансакційних витрат для бізнесу [22].

Євроінтеграційний курс став потужним каталізатором реформи судової системи України. Вимоги ЄС щодо незалежності судів, прозорого добору суддів та ефективності судочинства змусили владу здійснити кроки, на які без зовнішнього тиску могло б не вистачити політичної волі. Зокрема, реформа Конституційного Суду України, оновлення складу Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів за участю міжнародних

експертів – усе це є прямим наслідком умов ЄС, сформульованих у рамках надання статусу кандидата у 2022 році [23].

Суттєвим позитивним наслідком є також посилення антикорупційних механізмів у контексті виконання зобов'язань перед ЄС. ВАКС до 2024 року розглянув кілька сотень справ і виніс значну кількість обвинувальних вироків у справах корупції вищого рівня. Відповідно до рекомендацій Єврокомісії 2024 і 2025 років, відданість України системним антикорупційним трансформаціям є однією з ключових передумов підтримки з боку партнерів. Водночас обидва звіти підкреслюють, що перехід від «реактивного» реагування на виклики до системної проактивної антикорупційної політики залишається пріоритетним завданням [19; 24].

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), що є частиною Угоди про асоціацію та набрала повноцінну чинність у 2016 році, забезпечила Україні безпрецедентний доступ до єдиного ринку ЄС. Частка ЄС у зовнішній торгівлі України зросла з приблизно 32–35 відсотків до початку ПВЗВТ до понад 60 відсотків у наступні роки: за підсумками першого кварталу 2023 року ЄС є провідним партнером України як з експорту товарів (62,7 %), так і з імпорту (51,4 %) [25].

Перехід торгових потоків у бік ЄС набув стратегічного значення після 2022 року, коли внаслідок повномасштабної збройної агресії торгівля зі Сходом фактично припинилась: географічна переорієнтація торгівлі, розпочата ПВЗВТ, виявилась не лише економічно вигідною, але й стратегічно необхідною для виживання економіки в умовах війни. Після лютого 2022 року ЄС ухвалив рішення про тимчасову лібералізацію імпорту з України (режим «торговельних переваг»), що суттєво пом'якшило наслідки втрати традиційних ринків збуту [25].

Для енергетичного сектору позитивним результатом ПВЗВТ є встановлення умов, за яких Україна отримала доступ до технологій, обладнання та інвестицій для відновлюваної енергетики та

енергоефективності на преференційних умовах. Скасування митних бар'єрів на імпорт відповідного обладнання з ЄС сприяло зниженню собівартості проектів у сфері сонячної та вітрової енергетики й утеплення будівель.

Зазначимо, що євроінтеграційний курс України має виражений безпековий вимір, позитивний ефект якого особливо яскраво виявився після лютого 2022 року. Надання Україні статусу кандидата та підтримка з боку ЄС у форматі Ukraine Facility стали чинником, що суттєво зміцнив міжнародне становище держави та підвищив витрати для агресора. Стратегічний союз із ЄС створює для України «геополітичний захист» – перспектива членства робить відкрите поглинання або тривалу дестабілізацію держави значно більш політично дорогими для росії.

У сфері енергетики важливим безпековим позитивом стала синхронізація об'єднаної енергетичної системи України з ENTSO-E у лютому 2022 року, яка дозволила отримувати аварійну підтримку від енергосистем ЄС у моменти масових ракетних ударів по об'єктах генерації. Цей крок перетворив фізичну енергетичну інфраструктуру на компонент євроінтеграції і безпеки одночасно. Прискорення підключення до ENTSO-E було зумовлено потребою реалізувати положення Договору про Енергетичне Співтовариство та відповідних зобов'язань за Угодою про асоціацію [23].

Процес адаптації законодавства до аспис ЄС зумовлює системне підвищення якості регуляторного середовища в Україні. Прийняття законодавства відповідно до директив та регламентів ЄС не лише виконує формальні вимоги, але й привносить у національну правову систему більш ефективні, перевірені практикою норми. Зокрема, реформа ринку електроенергії відповідно до Третього енергетичного пакету ЄС, реформа ринку природного газу, впровадження стандартів технічного регулювання відповідно до регламентів ЄС, реформа системи метрології та

стандартизації – усе це підвищує якість регуляторного середовища та робить Україну більш привабливою для іноземних інвестицій.

У Звіті про прогрес 2025 року зафіксовано суттєвий поступ України у Кластері 3 «Конкурентоспроможність і інклюзивний розвиток»: прогрес у шести з восьми розділів цього кластера продемонстрував потенціал України до швидкої імплементації *acquis* ЄС [21]. У сфері довкілля та кліматичної політики (Кластер 4 «Зелений порядок денний та стале з'єднання») також зафіксовано позитивні зрушення: розпочато оновлення Національного енергетичного та кліматичного плану, триває реформа системи безпеки енергопостачання, а також гармонізація з політикою трансєвропейських енергетичних мереж [21]. Ці результати безпосередньо стосуються переговорного Розділу 15 «Енергетика».

Окрім позитивного забарвлення, проаналізуємо й негативні аспекти євроінтеграційної політики України.

Вимоги *acquis* ЄС щодо лібералізації ринків електроенергії та природного газу, відмови від перехресного субсидування та переходу до ринкового ціноутворення мають очевидні соціальні наслідки, які є одним із найбільш болючих аспектів євроінтеграційної політики для широких верств населення. Ключовою передумовою виконання зобов'язань за Директивою 2009/73/ЄС є поетапна ліквідація регульованих тарифів на газ для побутових споживачів та перехід до ринкових цін. В умовах воєнного стану ця реформа стикнулася з особливою складністю: Уряд запровадив мораторій на підвищення тарифів, що є соціально обґрунтованим, однак формально відтерміновує виконання зобов'язання [26].

Аналіз досвіду реформ у сфері ціноутворення на енергоносії в Україні свідчить, що відмова від субсидованих тарифів спричиняє зростання реальних витрат домогосподарств на оплату житлово-комунальних послуг, зниження купівельної спроможності та, у разі недостатньої компенсаційної підтримки, – поширення «енергетичної бідності». Особливо

вразливими є малозабезпечені домогосподарства у містах з низьким рівнем теплоізоляції будинків. Ситуацію додатково ускладнює те, що паралельна реформа будівельної енергоефективності (транспозиція Директиви 2010/31/ЄС), яка мала б знизити потребу домогосподарств в енергоносіях, реалізується значно повільніше – на рівні 35–40 відсотків виконання [7]. Ця асиметрія між лібералізацією ціноутворення та запізним підвищенням енергоефективності будівель є структурним недоліком, що потребує системного вирішення.

Незважаючи на збільшення частки ЄС у торгівлі України, ПВЗВТ виявила і свої структурні ризики. Торговельний дефіцит у відносинах із ЄС систематично зростає після набрання чинності торговельними положеннями Угоди: у 2019 році дефіцит торгівлі товарами досяг 10,8 млрд доларів США, що свідчить про структурну асиметрію між переорієнтацією імпорту та зростанням експорту [27]. Хоча у 2020 році показник скоротився внаслідок пандемічного зниження споживчого та інвестиційного попиту, в наступні роки дефіцит знову мав тенденцію до зростання.

Ключова проблема полягає в тому, що в короткостроковій перспективі Україна збільшує імпорт технологічно більш складних товарів із ЄС, тоді як власний «технологічний» експорт розвивається повільніше. Структура українського експорту до ЄС залишається переважно сировинною: агропродукція, металопродукція, деревина. Таким чином, ПВЗВТ посилила «торговий перекош» на користь товарів з нижчою доданою вартістю в українському експорті. Аналіз Київської школи економіки показав, що основний вигравш від ПВЗВТ отримали виробники аграрної продукції, тоді як промисловий сектор відчув посилення конкуренції з боку більш ефективних виробників з ЄС [27].

Особливої гостроти ця проблема набуває у зв'язку із запуском Механізму прикордонного вуглецевого коригування ЄС (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM) у повноцінному фінансовому режимі з 1

січня 2026 року після завершення трирічного перехідного («звітного») періоду 2023–2025 років [28]. СВAM поширюється на найбільш вуглецеємні товарні групи українського промислового експорту – сталь, чавун, цемент, добрива, алюміній, водень та електроенергію – і фактично перетворюється з механізму звітності на реальний вуглецевий податок на кордоні ЄС [29]. За оцінками галузевих асоціацій, повноцінний запуск СВAM без перехідних пільг для України може коштувати національній економіці понад 1,4 млрд доларів США щороку, а кумулятивні втрати експорту до 2030 року можуть сягнути 4,7 млрд доларів США за одночасного скорочення інвестиційної привабливості галузі на 2,7 млрд доларів США [30; 31]. Найбільш вразливою є гірничо-металургійна галузь, на яку припадає близько 7 відсотків ВВП та 15 відсотків експорту України: для окремих підприємств вуглецевий збір СВAM додає 60–90 доларів США вартості доступу до ринку ЄС на кожен тону продукції [32].

Незважаючи на повномасштабну збройну агресію проти України, у грудні 2025 року Єврокомісія відмовила українським виробникам сталі у наданні винятків або відстрочення дії СВAM [32]. Парадокс цієї ситуації для державної енергетичної політики полягає в тому, що СВAM водночас є інструментом, який стимулює прискорену декарбонізацію вітчизняної енергетики та промисловості (адже зниження вуглецевого сліду власного виробництва – єдиний шлях зменшення вуглецевого збору), і фактором, що в короткостроковій перспективі підриває конкурентоспроможність ключових експортних галузей, доки технологічна модернізація виробництва не буде завершена. Це підкреслює необхідність прискореної реалізації заходів з енергоефективності та переходу на низьковуглецеві джерела енергії у промисловості як умови збереження конкурентоспроможності українського експорту на ринку ЄС.

Одним із найбільш серйозних негативних явищ, посилених, зокрема, відкриттям ринку праці ЄС для громадян України (спочатку в обмеженому форматі, а з 2022 року – у рамках Директиви про тимчасовий захист), є масова еміграція. Попри те, що лібералізація трудової мобільності є одним із здобутків євроінтеграції для окремих громадян, для держави та економіки вона генерує ризики відтоку кваліфікованої робочої сили. Досвід нових членів ЄС є красномовним: населення Латвії за перші 20 років після вступу до Євросоюзу скоротилось майже на 19 відсотків, а частка молоді у країнах ЄС зменшилась з 23 до 20 відсотків за два десятиліття через еміграцію та старіння [33].

Для України ця проблема є критичнішою, ніж для попередніх кандидатів, оскільки збройна агресія вже спричинила виїзд мільйонів громадян – насамперед жінок та дітей – за кордон. Частина з них повернеться після закінчення воєнних дій, проте, за оцінками аналітичних центрів, значна частка осіб, що виїхали до Польщі, Німеччини та Чехії, може залишитись там на постійне проживання – насамперед ті, хто знайшов роботу та забезпечив дітям навчання. Це означає довгострокові демографічні та людські втрати, що негативно вплинуть на потенціал відновлення економіки. У енергетичному секторі відтік кваліфікованих інженерів та технічних фахівців додатково ускладнює реалізацію програм енергоефективності та відновлення інфраструктури.

Євроінтеграційна реформаційна програма вимагає одночасної реалізації великої кількості перетворень у різних галузях, що ставить серйозні вимоги до адміністративної спроможності органів державної влади. Проблема полягає не лише у браку ресурсів, але й у системній асиметрії: темпи реформ у різних сферах суттєво різняться. Як зазначалось у підрозділі 1.1, рівень виконання зобов'язань в енергетиці коливається від 65–70 відсотків на ринку електроенергії до 35–40 відсотків у сфері будівельної енергоефективності [7]. Ця нерівномірність відображає не лише

об'єктивні труднощі транспозиції окремих директив, але й різницю у лобістській силі зацікавлених сторін та різний рівень інституційних спроможностей профільних відомств.

У звітах Єврокомісії 2024–2025 років послідовно підкреслюється, що ЄС очікує від України переходу від «реактивного» реагування на конкретні виклики до системної, проактивної реформаційної політики [19; 24]. Ця оцінка вказує на існуючу проблему ситуативного підходу до реформ: окремі законодавчі акти приймаються під тиском наближення дедлайнів, але системні зміни в адміністративній практиці та інституційній культурі відстають. Зокрема, у сфері енергетики залишається проблемою практична правозастосовна функція НКРЕКП: регулятор формально відповідає вимогам незалежності, але його рішення у ряді резонансних випадків були оскаржені та скасовані з процесуальних підстав, що підриває стабільність регуляторного середовища для інвесторів.

Проблема адміністративної спроможності набуває особливої гостроти в контексті Національної програми адаптації законодавства 2026 року, яка охоплює тисячі актів *acquis* ЄС в усіх галузях. Координація між Урядовим офісом з питань євроінтеграції, профільними міністерствами та Верховною Радою є необхідною умовою реального, а не номінального виконання Програми. Практика попередніх країн-кандидатів свідчить, що саме слабкість координаційних механізмів – а не брак правового матеріалу для транспозиції – є найпоширенішою причиною затримок у реалізації зобов'язань [33].

Окремим прикладом інституційного недоліку євроінтеграційного реформаційного процесу в енергетиці є ситуація з ринком «зеленої» електроенергії. Запровадження «зеленого» тарифу стало стимулом для масштабного залучення інвестицій у відновлювану енергетику у 2017–2020 роках: за цей час Україна суттєво збільшила встановлену потужність сонячних та вітрових електростанцій. Однак система підтримки

відновлюваної енергетики за участю ДП «Гарантований покупець» та НЕК «Укренерго» виявилась нездатною забезпечити вчасні та повні розрахунки з виробниками: накопичені борги досягли кількох мільярдів гривень, що призвело до судових спорів та негативних сигналів для інвесторів. Слід уточнити, що безпосередні розрахунки з виробниками відновлюваної електроенергії здійснює ДП «Гарантований покупець», тоді як НЕК «Укренерго» як оператор системи передачі забезпечує фінансове джерело покриття «зеленого» тарифу через тариф на передачу електроенергії [7].

Перехід до аукціонного механізму підтримки відновлюваної енергетики у 2021 році, здійснений відповідно до вимог *acquis* ЄС, мав вирішити системну проблему завищеного «зеленого» тарифу. Однак через особливості розробки аукціонного законодавства та недосконалість механізму ціноутворення перші аукціони не забезпечили повноцінного запуску нових інвестиційних проектів. Повномасштабна війна ще більше загострила кризу: частина об'єктів відновлюваної енергетики була пошкоджена або знищена, а обсяги виробництва суттєво скоротились. Заборгованість перед виробниками «зеленої» електроенергії залишається невирішеною проблемою, що підриває репутацію України як надійного партнера для інвестицій у цьому секторі [7].

Серед умов, висунутих ЄС для відкриття переговорів про вступ у 2022 році, значна частина стосувалась захисту прав національних меншин в Україні. Законодавство у сфері освіти та мови, прийняте у 2017–2021 роках, містило певні положення, що отримали критичну оцінку Венеціанської комісії щодо їх відповідності стандартам захисту прав меншин. Попри внесення коригувань на вимогу ЄС, питання реалізації прав мовних меншин залишається предметом переговорів [34].

Для дослідження державної енергетичної політики ця проблематика має не лише прямий, але й опосередкований вимір: політичні дискусії навколо гуманітарних питань, таких як права меншин чи мовне

законодавство, стабільно перебувають у центрі суспільної та парламентської уваги, тоді як технічні, але не менш важливі реформи в енергетичному секторі (транспозиція директив про енергоефективність, реформа аукціонної системи відновлюваної енергетики, удосконалення тарифної політики) залишаються поза публічним фокусом і, відповідно, отримують менше політичного ресурсу для просування. Цей дисбаланс уваги є системною проблемою координації євроінтеграційного порядку денного: «гучні» гуманітарні теми конкурують за обмежений політичний капітал із «тихими», але технічно складними галузевими реформами, від реалізації яких прямо залежить виконання Розділу 15 «Енергетика» переговорної рамки.

В межах досліджуваного питання, доцільним є приділення уваги ризикам для малого та середнього бізнесу в умовах відкриття ринків.

Відкриття ринку ЄС для українських товарів є двостороннім процесом: водночас із розширенням можливостей для українських експортерів відбувається збільшення конкурентного тиску на внутрішньому ринку з боку більш ефективних виробників з ЄС. Для малого та середнього бізнесу, що не має ресурсів для швидкої технологічної модернізації, це може означати витіснення з ринку або зменшення частки. Зокрема, у сфері будівельних матеріалів та обладнання для енергоефективності (утеплювачі, вікна, системи вентиляції, теплові насоси) присутність продукції із ЄС, підкріплена скасуванням мита, суттєво загострила конкуренцію для вітчизняних виробників. Аналогічна ситуація спостерігається у виробництві обладнання для відновлюваної енергетики – сонячних панелей, вітрових турбін, – де Україна поки що практично не має власного виробництва та цілком залежить від імпорту [27].

Показовою є ситуація з аграрним сектором: кілька держав-членів ЄС у 2023 році запровадили односторонні тимчасові заборони на імпорт окремих видів української агропродукції (зерна, олійних), посилаючись на

внутрішньоринкові диспропорції. Хоча Єврокомісія згодом врегулювала ці ситуації, вони наочно продемонстрували, що навіть у рамках погоджених умов торгівлі захист інтересів виробників у країнах-членах ЄС може призводити до обмежень для українського експорту та переговорних труднощів [35].

Окремим і самостійним виміром аналізу позитивних та негативних аспектів євроінтеграційної політики є динаміка громадської думки, оскільки стійка суспільна підтримка є необхідною передумовою легітимності та сталості реформаційного курсу. Соціологічні дослідження останніх років фіксують стабільне і навіть зростаюче схвалення євроінтеграційного курсу серед населення України. За даними опитування Центру Разумкова на замовлення Київського безпекового форуму, проведеного 31 січня – 4 лютого 2026 року ($n = 1003$, похибка вибірки не перевищує 3,2 %), підтримку вступу до ЄС висловили 83 відсотки опитаних, тоді як проти виступили лише 10,9 відсотка, а 6,0 відсотка не визначились [36]. Це найвищий показник підтримки за весь період спостережень, що ведуться з 2021 року: для порівняння, у листопаді–грудні 2021 року рівень підтримки становив лише 55,6 відсотка, у вересні–жовтні 2022 року – 78,4 відсотка, у лютому–березні 2023 року – 78,6 відсотка, у вересні 2024 року – 73,7 відсотка, у вересні 2025 року – 81,7 відсотка [37].

Динаміка цих показників демонструє важливу закономірність: підтримка євроінтеграції зростає нелінійно, реагуючи на ключові політичні події (надання статусу кандидата у 2022 р., відкриття переговорів у 2024 р.) та на загальний рівень суспільного оптимізму щодо перебігу війни. Зокрема, інше дослідження зафіксувало, що серед громадян, які вірять у перемогу України, підтримка вступу до ЄС є дуже високою (73 %), тоді як серед тих, хто не вірить у перемогу, цей показник падає до 29 відсотків, а частка прихильників позаблокового статусу зростає до 41 відсотка [38]. Це свідчить про те, що громадська підтримка євроінтеграції тісно пов'язана із

загальним сприйняттям безпекової ситуації та перспектив завершення збройного конфлікту, а не є суто автономним ціннісним вибором.

Водночас високий рівень підтримки самого курсу на членство в ЄС поєднується з критичним ставленням громадян до якості виконання владою необхідних внутрішніх перетворень. За даними опитування дослідницької компанії «Соціополіс», проведеного 24–29 травня 2026 року, більшість громадян – 55 відсотків – вважають, що державні органи не виконують достатньою мірою необхідну «домашню роботу» для прискорення євроінтеграції (з них 31 % вважають, що влада «скоріше не справляється» із завданням, а 24 % переконані, що відповідні кроки практично не виконуються) [39]. Протилежної думки дотримуються 38,9 відсотка опитаних, причому лише 5,8 відсотка вважають, що влада повністю виконує всі необхідні умови.

Головною перешкодою на шляху вступу до ЄС громадяни вважають корупцію в центральних органах влади (35,6 % відповідей), на другому місці – поширена думка про недостатню готовність самого ЄС до швидкого прийняття України (28,4 %); значно рідше респонденти називали війну та пов'язані з нею обмеження (13,6 %), незадовільну роботу уряду й парламенту (5,2 %) та недостатню незалежність судової системи (4,1 %) [39]. Ця структура відповідей підтверджує висновок попереднього підрозділу: громадська думка пов'язує основні труднощі євроінтеграції насамперед із якістю внутрішнього державного управління, а не із зовнішніми обставинами, що корелює з оцінками Єврокомісії щодо необхідності переходу від ситуативних до системних антикорупційних реформ [24; 39].

Соціологічні дані також свідчать про регіональну та поколіннєву диференціацію підтримки євроінтеграції, хоча ця диференціація поступово згладжується. Дослідження фонду «Демократичні ініціативи» зафіксувало, що в Україні сформувалась стабільна громадська думка з переважанням

позитивного ставлення до вступу до ЄС, причому членство в Союзі є «однозначно вибором молоді»: навіть у регіонах із традиційно нижчою підтримкою (Донбас, Крим до окупації) молодь віком 18–29 років підтримувала членство в ЄС на рівні 51 відсотка проти 22 відсотків противників, що практично не відрізняється від показників їхніх однолітків в інших регіонах [40].

Симетричним важливим виміром є громадська думка в державах-членах ЄС щодо вступу України. За даними Євробарометра, 84 відсотки опитаних громадян ЄС підтримують прийняття людей, які рятуються від війни, 72 відсотки – фінансову підтримку Україні, а 61 відсоток схвалюють надання їй статусу кандидата [41]. Водночас за результатами пізніших досліджень громадська думка щодо власне розширення ЄС за рахунок України є більш неоднорідною: у Німеччині, Франції, Польщі та Естонії думки громадян розділені між підтримкою та критикою, тоді як у Нідерландах, Португалії, Іспанії та Швеції розширення оцінюється переважно позитивно [42]. Ця диференціація громадської думки в державах-членах є самостійним негативним чинником, оскільки остаточне рішення про вступ України потребує одностайної ратифікації в усіх 27 (або більше, з огляду на можливе розширення) державах-членах, а отже залежить не лише від виконання Україною своїх зобов'язань, але й від внутрішньополітичної динаміки в самому Союзі.

Для державної енергетичної політики висновки соціологічного аналізу мають практичне значення: висока суспільна підтримка євроінтеграційного курсу створює сприятливе підґрунтя для проведення непопулярних, але необхідних галузевих реформ (зокрема, подальшої лібералізації цін на енергоносії), за умови належного інформаційного супроводу та компенсаційних механізмів для вразливих верств населення. Водночас стійке критичне ставлення громадян до якості виконання владою реформ (55 % незадоволених) є сигналом про необхідність підвищення

прозорості й комунікації щодо конкретних кроків енергетичної трансформації, оскільки втрата суспільної довіри до спроможності влади реалізувати реформи може підірвати легітимність і темп євроінтеграційного курсу в цілому.

Порівняльний аналіз позитивних і негативних аспектів євроінтеграційної політики України свідчить про те, що більшість «негативних» наслідків мають транзитний характер і є невід'ємними супутниками будь-якого масштабного системного реформування. Досвід Польщі, Болгарії, Румунії та країн Балтії після вступу до ЄС підтверджує: короткострокові витрати адаптації (зростання цін, посилення конкуренції, еміграція) у середньостроковій перспективі перекриваються вигодами від доступу до єдиного ринку, структурних фондів ЄС та інституційної стабілізації [33]. Водночас для окремих соціальних груп (малозабезпечені домогосподарства, малий бізнес, що не витримує конкуренції, кваліфіковані фахівці, що емігрують) ці короткострокові витрати можуть бути дуже відчутними і вимагають цільової державної підтримки.

Специфіка України полягає у тому, що адаптаційні витрати євроінтеграції збігаються у часі з надзвичайними витратами та наслідками збройного конфлікту. Це ускладнює аналітичне розмежування між «євроінтеграційними» та «воєнними» негативними наслідками. Наприклад, падіння промислового виробництва, торговельний дефіцит та відтік населення мають обидві причини, і їхній внесок важко ізолювати. Виходячи з цього, подолання негативних аспектів євроінтеграції є невіддільним від успіху повоєнного відновлення та реконструкції економіки.

Для державної енергетичної політики загальний висновок зводиться до такого: євроінтеграційний курс є потужним драйвером модернізації енергетичного сектору – через вимоги щодо лібералізації ринків, підвищення енергоефективності та розвитку відновлюваної енергетики, – однак ця модернізація вимагає паралельного розвитку соціальних

компенсаційних механізмів, інституційної спроможності та правозастосовної практики, без яких реформи залишатимуться формально виконаними, але не досягатимуть цілей у сфері енергетичної трансформації. Узагальнену картину ключових кількісних показників, проаналізованих у цьому підрозділі, наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

**Ключові кількісні показники позитивних і негативних аспектів
євроінтеграційної політики України**

Показник	Значення	Період / дата	Джерело
Оцінка прогресу України (Пакет розширення ЄС)	2,12 бала з 4	2025 р.	Єврокомісія
Відповідність зовнішньополітичним позиціям ЄС	99 % (79/80)	2025 р.	Урядовий портал
Частка ЄС в експорті товарів України	62,7 %	I кв. 2023 р.	НІСД
Частка ЄС в імпорті товарів України	51,4 %	I кв. 2023 р.	НІСД
Виконання зобов'язань: ринок електроенергії/газу	65–70 %	кінець 2024 р.	Звіт АА
Виконання зобов'язань: будівельна енергоефективність	35–40 %	кінець 2024 р.	Звіт АА
Торговельний дефіцит товарів з ЄС	–10,8 млрд \$	2019 р.	КШЕ
Прогнозовані щорічні втрати від СВМ	понад 1,4 млрд \$	з 2026 р.	НАДПУ
Кумулятивні втрати експорту через СВМ	до 4,7 млрд \$	2026–2030 рр.	Forbes Ukraine
Підтримка вступу України до ЄС (громадська думка)	83 %	січень–лютий 2026 р.	Центр Разумкова
Незадоволені виконанням реформ владою	55 %	травень 2026 р.	Соціополіс
Корупція як головна перешкода вступу (думка громадян)	35,6 %	травень 2026 р.	Соціополіс

Проведений аналіз позитивних та негативних аспектів євроінтеграційної політики України дозволяє сформулювати такі висновки.

По-перше, євроінтеграційний курс забезпечив Україні значний інституційний прогрес: реформу антикорупційних органів (НАБУ, САП, ВАКС), часткову судову реформу, цифровізацію адміністративних послуг, реформу публічних закупівель. Пакет розширення ЄС 2025 року зафіксував найкращу оцінку прогресу за три роки (2,12 бала), а виконання всіх передумов для переговорів за Кластерами 1, 2 та 6 підтверджує системний характер реформ.

По-друге, торговельно-економічна інтеграція через ПВЗВТ забезпечила диверсифікацію зовнішньої торгівлі та стратегічне переорієнтування на ринок ЄС, що виявилось ключовим для економічного виживання в умовах воєнного стану. Водночас структурний торговельний дефіцит, концентрація українського експорту у сировинних товарах та запуск СВМ у повноцінному режимі з 2026 року створюють для промислового та енергетичного секторів серйозні виклики, що вимагають прискореної декарбонізації виробництва як умови збереження конкурентоспроможності на ринку ЄС.

По-третє, негативні аспекти євроінтеграції – соціальні наслідки лібералізації цін на енергоносії, конкурентний тиск на малий бізнес, відтік кваліфікованої робочої сили, нерівномірність інституційних реформ – мають переважно транзитний характер і піддаються врегулюванню через компенсаційні механізми та підвищення адміністративної спроможності. Вони не заперечують стратегічної доцільності євроінтеграційного курсу, але вимагають цілеспрямованої державної політики з їх мінімізації.

По-четверте, в енергетичному секторі позитивні результати (лібералізація ринків, синхронізація з ENTSO-E, розвиток відновлюваної енергетики) поєднуються з конкретними проблемами (заборгованість перед виробниками «зеленої» електроенергії з боку ДП «Гарантований покупець»,

відкладена лібералізація газових тарифів, низький рівень виконання зобов'язань з будівельної енергоефективності), що вимагає диференційованого підходу до аналізу та врегулювання окремих підгалузей.

По-п'яте, динаміка громадської думки демонструє стійку та зростаючу підтримку євроінтеграційного курсу (83 % станом на лютий 2026 р.), що створює сприятливе суспільне підґрунтя для проведення непопулярних галузевих реформ. Водночас критичне ставлення громадян до якості виконання владою реформ (55 % незадоволених) та визначення корупції як головної внутрішньої перешкоди (35,6 % відповідей) корелюють із оцінками Єврокомісії й підкреслюють необхідність переходу від ситуативного до системного підходу в реформуванні, у тому числі в енергетичній галузі.

По-шосте, вирішення структурних суперечностей євроінтеграційної реформаційної програми вимагає переходу від ситуативного до системного підходу, підкріпленого розвитком інституційної спроможності, координаційних механізмів, соціальних компенсаційних інструментів та належної публічної комунікації щодо ходу галузевих реформ – що визначає напрями подальшого розгляду у наступних розділах дослідження.

Висновки до розділу 1

Проведене дослідження сучасного стану і перспектив української євроінтеграції дає підстави стверджувати, що євроінтеграційний курс України за останні роки перетворився із декларативного зовнішньополітичного орієнтиру на розгалужену, юридично багаторівневу та практично діючу систему державної політики, яка безпосередньо визначає логіку реформування ключових галузей економіки, включно з енергетикою. Конституційне закріплення незворотності цього курсу у 2019

році, отримання статусу кандидата у 2022 році та відкриття переговорів про вступ у 2024 році є не просто символічними віхами, а подіями, що щоразу запускали конкретний нормативний механізм: нові зобов'язання, нові строки, нові інституції контролю. Саме ця властивість – здатність політичних рішень трансформуватися в обов'язкові до виконання плани з конкретними індикаторами, найяскравіше втілена у Національній програмі адаптації законодавства 2026 року та в умовах Ukraine Facility, – на нашу думку, є найбільш суттєвою рисою сучасного етапу євроінтеграції, що принципово відрізняє його від попередніх двадцяти років формальних, але малорезультативних євроінтеграційних декларацій.

Водночас аналіз програмної бази, здійснений у підрозділі 1.1, переконує, що ефективність цієї системи документів значною мірою залежить не від кількості ухвалених актів, а від спроможності держави синхронно узгоджувати їх між собою. Чотирирівнева архітектура – від конституційних норм до щорічних урядових планів – створює, з одного боку, бажану стабільність курсу, а з іншого, породжує ризик внутрішньої неузгодженості, коли документи різної юридичної сили формально доповнюють, а практично дублюють або навіть суперечать одне одному. Особливо показовим у цьому сенсі є приклад енергетичного сектору, де зобов'язання за Угодою про асоціацію, вимоги Договору про Енергетичне Співтовариство та індикаторні умови Ukraine Facility частково перетинаються, але контролюються різними інституціями за різними методиками оцінювання. Вважаю, що подальша оптимізація державної енергетичної політики неможлива без вироблення єдиного зведеного механізму моніторингу виконання галузевих євроінтеграційних зобов'язань, який би усував цю інституційну фрагментованість.

Аналіз позитивних і негативних аспектів євроінтеграційної політики, проведений у підрозділі 1.2, дозволяє говорити про принципово важливу закономірність: переважна більшість негативних явищ, які супроводжують

євроінтеграцію, є не наслідком хибності самого курсу, а ціною структурної перебудови економіки та інститутів, що історично була неминучою для всіх країн-кандидатів, які успішно вступили до Союзу. Торговельний дисбаланс, соціальні наслідки лібералізації цін на енергоносії, конкурентний тиск на вітчизняного виробника та виклик з боку механізму СВМ – усе це реальні і відчутні витрати, однак саме вони, на мою переконання, є показником того, що реформи відбуваються не на папері, а в реальній економічній практиці. Куди серйознішою проблемою видається не сам факт цих витрат, а нерівномірність їх розподілу між галузями та соціальними групами: поки ринок електроенергії демонструє відносно високий рівень виконання зобов'язань, сфера будівельної енергоефективності суттєво відстає, а соціально найвразливіші верстви населення фактично залишаються віч-на-віч із наслідками лібералізації цін без належної компенсаційної підтримки. Це свідчить про брак цілісного, людиноцентричного підходу до планування галузевих реформ, коли технічна транспозиція директив ЄС випереджає розвиток соціальних механізмів пом'якшення її наслідків.

Окремої уваги, на наше переконання, заслуговує виявлене протиріччя між високим рівнем суспільної підтримки європейського вибору (83 відсотки станом на початок 2026 року) та водночас критичним ставленням більшості громадян до якості виконання владою конкретних реформ. Це поєднання не є випадковим: воно демонструє, що для пересічного громадянина євроінтеграція давно перестала бути абстрактним геополітичним вибором і перетворилася на щоденний практичний тест на спроможність держави доводити розпочате до результату. У контексті енергетики цей тест є особливо наочним, адже саме в цій сфері громадяни щомісяця стикаються з конкретними наслідками реформ – у вигляді тарифів, якості постачання та доступності підтримки для утеплення житла. Тому вважаємо, що подальший успіх євроінтеграційного курсу залежатиме не стільки від спроможності ухвалювати нові закони відповідно до *acquis*

ЄС, скільки від спроможності публічно й переконливо демонструвати відчутний результат цих законів у повсякденному житті людей.

Підсумовуючи, можна констатувати, що сучасний стан і перспективи української євроінтеграції характеризуються унікальним поєднанням безпрецедентного політичного прогресу та системних інституційних і соціальних викликів, які загострюються в умовах триваючої збройної агресії. Енергетична галузь у цьому процесі виступає одночасно і полігоном для випробування нових механізмів адаптації законодавства, і найбільш вразливою точкою, де перетинаються інтереси безпеки держави, добробуту населення та міжнародних зобов'язань. Саме тому, на наше глибоке переконання, подальше вдосконалення державної політики у сфері енергетики, якому присвячені наступні розділи цього дослідження, має розглядатися не як окрема галузева реформа, а як невіддільна, системоутворююча складова всього євроінтеграційного курсу України.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Співробітництво України та Європейського Союзу в енергетичній сфері

Міжнародне співробітництво у сфері енергетики є невіддільним компонентом державної політики України з енергозбереження та енергоефективності, оскільки переважна більшість інструментів модернізації галузі – від технічної інтеграції енергосистем до фінансування відновлення генеруючих потужностей – реалізується саме у форматі міждержавної та міжінституційної взаємодії за безпосередньої організаційно-правової участі профільних державних органів. В умовах безпрецедентного руйнування енергетичної інфраструктури внаслідок збройної агресії російської федерації міжнародне співробітництво з 2022 року набуло не лише економічного, а й безпекового та екзистенційного значення для функціонування енергосистеми держави.

Теоретичним підґрунтям аналізу енергетичного співробітництва України з ЄС у цьому підрозділі слугує концепція секторальної (галузевої) інтеграції, що походить від класичного неофункціоналізму Е. Хааса та Л. Ліндберга. Згідно з цим підходом, інтеграція не є одноразовим політичним актом, а постає результатом цілеспрямованої взаємодії політично активних інституційних акторів у межах окремої функціональної галузі, що поступово породжує «переливний» ефект (*spill-over*) на суміжні сфери регулювання [43]. Енергетична галузь є показовим прикладом такого секторального переливу: розпочавшись як технічна гармонізація правил доступу до мереж у межах Енергетичного Співтовариства, співробітництво

поступово поширилося на суміжні питання конкурентної політики, екологічного регулювання, а згодом – і на сферу колективної безпеки, що проявилось у формуванні безпрецедентних механізмів кризової допомоги після 2022 року. Водночас для пояснення специфіки сучасного етапу – зокрема зростання ролі держав-членів ЄС та міжурядових координаційних платформ (G7+, Багатостороння координаційна платформа донорів) – у дослідженні також застосовується концепція енергетичної безпеки, що тлумачить розвиток енергетичного співробітництва як функцію забезпечення безперервності, доступності та фізичної захищеності постачання енергетичних ресурсів в умовах зовнішніх загроз [43].

Метою цього підрозділу є системний аналіз основних напрямів, форм та результатів співробітництва України у сфері енергетики з міжнародними партнерами, перш за все з Європейським Союзом та його інституціями, державами-членами ЄС, міжнародними фінансовими організаціями та галузевими об'єднаннями, із системним акцентом на ролі державних органів України в організації, нормативному забезпеченні та практичній реалізації цього співробітництва. Аналіз структуровано за такими напрямками: інституційне співробітництво в межах Енергетичного Співтовариства; технічна інтеграція енергосистем (синхронізація з ENTSO-E та подальша інтеграція ринків); співробітництво у сфері ядерної безпеки; фінансова та матеріально-технічна підтримка відновлення енергетичної інфраструктури; співробітництво у газовій сфері та розвиток нових напрямів – водневої енергетики й газового хабу; а також виявлення інституційних викликів і прогалин у реалізації відповідної державної політики.

Базовою інституційною платформою енергетичного співробітництва України з Європейським Союзом є Договір про заснування Енергетичного Співтовариства, підписаний 25 жовтня 2005 року в Афінах між Європейським Співтовариством, з одного боку, та Албанією, Болгарією, Боснією і Герцеговиною, Республікою Македонія, Румунією, Сербією,

Хорватією, Чорногорією та Тимчасовою адміністративною місією ООН у Косово – з іншого; згодом до угоди приєдналась Молдова [17]. Метою заснування Енергетичного Співтовариства, відповідно до статті 2 Договору, є організація зв'язків між Сторонами та створення єдиної правової й економічної бази стосовно енергетичних продуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, з метою формування стабільного регуляторного середовища, здатного залучати інвестиції, розширювати безпеку постачання та розвивати конкуренцію на енергетичних ринках [17; 44].

Україна була прийнята до Енергетичного Співтовариства рішенням Ради Міністрів від 18 грудня 2009 року в м. Загребі. 21 вересня 2010 року Президент України уповноважив тогочасного міністра палива та енергетики на підписання Протоколу про приєднання, що відбулося 24 вересня 2010 року в м. Скоп'є під час восьмого засідання Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства. Верховна Рада України ратифікувала Протокол Законом від 15 грудня 2010 року № 2787-VI, а після завершення необхідних депозитарних процедур – відповідно до статті 102 Договору про заснування Енергетичного Співтовариства функцію депозитарію Договору виконує Європейська Комісія – Україна 1 лютого 2011 року набула статусу повноправної Договірної Сторони Енергетичного Співтовариства [17; 44]. Слід підкреслити організаційно-правову роль держави на цьому етапі: саме скоординовані дії Міністерства палива та енергетики, Міністерства закордонних справ та Верховної Ради забезпечили дотримання повного циклу міжнародно-правових процедур – від підписання до депонування ратифікаційної грамоти – у стислі строки, що засвідчило пріоритетність енергетичної інтеграції для державної політики того періоду.

Приєднання до Договору наклало на Україну системні зобов'язання адаптувати національне енергетичне законодавство до нормативно-правової бази Європейського Союзу. Згідно зі статтею 10 Договору, кожна Договірна

Сторона зобов'язується реалізувати положення Директиви 2003/54/ЄС від 26 червня 2003 року щодо спільних правил функціонування внутрішнього ринку електроенергії, Директиви 2003/55/ЄС від 26 червня 2003 року щодо ринку природного газу та Регламенту (ЄС) 1228/2003 щодо умов доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії [17]. Стаття 20 Договору додатково покладає на Договірні Сторони обов'язок протягом одного року з моменту набрання чинності Договором подати Європейській Комісії план імплементації Директиви 2001/77/ЄС про сприяння використанню електроенергії з відновлюваних джерел та Директиви 2003/30/ЄС про сприяння використанню біопалива на транспорті [17]. Стаття 29 Договору регулює питання безпеки постачання, зобов'язуючи Сторони готувати періодичні (раз на два роки) звіти про багатоманітність джерел постачання, технологічну безпеку та географічне походження імпортованих енергоносіїв, що подаються Секретаріату Енергетичного Співтовариства [17].

У подальшому, відповідно до еволюції енергетичного права ЄС, директиви Другого енергетичного пакету (2003/54/ЄС та 2003/55/ЄС) було замінено директивами Третього енергетичного пакету – Директивою 2009/72/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та Директивою 2009/73/ЄС щодо ринку природного газу, доповненими Регламентом (ЄС) 714/2009 про умови доступу до мережі транскордонного обміну електроенергією та Директивою 2005/89/ЄС про заходи для забезпечення безпеки інвестування в систему електропостачання [45]. Виконання цих зобов'язань державою набуло конкретного законодавчого втілення: Верховна Рада України ухвалила Закон «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року, який у статті 2 прямо зазначає, що спрямований на імплементацію актів законодавства Енергетичного Співтовариства – Директиви 2009/72/ЄС, Регламенту (ЄС) 714/2009 та Директиви 2005/89/ЄС [45]. Аналогічно Закон України «Про ринок

природного газу» від 9 квітня 2015 року № 329-VIII імплементував положення газових директив Третього енергетичного пакету, запровадивши анбандлінг – юридичне відокремлення діяльності з транспортування газу від його видобутку, розподілу та постачання – і перехід на принцип добового балансування [46].

Важливим напрямом подальшої секторальної гармонізації стало приєднання України до кліматичного складника acquis Енергетичного Співтовариства: з 1 січня 2018 року в межах Енергетичного Співтовариства набули чинності Директива 2001/80/ЄС про обмеження викидів від великих спалювальних установок та Директива 2010/75/ЄС про промислові викиди, а ще раніше, у 2016 році, Договірні Сторони погодили запровадження прозорих механізмів моніторингу й звітності щодо викидів парникових газів відповідно до стандартів ЄС [47]. Ці кліматичні зобов'язання заклали підвалини для подальшого декарбонізаційного курсу, узгодженого з пріоритетами Європейського зеленого курсу та переговорним Кластером 4 «Зелений порядок денний та стале з'єднання».

Постійна інституційна присутність держави в регуляторному діалозі забезпечується участю Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), у профільних органах Секретаріату Енергетичного Співтовариства: Раді органів регулювання (Energy Community Regulatory Board, ECRB), робочих групах з питань електроенергетики (ECRB EWG), газу (ECRB GWG), захисту прав споживачів (ECRB CRMWG), цілісності та прозорості ринку (REMIT WG), кібербезпеки (CyberCG) та реалізації проєктів спільного інтересу (PECI) [48]. Така інституційна присутність забезпечує не лише обмін регуляторною практикою, а й безпосередню участь національного регулятора у розробленні нових актів acquis Енергетичного Співтовариства до моменту їх ухвалення, що дозволяє враховувати специфіку українського ринку на етапі формування, а не лише на етапі транспозиції готових норм.

Найбільш масштабним і символічно значущим практичним результатом енергетичного співробітництва України з ЄС стала синхронізація об'єднаної енергетичної системи (ОЕС) України з континентальною синхронною зоною Європейської мережі операторів систем передачі електроенергії (European Network of Transmission System Operators for Electricity, ENTSO-E). Підготовка проєкту здійснювалась протягом кількох років за безпосередньої координації Міністерства енергетики та НЕК «Укренерго»: у 2021 році на основі результатів випробувань енергоблоків восьми українських електростанцій було побудовано математичну модель енергосистеми України, на базі якої консорціум системних операторів ENTSO-E провів дослідження статичної та динамічної стійкості об'єднаних енергосистем України і Молдови за умови синхронної роботи з європейською мережею [49].

Початково випробування ізольованого режиму роботи енергосистеми планувалися двома етапами по три доби: перший – 24–26 лютого 2022 року, другий – у липні 2022 року, з подальшою синхронізацією наприкінці 2022 або у 2023 році [50]. У ніч на 24 лютого 2022 року, в день початку повномасштабного вторгнення, енергосистема України, відповідно до затвердженого Міненерго та НЕК «Укренерго» графіка випробувань, від'єдналась від енергосистем Росії та Білорусі для проведення запланованого тестового періоду [50]. Збройна агресія унеможливила заплановане повернення до спільної роботи з енергосистемами агресора: українська сторона, спираючись на підготовлене раніше нормативно-технічне підґрунтя, ухвалила політичне рішення про відмову від повторного приєднання до енергосистем рф і Білорусі та подала, разом з Молдовою, заявку про прискорену синхронізацію з континентальною Європою [51]. Заявку було схвалено, і вже 16 березня 2022 року – більш ніж на рік раніше

від початково запланованого терміну – відбулась екстрена синхронізація ОЕС України та Молдови з ENTSO-E [51].

Подальша інституціоналізація співробітництва відбувалась поетапно: 26 квітня 2022 року НЕК «Укренерго» отримала статус члена-спостерігача в ENTSO-E [50], а 28 листопада 2023 року ENTSO-E офіційно оголосила про успішне завершення проєкту синхронізації, одночасно повідомивши про суттєве збільшення максимальних обсягів імпорту електроенергії до України та Молдови – до 1700 МВт [51]. Кульмінацією процесу стало рішення Генеральної Асамблеї ENTSO-E від 14 грудня 2023 року про надання НЕК «Укренерго» статусу повноправного члена організації з 1 січня 2024 року, що зробило українського оператора 40-м повноправним членом об'єднання [51]. Президент ENTSO-E З. Болдіш охарактеризував це рішення як завершення «однієї подорожі та початок іншої», підкресливши, що шлях розпочався екстреною синхронізацією 16 березня 2022 року, продовжився статусом спостерігача та завершився повноправним членством [51].

Технічне та безпекове значення синхронізації для державної енергетичної політики важко переоцінити. Голова правління НЕК «Укренерго» В. Кудрицький охарактеризував приєднання до ENTSO-E як «геополітичну поразку росії в енергетичній сфері», зазначивши, що енергетична доктрина рф передбачала протидію від'єднанню енергосистем сусідніх держав, передусім України та країн Балтії, а синхронізація продемонструвала відсутність у Росії реальних інструментів протидії євроінтеграції української енергетики [52]. Прискорена синхронізація забезпечила Україні можливість отримання аварійної допомоги від європейських енергосистем у моменти масованих ракетних та дронівих ударів по об'єктах генерації, а також технічний перетік потужності для підтримання частоти в об'єднаній енергосистемі [51].

Економічний вимір синхронізації включає розширення технічних можливостей двостороннього обміну електроенергією. 7 квітня 2023 року Міністр енергетики України Г. Галущенко підписав розпорядчий документ про відновлення комерційного експорту електроенергії в умовах профіциту генеруючої потужності, що зберігався в енергосистемі майже два місяці поспіль; за офіційною позицією Міністерства, експорт здійснюється виключно за умови повного забезпечення українських споживачів і підлягає негайному припиненню в разі зміни ситуації [53]. Технічна пропускна спроможність для постачання електроенергії з України до Польщі, Румунії та Молдови початково становила лише 400 МВт із потенціалом розширення ще на 650 МВт у напрямку Молдови: за результатами першого у 2023 році аукціону з розподілу пропускної спроможності міждержавних мереж, проведеного 10 квітня, було розподілено 51 відсоток (330 із 650 МВт) усієї доступної пропускної спроможності в цьому напрямку, причому фактично використувані експортні потужності склали лише 15–20 відсотків від технічно можливих через брак стійкого профіциту генерації [51; 54]. Поетапне підвищення комерційної пропускної спроможності перетинів Україна – ЄС операторами ENTSO-E, а також збільшення максимальної потужності імпорту з 1,7 до 2,1 ГВт з грудня 2024 року [18], дозволили НЕК «Укренерго» забезпечити функціонування енергосистеми у збалансованому режимі двостороннього обміну: дані компанії станом на 2024 рік свідчать, що в нічні та денні години здійснюється експорт, тоді як у ранкові та вечірні пікові періоди споживання превалює імпорт, а загальна частка імпорту в річному споживанні становила близько 16 відсотків [55].

Принциповим для розуміння державної енергетичної політики є чітке термінологічне розмежування понять «комерційний експорт/імпорт електроенергії» та «аварійна допомога / технічні перетоки». Перше поняття означає договірні операції купівлі-продажу електроенергії на організованому ринку за встановленими комерційними цінами в межах

ліцензованої діяльності; друге – позадоговірні технологічні перетоки, що виникають внаслідок фізичних законів функціонування об'єднаної енергомережі за наявності профіциту чи дефіциту в окремій ділянці системи, або цільову аварійну допомогу в надзвичайних ситуаціях. Представники галузі прямо спростовують поширені в суспільстві твердження про нібито «продаж електроенергії за кордон попри дефіцит в Україні», наголошуючи, що в єдиній європейській енергосистемі відсутні контракти на експорт у моменти дефіциту, а наявні лише технічні перетоки надлишку електроенергії, дані щодо яких публікуються на спеціалізованій європейській платформі обліку виробництва, транспортування та споживання електроенергії [55]. Це розмежування є не суто технічним, а інструментом державної інформаційної політики: його належне роз'яснення громадськості з боку профільних органів є необхідною умовою збереження суспільної довіри до управління енергосистемою в кризовий період.

У 2025–2026 роках енергетичне співробітництво з ЄС вийшло за межі суто технічної синхронізації частот і перейшло до етапу глибшої ринкової інтеграції – впровадження механізму market coupling (єдиного сполучення ринків електроенергії). АТ «Оператор ринку» як уповноважений державою суб'єкт ініціював розроблення законопроекту щодо імплементації регламентів Енергетичного Співтовариства стосовно об'єднання ринку «на добу наперед» (РДН) та внутрішньодобового ринку (ВДР) з відповідними сегментами ринку ЄС за моделями SDAC (Single Day-Ahead Coupling) та SIDC (Single Intraday Coupling) [19]. Законопроект пройшов погодження з НЕК «Укренерго» в частині регіонального співробітництва операторів систем передачі та був направлений на розгляд до Секретаріату Енергетичного Співтовариства, Міністерства енергетики та НКРЕКП [56; 57]. Очікується, що повноцінний market coupling на ринку «на добу наперед» може бути запущено до 1 січня 2027 року за умови дотримання логічної послідовності реформ [58].

Критичний аналіз процесу законодавчого забезпечення market coupling виявляє системну проблему державної політики – ризик розбіжності між технічною логікою євроінтеграційної гармонізації та законодавчим процесом у Верховній Раді. Зокрема, у 2026 році під час розгляду законопроєкту про ринок електричної енергії були подані правки, що, на думку експертів галузі, здатні віддалити фактичну інтеграцію українського ринку електроенергії з ринком ЄС. Найбільш показовою є правка, що вилучає норму про пріоритет застосування права Енергетичного Співтовариства у разі його конфлікту з національним законодавством, а також пропозиція щодо довільного встановлення цінових меж на спотовому ринку, що, за оцінкою В. Кудрицького, є несумісним із алгоритмічною логікою market coupling, заснованою на спільних ринкових параметрах, узгоджених у межах мережевих кодексів Agency for the Cooperation of Energy Regulators (ACER) [58]. Голова правління НЕК «Укренерго» наголосив на перевагах безшовного (single-session) market coupling за моделлю ЄС над запропонованим двосесійним варіантом, який є менш оптимальним технічним рішенням [58].

Цей приклад ілюструє важливу закономірність державної енергетичної політики в умовах євроінтеграції: технічна готовність профільних операторів (НЕК «Укренерго», АТ «Оператор ринку») та регуляторна підтримка НКРЕКП не є самодостатньою умовою успішної інтеграції, оскільки кінцеве законодавче рішення приймається у політичному процесі Верховної Ради, де можуть превалювати міркування, що суперечать логіці технічної гармонізації з ЄС. Відповідно, ефективна реалізація державної політики енергетичної інтеграції вимагає не лише міжвідомчої координації між Міненерго, НКРЕКП та операторами ринку, а й цілеспрямованої роботи із законодавчим органом для запобігання прийняттю норм, що формально не суперечать євроінтеграційному курсу, але практично унеможливають виконання його технічних умов.

Іншим практичним викликом державної політики є адміністрування пільгового імпорту енергетичного обладнання, отриманого від міжнародних донорів. Хоча Кабінет Міністрів України ще в червні 2024 року ухвалив рішення про спрощення митних та бюрократичних процедур для ввезення генераторів, сонячних панелей, інверторів та іншого енергетичного обладнання [59], практична реалізація цього рішення супроводжувалась адміністративними труднощами: для застосування пільгового режиму імпортер зобов'язаний пройти повний митний контроль на загальних підставах, надати каталоги, технічний паспорт або фотографії товару для підтвердження його цільового призначення саме як генеруючого обладнання [60]. Помилки в митній класифікації товарів можуть призводити до донарахування митних платежів, штрафів у розмірі до 300 відсотків від несплачених сум, а також до затримки чи конфіскації обладнання [61], що створює додаткові ризики для своєчасного постачання критично важливого обладнання в період пікового навантаження на енергосистему.

Для мінімізації цих ризиків державою було створено інституційний механізм координації через спеціальну групу при Міністерстві енергетики, що визначає пріоритетність потреб та узгоджує імпорт обладнання, придбаного за кошти Фонду підтримки енергетики України; за офіційними даними уряду, до кінця 2024 року сукупний обсяг внесків до Фонду перевищив 551 мільйон євро [60]. Постачання обладнання через цей Фонд здійснюється без сплати мита і ПДВ, а функцію адміністрування виконує Секретаріат Енергетичного Співтовариства [60]. Водночас тимчасовий характер пільгового режиму імпорту створював додаткову невизначеність для бізнесу: початково встановлені пільги мали діяти до 2026 року, однак з огляду на триваючі масовані атаки на енергоінфраструктуру восени 2025 року Верховна Рада ухвалила рішення про продовження звільнення від мита та ПДВ на ввезення енергетичного обладнання до 1 січня 2028 року

незалежно від того, чи буде на той момент скасовано воєнний стан [62]. Це рішення підтверджує, що державна політика у цій сфері пройшла еволюцію від ситуативних рішень до інституціоналізованого довгострокового механізму підтримки відновлення енергетичної інфраструктури.

Окремим і критично важливим напрямом міжнародного енергетичного співробітництва України є взаємодія з Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ) у контексті захисту ядерних об'єктів в умовах збройного конфлікту. Ситуація навколо тимчасово окупованої Запорізької атомної електростанції – найбільшої в Європі та однієї з десяти найбільших у світі – перетворила питання ядерної безпеки на одну з найгостріших проблем міжнародної енергетичної політики [63]. З квітня 2024 року всі енергоблоки Запорізької АЕС залишаються зупиненими; за позицією МАГАТЕ, відновлення їх роботи неможливе, доки тривають воєнні дії, що створюють пряму загрозу ядерній безпеці станції [63].

МАГАТЕ розгорнуло постійні моніторингові місії як безпосередньо на Запорізькій АЕС (з серпня 2022 року), так і на трьох діючих атомних електростанціях, розташованих на підконтрольній Україні території – Хмельницькій, Рівненській та Південноукраїнській [64]. У вересні 2024 року місії МАГАТЕ були розширені на об'єкти інфраструктури передачі електроенергії, що мають суттєвий вплив на стабільність роботи АЕС, оскільки наслідки масованих ракетних обстрілів цивільної енергетичної інфраструктури створюють ризики швидких перехідних процесів, здатних дестабілізувати роботу ядерних реакторів [65]. У грудні 2025 року генеральний директор МАГАТЕ Р. Гроссі особисто очолив місію, що відвідала понад десять станцій, критично важливих для забезпечення ядерних об'єктів електроенергією, необхідною для охолодження реакторів та функціонування систем безпеки [66]. За результатами цієї місії було констатовано, що ядерна безпека на діючих АЕС України залишається під

тиском через пошкодження інфраструктури передачі енергії; зафіксовано випадки коливання потужності та тимчасових відключень ліній електропередачі на Хмельницькій, Рівненській та Південноукраїнській АЕС [66].

У відповідь на загострення ризиків Україна у 2026 році ініціювала питання про внесення змін до статуту МАГАТЕ з метою посилення інституційних механізмів реагування на загрози ядерній безпеці в умовах збройних конфліктів, а постійний представник України при МАГАТЕ направив дипломатичну ноту, в якій наголосив на можливих катастрофічних наслідках подальшого руйнування електромереж для трьох діючих АЕС [67]. Це свідчить про перехід співробітництва з МАГАТЕ від суто технічного моніторингу до більш широкого формату взаємодії, що включає дипломатичні та інституційні аспекти забезпечення ядерної безпеки в умовах війни – прецедент, який є унікальним для практики Агентства за всю історію його діяльності, і який вимагає від держави активної дипломатичної ролі, що виходить за межі традиційних функцій галузевого регулятора атомної енергетики.

Систематичні масовані ракетні та дроніві удари російської федерації по об'єктах генерації, передачі та розподілу електроенергії з осені 2022 року зумовили формування спеціалізованих міжнародних механізмів фінансової та матеріально-технічної підтримки енергетичного сектору України. Центральним координаційним майданчиком цього напрямку є Координаційна група G7+ з надання допомоги енергетичному сектору України, що об'єднує представників 25 країн, установ та міжнародних організацій [68].

Під час Міжнародної конференції з відновлення України у Берліні в червні 2024 року учасники Координаційної групи G7+ оголосили про надання додаткової підтримки енергетичному сектору на суму понад 1 мільярд доларів США, що включало понад 70 мільйонів євро нових

грантових внесків до Фонду підтримки енергетики України, 500 мільйонів доларів нового фінансування від Сполучених Штатів Америки, а також зобов'язання щодо нарощування постачання обладнання для відновлення пошкодженої інфраструктури виробництва та передачі енергії до зимового опалювального сезону 2024–2025 років [68]. Партнери також окремо наголосили на важливості зусиль ENTSO-E у збільшенні пропускної спроможності для імпорту електроенергії в Україну [68].

Сукупний обсяг міжнародної допомоги енергетичному сектору протягом 2024–2025 років, за оцінками експертних джерел, включав близько 500 мільйонів доларів від США, 300 мільйонів євро від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), 70 мільйонів євро грантового фінансування та близько 50 мільйонів доларів від Світового банку та Європейського Союзу [69]. У грудні 2024 року Світовий банк окремо затвердив пакет допомоги Україні обсягом 2,05 млрд доларів США у формі позик і гарантій, зокрема за участю Сполучених Штатів, Японії та Великої Британії [69]. Окремим напрямом підтримки став пакет допомоги ЄС, сформований на основі надходжень від заморожених російських активів: восени 2024 року Європейська комісія оголосила про надання Україні позики обсягом 35 мільярдів євро, частина якої спрямовується безпосередньо на стабілізацію енергетики, модернізацію систем передачі та закупівлю резервного обладнання [69].

Підсумки 2024 року, оприлюднені Міністерством енергетики України, підтверджують практичну результативність міжнародної підтримки: донори взяли зобов'язання надати понад 1 мільярд євро до Фонду підтримки енергетики України, а 36 країн світу передали гуманітарну допомогу для забезпечення стабільної роботи енергосистеми [70]. Паралельно у межах розвитку розподіленої генерації – одного з пріоритетних напрямів державної політики підвищення стійкості енергосистеми в умовах системних атак на велику централізовану генерацію – станом на 31 грудня

2024 року в Україні було підключено сумарно 967 МВт об'єктів розподіленої генерації, з яких 835 МВт безпосередньо протягом 2024 року [70]. Координація цього напрямку здійснювалась урядом через низку рішень щодо умов проведення конкурсу на будівництво генеруючих потужностей та механізмів управління попитом, а також через підготовку пілотних аукціонів з розподілу квот підтримки розподіленої генерації [71].

Координація допомоги енергетичному сектору отримала подальший розвиток у форматі регулярних термінових нарад G7+. Зокрема, за результатами засідання 23 січня 2026 року партнери підтвердили нові пакети допомоги обсягом понад 6000 одиниць великого енергетичного обладнання та додаткові фінансові внески у Фонд підтримки енергетики України на тлі різкого погіршення ситуації в енергосистемі через посилені удари та запровадження аварійних відключень [72]. Серед оголошених на цьому засіданні внесків: 447 генераторів від Європейського Союзу для покриття критичних потреб; 90 генераторів від Литви; фінансова підтримка від Італії у розмірі 10 мільйонів євро у Фонд підтримки енергетики з додатковими 50 мільйонами євро, закладеними в бюджеті на 2026 рік; 60 мільйонів євро від Німеччини у поєднанні з постачанням когенераційних установок, мобільних гібридних генераторів, фотоелектричних установок, акумуляторних батарей та котельного обладнання [72].

Структурний аналіз отриманої допомоги свідчить про поступову еволюцію її характеру – від переважно екстреної гуманітарної підтримки (генератори, аварійне обладнання) у 2022–2023 роках до більш системних інвестицій у відновлення та модернізацію інфраструктури передачі, розвиток розподіленої генерації та підвищення загальної стійкості енергосистеми у 2024–2026 роках. З погляду теорії секторальної інтеграції ця еволюція є показовим прикладом «переливного» ефекту: початково суто технічна допомога поступово трансформувалась у структурний елемент довгострокового партнерства, що включає інституціоналізовані механізми

координації (Фонд підтримки енергетики при Секретаріаті Енергетичного Співтовариства, Багатостороння координаційна платформа донорів), які функціонують за принципами, аналогічними інституційній архітектурі самого Енергетичного Співтовариства.

В межах даного підрозділу наукового доробку, варто зупинитись на питанні співробітництва у газовій сфері. Історично Україна відіграла роль ключової транзитної держави для постачання природного газу з росії до країн Європи через розгалужену газотранспортну систему (ГТС), що в радянський період формувалась як частина єдиної системи газопостачання СРСР. Угода про асоціацію з ЄС 2014 року зумовила глибоку структурну реформу газового сектору відповідно до зобов'язань за газовими директивами Третього енергетичного пакету: у 2015 році Верховна Рада ухвалила Закон «Про ринок природного газу», а в 2016 році Кабінет Міністрів затвердив Постанову № 496 «Про відокремлення діяльності з транспортування та зберігання природного газу» [46].

Практичну реалізацію анбандлінгу забезпечила Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: 24 грудня 2019 року НКРЕКП ухвалила Постанову № 3010 «Про прийняття остаточного рішення про сертифікацію оператора газотранспортної системи» та Постанову № 3011 «Про видачу ліцензії з транспортування природного газу ТОВ «Оператор ГТС України»», а також Постанову № 3013 про встановлення тарифів на транспортування природного газу на регуляторний період 2020–2024 років [73]. З 1 січня 2020 року ТОВ «Оператор ГТС України» (ОГТСУ) офіційно розпочало діяльність як незалежний оператор: 100 відсотків часток у статутному капіталі компанії було передано державному підприємству «Магістральні газопроводи України», що забезпечило повне юридичне відокремлення оператора транспортування від вертикально інтегрованої групи «Нафтогаз» [73]. У межах подальшої корпоративної реформи 27 жовтня 2023 року

частку ОГТСУ було передано у власність Міністерства енергетики України, а 31 жовтня 2023 року сформовано Наглядову раду компанії [73]. Здійснений анбандлінг є прямим виконанням вимоги законодавства ЄС про відокремлення оператора системи передачі газу від видобувних, постачальних та розподільчих активів – необхідної умови недискримінаційного доступу третіх осіб до газотранспортної інфраструктури.

У межах виконання вимог асquis Енергетичного Співтовариства ТОВ «Оператор ГТС України» успішно пройшло сертифікацію відповідно до оновлених правил Європейського Союзу та Енергетичного Співтовариства як сертифікований оператор газотранспортної системи [73]. Окремо «Укртрансгаз», що залишається оператором підземних газосховищ (ПСГ) України, отримав статус другого за величиною сертифікованого оператора газосховищ у Європі, що надало право залучати національні газосховища для реалізації заходів енергетичної безпеки в ЄС, передбачених відповідним регламентом Союзу, зокрема зберігання запасів іноземних клієнтів та стратегічних резервів для держав без власних газосховищ [74]. Українські та іноземні власники газу отримали можливість зберігати його в газосховищах України без сплати податків і митних платежів протягом 1095 днів з подальшою реалізацією на внутрішньому ринку або реекспортом до країн ЄС [75].

Перспективним напрямом розвитку газового співробітництва є концепція перетворення України на східноєвропейський газовий хаб. Серед напрямів реалізації цієї концепції – вивчення досвіду країн ЄС щодо розмежування газотранспортних і газорозподільних мереж за категоріями газу низької та високої калорійності (L-gas та H-gas), а також розвиток додаткових технічних послуг компримування, змішування та зберігання газу в газотранспортній системі [39]. Реалізація цього напрямку здійснюється у форматі робочої групи за участю Міністерства енергетики, ОГТСУ та

«Укртрансгазу», що регулярно вивчають регуляторну практику європейських партнерів у сфері технічного регулювання газового ринку [76].

Одним із новітніх напрямів енергетичного співробітництва України з ЄС Розвиток стала воднева енергетика, яка набуває дедалі більшого значення в контексті як декарбонізації, так і повоєнного відновлення енергетичного сектору. Європейський Союз презентував Водневу стратегію для кліматично нейтральної Європи у 2020 році, а в грудні 2023 року інституції ЄС досягли політичної згоди щодо законодавчого пакета з питань водню та декарбонізованих газів – регламенту та директиви, що визначатимуть правила функціонування ринку транспортування, розподілу та зберігання водню в межах Союзу [77]. Зазначені акти розширюють Водневу стратегію ЄС та передбачають, що національні плани розвитку енергетичних мереж держав-членів і партнерів мають базуватися на спільних сценаріях розвитку для електроенергії, природного газу та водню [77].

У відповідь на ці процеси Міністерство енергетики України розробило проєкт Водневої стратегії на період до 2050 року, оприлюднений у травні 2024 року, що визначає послідовну інтеграцію національної водневої політики до водневого ринку ЄС [77]. Зацікавленість міжнародних партнерів у розвитку водневої енергетики України підтверджується активністю профільних об'єднань: асоціація Hydrogen Europe, що об'єднує 350 компаній галузі, організувала форум у Брюсселі для обговорення перспектив залучення інвестицій у відбудову української водневої енергетики, наголосивши на готовності європейських партнерів підтримувати цей напрям не лише декларативно, але й безпосередніми інвестиціями [78].

Розвиток виробництва так званого «зеленого» водню на основі відновлюваної енергетики розглядається експертною спільнотою як один із

потенційних механізмів подвійної вигоди для України: з одного боку, диверсифікації джерел експортних надходжень, а з іншого – зменшення вуглецевого сліду промисловості в контексті дії Механізму прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ) ЄС, що набув повної чинності з січня 2026 року. Варто зазначити, що збройна агресія суттєво змінила архітектуру очікуваних пріоритетів водневої стратегії: якщо на момент презентації водневих стратегій ЄС у 2020 році головним сценарієм для України розглядався насамперед експорт водню до Європи, то руйнування значної частини потужностей гірничо-металургійного комплексу та зменшення обсягів промислового виробництва змістили акцент у бік внутрішнього використання водню для декарбонізації залишків важкої промисловості – насамперед металургії, що залишається найбільш вразливою до вимог СВАМ галуззю, – як передумови збереження її конкурентоспроможності на ринку ЄС у середньостроковій перспективі.

Практична реалізація водневого співробітництва передбачає кілька паралельних треків взаємодії. Перший – нормативний – полягає у поступовій гармонізації національного законодавства з газовим і водневим пакетом ЄС, ухваленим у грудні 2023 року, що визначає правила доступу до інфраструктури, сертифікації походження водню за критерієм вуглецевої інтенсивності та принципи інтегрованого планування мереж електроенергії, газу та водню. Другий трек – інвестиційний – передбачає залучення капіталу європейських енергетичних компаній та профільних асоціацій до пілотних проєктів виробництва водню на базі наявних та перспективних потужностей відновлюваної генерації, передусім у південних та західних регіонах України з високим вітро- та сонячним потенціалом. Третій трек – інфраструктурний – стосується оцінки можливостей часткового перепрофілювання наявної газотранспортної системи для транспортування суміші природного газу та водню чи чистого водню в перспективі, що

дозволило б використати вже наявні активи ГТС, а не створювати водневу інфраструктуру виключно «з нуля».

Окрім двостороннього та інституційного співробітництва з ЄС у класичному форматі, важливим є також регіональний вимір енергетичної взаємодії України з державами Центральної та Східної Європи. Ініціатива Тримор'я (Three Seas Initiative), що об'єднує дванадцять держав-членів ЄС, розташованих між Балтійським, Чорним та Адріатичним морями, розглядає енергетичну інфраструктуру – зокрема газові інтерконектори, термінали скрапленого природного газу (СПГ) та електричні з'єднання – як один із пріоритетних напрямів свого Інвестиційного фонду. Україна, хоча формально не є членом цієї ініціативи, дедалі активніше залучається до окремих її проєктів і дискусій, зокрема щодо диверсифікації маршрутів постачання енергоносіїв у регіоні та підвищення стійкості об'єднаної енергетичної інфраструктури Центрально-Східної Європи до зовнішніх шоків.

Особливого значення для енергетичної безпеки України та сусідніх держав набуло поглиблення співробітництва з Польщею, Румунією та Словаччиною – країнами, з якими Україна має безпосередні електричні та газові з'єднання. Технічна модернізація відповідних транскордонних інтерконекторів, а також узгодження аварійних протоколів реагування на надзвичайні ситуації в енергосистемах є предметом постійних двосторонніх консультацій, що доповнюють багатосторонній формат співпраці в межах ENTSO-E та Енергетичного Співтовариства. Таке регіональне співробітництво відіграє роль додаткового запобіжника на випадок ситуацій, коли загальноєвропейські механізми допомоги потребують часу для активації, а оперативне реагування сусідніх держав може суттєво пом'якшити наслідки масованих атак на енергетичну інфраструктуру.

Для систематизації значного обсягу кількісних показників, наведених у цьому підрозділі, доцільно узагальнити структуру міжнародної фінансової

та матеріально-технічної допомоги енергетичному сектору України, а також ключові відмінності між моделями комерційного обміну та аварійної допомоги в межах ENTSO-E, у формі аналітичних таблиць 2.1 та 2.2

Таблиця 2.1

Структура міжнародної фінансової та матеріально-технічної допомоги енергетичному сектору України (2024–2026 рр.)

Донор / механізм	Обсяг допомоги	Форма допомоги	Період
Координаційна група G7+ (сукупно)	понад 1 млрд \$ + понад 1 млрд €	гранти, обладнання	2024–2026 рр.
США	500 млн \$	пряме фінансування	2024 р.
ЄБРР	300 млн €	кредитування	2024–2025 рр.
Фонд підтримки енергетики (грантова складова)	70 млн €	гранти	2024 р.
Світовий банк (окремий пакет)	2,05 млрд \$	позики, гарантії	грудень 2024 р.
Пакет ЄС (заморожені активи рф)	35 млрд € (загалом)	позика, частково на енергетику	осінь 2024 р.
Фонд підтримки енергетики (сукупні внески)	понад 551 млн €	гранти на обладнання	станом на кінець 2024 р.
Засідання G7+ 23.01.2026 (обладнання)	понад 6000 одиниць	генератори, трансформатори, когенерація	січень 2026 р.
ЄС (екстрена партія)	447 генераторів	обладнання	січень 2026 р.
Литва	90 генераторів	обладнання	січень 2026 р.
Італія	10 млн € + 50 млн € (бюджет 2026)	грант + заплановане фінансування	січень 2026 р.
Німеччина	60 млн €	кошти + когенерація, генератори, ФЕУ, АКБ	січень 2026 р.
Розподілена генерація (національний результат)	967 МВт (з них 835 МВт за 2024 р.)	введені потужності	станом на 31.12.2024 р.

Таблиця 2.2

Порівняльна характеристика моделей комерційного обміну та аварійної допомоги в межах ENTSO-E

Критерій	Комерційний експорт/імпорт	Аварійна допомога / технічні перетоки
Правова природа	договірні операції купівлі-продажу на організованому ринку	позадоговірні технологічні перетоки або цільова кризова допомога
Умова здійснення	наявність профіциту генерації понад внутрішній попит	дефіцит чи аварійна ситуація в енергосистемі однієї зі сторін
Ціноутворення	комерційні ціни РДН/ВДР, аукціони пропускної спроможності	компенсаційні механізми, не є предметом світової торгівлі
Регулятор/координатор	НКРЕКП, АТ «Оператор ринку», ENTSO-E (розподіл пропускної здатності)	НЕК «Укренерго», оператори суміжних систем передачі ENTSO-E
Приклад 2023–2024 рр.	400 МВт експорту до Польщі/Румунії; аукціон 51% потужності до Молдови (10.04.2023)	перетік до 2 ГВт для підтримання частоти після ракетних ударів
Пріоритетність	здійснюється лише після повного забезпечення внутрішніх споживачів	абсолютний пріоритет у кризовій ситуації незалежно від комерційної доцільності
Публічна прозорість	дані щодо обсягів торгів доступні на ENTSO-E Transparency Platform	факт надання допомоги повідомляється окремо профільними органами

Проведений аналіз свідчить, що енергетичне співробітництво України з міжнародними партнерами охоплює щонайменше п'ять взаємопов'язаних напрямів: інституційну гармонізацію законодавства в межах Енергетичного Співтовариства; технічну та ринкову інтеграцію енергосистем через синхронізацію з ENTSO-E та подальше впровадження market coupling; забезпечення ядерної безпеки за участю МАГАТЕ; фінансову і матеріально-технічну підтримку відновлення інфраструктури через механізм G7+ та супутні донорські програми; розвиток газової інфраструктури та новітніх напрямів – водневої енергетики й газового хабу. У кожному з цих напрямів

роль держави не обмежується пасивною ратифікацією міжнародних зобов'язань, а полягає в активному інституційному будівництві: створенні незалежних операторів (ОГТСУ), розбудові регуляторної спроможності (НКРЕКП), забезпеченні законодавчого супроводу технічних реформ (Верховна Рада) та координації донорської допомоги (спеціалізована група при Міненерго, Фонд підтримки енергетики).

Особливістю сучасного етапу співробітництва, порівняно з періодом до 2022 року, є його різко зрослий безпековий вимір: значна частина взаємодії нині спрямована не на поступову гармонізацію регуляторного середовища у звичайному режимі, а на екстрене реагування на наслідки цілеспрямованого знищення енергетичної інфраструктури в ході збройної агресії. З погляду теорії секторальної інтеграції ця трансформація є прикладом переходу від суто функціональної логіки «переливу» компетенцій до логіки колективної безпеки, коли інституції, спочатку створені для технічної гармонізації ринків (Енергетичне Співтовариство, ENTSO-E), перетворюються на платформи кризового реагування і навіть дипломатичного захисту (взаємодія з МАГАТЕ). Водночас, як свідчить критичний аналіз законодавчого процесу навколо market coupling та адміністративних труднощів із розмитненням донорського обладнання, державна політика у цій сфері стикається із системними викликами узгодження між технічною логікою євроінтеграції та політичним процесом ухвалення рішень, що потребує подальшого вдосконалення міжвідомчої координації.

Отже, проведений аналіз співробітництва України у сфері енергетики дозволяє констатувати, що інституційною основою цієї взаємодії слугує Договір про Енергетичне Співтовариство, який з 2011 року забезпечив системну адаптацію українського енергетичного законодавства до acquis ЄС через імплементацію директив Другого і Третього енергетичних пакетів, а постійна участь НКРЕКП у профільних органах Секретаріату

Енергетичного Співтовариства підтримує безперервність регуляторного діалогу. Найбільш практично значущим результатом технічної інтеграції стала прискорена синхронізація об'єднаної енергетичної системи України з ENTSO-E у березні 2022 року з подальшим набуттям НЕК «Укренерго» повноправного членства в організації у 2024 році, що не лише підвищило технічну стійкість енергосистеми в умовах війни, а й відкрило можливості для двостороннього обміну електроенергією та поступового переходу до повної ринкової інтеграції через механізм market coupling.

Водночас критичний аналіз законодавчого процесу засвідчує наявність системних викликів у реалізації державної політики енергетичної інтеграції: технічна готовність профільних операторів не завжди підкріплюється послідовністю законодавчого процесу, а спроби розмивання пріоритету права Енергетичного Співтовариства в національному законодавстві демонструють розрив між деклараціями про євроінтеграційний курс та практикою законотворення. Аналогічні прогалини виявлено в адмініструванні пільгового імпорту енергетичного обладнання від донорів, де ризики митної кваліфікації товарів створювали додаткові бар'єри, подолані лише шляхом інституціоналізації спеціального координаційного механізму при Міненерго та продовження пільгового режиму до 2028 року.

Окремим і вкрай специфічним напрямом співробітництва є взаємодія з МАГАТЕ щодо забезпечення ядерної безпеки в умовах окупації Запорізької АЕС та постійних загроз інфраструктурі діючих атомних станцій – формат, що вийшов за межі звичної практики Агентства та набув ознак дипломатично-інституційного партнерства. Фінансова і матеріально-технічна підтримка відновлення енергетичної інфраструктури в межах механізму G7+ та супутніх донорських ініціатив протягом 2024–2026 років перевищила декілька мільярдів доларів США сукупно, демонструючи поступову трансформацію від екстреної гуманітарної допомоги до

системного інвестування в модернізацію та підвищення стійкості галузі. Перспективні напрями – розвиток газового хабу на основі сертифікованих газосховищ та інтеграція до водневого ринку ЄС відповідно до Водневої стратегії до 2050 року – засвідчують, що, попри домінування кризового реагування, стратегічна спрямованість енергетичного співробітництва України з партнерами залишається орієнтованою на довгострокову, системну інтеграцію до єдиного енергетичного простору Європейського Союзу, що повністю узгоджується з логікою секторальної інтеграції як теоретичною рамкою цього дослідження.

2.2. Особливості двостороннього та багатостороннього співробітництва України у сфері електроенергетики

Якщо підрозділ 2.1 був присвячений переважно багатосторонньому, інституційно оформленому співробітництву України з Європейським Союзом у межах Енергетичного Співтовариства та координаційних механізмів G7+, то цей підрозділ концентрується на аналізі двосторонніх відносин України з окремими державами-партнерами та порівняльній характеристиці двосторонньої і багатосторонньої моделей енергетичного співробітництва. Розмежування цих двох рівнів має не лише описове, а й аналітичне значення: двосторонні угоди, на відміну від багатосторонніх інституційних механізмів, дозволяють враховувати специфічні компетенції, технологічні переваги та політичні пріоритети кожної окремої країни-партнера, водночас вимагаючи від України більш диференційованої координаційної роботи в межах державної енергетичної політики.

Метою цього підрозділу є системний аналіз двосторонніх угод і програм співробітництва у сфері енергетики, укладених Україною з ключовими партнерами – Сполученим Королівством Великої Британії та

Північної Ірландії, Сполученими Штатами Америки, Французькою Республікою, Федеративною Республікою Німеччина та Королівством Норвегія, – а також зіставлення переваг і обмежень двосторонньої моделі співробітництва порівняно з багатосторонньою. Окремо розглядається співробітництво у сфері ядерної енергетики як приклад довгострокового стратегічного партнерства, що поєднує елементи технологічної, безпекової та комерційної взаємодії.

У межах застосованої в дослідженні концепції секторальної інтеграції двостороннє та багатостороннє співробітництво доцільно розглядати не як конкуруючі, а як взаємодоповнювальні моделі взаємодії. Багатостороння модель (Енергетичне Співтовариство, G7+, координаційна платформа донорів) забезпечує уніфікацію регуляторних стандартів, синхронізацію технічних параметрів та розподіл відповідальності між великою кількістю учасників, що підвищує стійкість системи допомоги до одноосібної відмови окремого партнера. Натомість двостороння модель забезпечує гнучкість, швидкість прийняття рішень та можливість глибокої спеціалізації співробітництва відповідно до унікальних компетенцій конкретної держави-партнера – наприклад, технологічного лідерства США у сфері ядерного палива, історичного партнерства Норвегії у газовій сфері чи фінансової спроможності Німеччини як найбільшого донора Фонду підтримки енергетики України. Емпіричний аналіз, проведений у цьому підрозділі, підтверджує, що ефективна державна політика енергетичної безпеки в умовах війни вимагає одночасного й комплементарного використання обох моделей: багатосторонні механізми забезпечують базовий рівень координації та прозорості, тоді як двосторонні угоди дозволяють залучати спеціалізовані ресурси та компетенції, недоступні в межах уніфікованих багатосторонніх програм.

Британсько-українське енергетичне партнерство є одним із найбільш послідовних і змістовно насичених прикладів двостороннього

співробітництва. Ключовою віхою стало підписання 21 червня 2023 року, у межах Конференції з відновлення України (URC2023) в Лондоні, Меморандуму про енергетичне партнерство між Міністерством енергетики України та Міністерством закордонних справ у справах Співдружності націй і розвитку Великої Британії (FCDO) [79]. Меморандум передбачає створення Фонду викликів у сфері зелених інновацій «InnovateUkraine» обсягом 62 мільйони фунтів стерлінгів, з яких початковий внесок становив 10 мільйонів фунтів, а решта коштів спрямовувалась частинами до 2025 року [80]. Британська сторона взяла на себе зобов'язання надати підтримку Міненерго в межах Партнерства з чистої енергії та продовжити фінансування програми «Стійкість та енергетична безпека України» (URES) [79].

Тематичний охоплення британсько-українського партнерства є показово широким і охоплює сфери, в яких Велика Британія має визнані технологічні компетенції: малі модульні атомні електростанції (SMR), «зелений» водень та інші відновлювані гази, сонячні мікро- та міні-мережі, енергоефективність, наземна та офшорна вітроенергетика, розвиток вуглецевого ринку [80]. Паралельно зі співробітництвом Міненерго з FCDO було підписано Угоду між Великою Британією та Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) про фінансування програм енергетичної безпеки України обсягом 30 мільйонів доларів США [80], що демонструє характерну для британської моделі допомоги практику залучення міжнародних фінансових інституцій як співвиконавців двосторонніх домовленостей.

У подальшому співробітництво розвивалось у напрямку конкретизації галузевих пріоритетів: за результатами зустрічі заступника Міністра енергетики України Я. Демченкова з представниками британського Міністерства енергетичної безпеки та вуглецевої нейтральності (Net Zero) сторони домовились про посилення співпраці для прискорення

енергетичного переходу [81]. Окремим напрямом залишається співробітництво в межах Британського експортно-кредитного агентства (UKEF), у межах якого обговорювались, зокрема, енергетичні проєкти, включно з можливостями розвитку малих ядерних реакторів [81]. Це підтверджує, що британська модель двостороннього партнерства поєднує грантову підтримку (через FCDO та Фонд «InnovateUkraine»), експортно-кредитне фінансування (через UKEF) та технологічне співробітництво (через профільне галузеве міністерство), що в сукупності формує багаторівневу архітектуру підтримки, відмінну від односторінкових грантових угод інших партнерів.

Двостороннє французько-українське енергетичне співробітництво структуроване через механізм послідовних грантових угод. 7 червня 2024 року в Парижі Уряд Французької Республіки та Уряд України підписали першу Грантову угоду про сприяння відновленню та підтримці критичної інфраструктури і пріоритетних секторів економіки України обсягом 200 мільйонів євро [81]. Угода передбачає, що до 50 відсотків коштів може бути використано на закупівлю українських товарів і послуг, що поєднує функцію зовнішньої допомоги з функцією стимулювання національної економіки [81] – підхід, що відрізняє французьку модель від суто донорських грантів, спрямованих виключно на імпорт іноземного обладнання.

22 жовтня 2024 року в Києві Перший віце-прем'єр-міністр України – Міністр економіки Ю. Свириденко та Надзвичайний Посол Французької Республіки в Україні Г. Вєсьєр підписали Імплементативну угоду до зазначеної Грантової угоди [88]. У межах реалізації угоди було відібрано 19 проєктів за пріоритетними напрямками відновлення – медицина, енергетика, водопостачання, розмінування, транспорт, – причому, за заявою Ю. Свириденко, з загального обсягу 200 мільйонів євро 60 мільйонів євро спрямовано безпосередньо на підтримку енергетики, насамперед

енергетичного потенціалу таких міст, як Харків, Кривий Ріг та Запоріжжя. Показовим індикатором затребуваності французької допомоги є те, що на конкурсний відбір проєктів подано заявок на суму від 600 до понад 700 мільйонів євро – утричі більше за доступний обсяг фінансування, що засвідчило як гостру потребу українських інституцій у відновленні критичної інфраструктури, так і високу зацікавленість французьких компаній у роботі на українському ринку [82].

У травні 2025 року сторони завершили укладання всіх контрактів у межах першої Грантової угоди фінальним договором саме на постачання енергетичного обладнання, що засвідчило практичне виконання взятих зобов'язань [82]. Паралельно сторони задекларували намір створити новий Фонд підтримки відновлення з додатковим цільовим обсягом фінансування у 200 мільйонів євро, що свідчить про перехід французько-українського співробітництва від одноразової грантової угоди до довгострокового, інституціоналізованого механізму підтримки.

Німеччина є найбільшим окремим донором Фонду підтримки енергетики України серед держав-партнерів, що адмініструється Секретаріатом Енергетичного Співтовариства. Динаміка німецьких внесків до Фонду демонструє стабільне зростання обсягів допомоги, синхронізоване з ескалацією атак на енергетичну інфраструктуру: у 2022 році внесок Федерального уряду Німеччини склав близько 130 мільйонів євро, у 2023 році – 88,5 мільйона євро, у 2024 році – 159,5 мільйона євро, а станом на 18 грудня 2025 року сукупна сума внесків ФРН до Фонду досягла майже 390 мільйонів євро [82]. Лише протягом грудня 2025 року, у відповідь на масовану атаку РФ по об'єктах критичної інфраструктури, Федеральне міністерство закордонних справ Німеччини здійснило один внесок у розмірі 160,11 мільйона євро – найбільший за всю історію існування Фонду разовий транш одного донора, до якого додатково

долучилося Федеральне міністерство економіки та енергетики через державний банк розвитку KfW з внеском у 3 мільйони євро [83].

Окрім внесків до багатостороннього Фонду, Німеччина реалізує двосторонні проєкти прямого кредитування. У липні 2024 року банк розвитку KfW та НЕК «Укренерго» підписали угоду на 100 мільйонів євро на відновлення енергетики в межах ширшої програми «Ukraine Investment Framework» (UIF) [84], що поєднує грантову та кредитну складові фінансування для відбудови генеруючих і мережевих потужностей. У березні 2025 року Міністерство економіки та захисту клімату Німеччини виділило додатково 7,27 мільйона євро через кредитний механізм для відбудови на ремонт енергетичної інфраструктури, а уряд Нідерландів синхронно оголосив про внесок у 65 мільйонів євро [85] – приклад координації двосторонніх ініціатив суміжних європейських донорів.

Якісно новим рівнем інституціоналізації двосторонніх відносин стало підписання 14 квітня 2026 року в Берліні Декларації про стратегічне партнерство між Німеччиною та Україною, яка визначає енергетичну стійкість одним із пріоритетних напрямів довгострокової співпраці поряд з економічним та соціальним відновленням, житлом, транспортом та опаленням [84]. Декларація передбачає продовження співпраці щодо готовності до енергетичної стійкості на місцевому та регіональному рівнях через програму «Енергетична безпека в Україні», нову програму «Стійка енергетика в муніципалітетах» та подальшу підтримку НЕК «Укренерго». Окремим напрямом німецько-українського співробітництва є підтримка енергоефективності: у червні 2025 року Європейський Союз спільно з Німеччиною надали Фонду енергоефективності (EEF) додаткове фінансування у розмірі 18 мільйонів євро через Міжнародну кліматичну ініціативу (ІКІ) уряду Німеччини, що дозволило розширити програми енергоефективності житлових будинків на більшу кількість користувачів.

Норвезько-українське енергетичне співробітництво історично ґрунтується на технічній і фінансовій допомозі у сфері енергетики, енергоефективності та радіаційної безпеки: за даними Угоди про технічне та фінансове співробітництво між Україною і Норвегією, обсяги допомоги Норвегії становили 310 мільйонів норвезьких крон (36,5 мільйона євро) ще до повномасштабного вторгнення, що засвідчує тривалу історію цього напряму партнерства [86]. Верховна Рада України ратифікувала оновлену Угоду про технічне і фінансове співробітництво з Норвегією, яка слугує додатковим поштовхом для активізації наявного співробітництва.

Після початку повномасштабної збройної агресії норвезька допомога енергетичному сектору суттєво інтенсифікувалась і набула виразного антикризового характеру. У жовтні 2023 року Норвегія приєдналась до програми «Підтримки Нансена», яка передбачає виділення Україні допомоги на суму 75 мільярдів норвезьких крон на період до 2027 року, частина якої спрямовується на енергетичний сектор. Двосторонні консультації між Міністром енергетики України Г. Галущенком та Надзвичайним і Повноважним Послом Норвегії Х. Санд Андерсен у травні 2024 року стосувались конкретних потреб енергосектору в обладнанні для відновлювальних робіт – газових турбінах, газопоршневих установках та потужних генераторах для нарощування потужностей розподіленої генерації до опалювального сезону, – а також механізмів закупівлі цього обладнання через Фонд підтримки енергетики України [87].

У жовтні 2024 року норвезька сторона оголосила про допомогу з закупівлею електрогенерувального обладнання для розширення потужностей електромережі, а представники Міністерства енергетики України, зокрема заступник Міністра М. Колісник, неодноразово наголошували на ролі Норвегії як надійного партнера у зміцненні енергетичної безпеки в період складних опалювальних сезонів, обговорюючи можливості масштабування допомоги у закупівлі газу,

постачанні обладнання для відновлення газової інфраструктури та систем генерації й розподілу електроенергії. Особливістю норвезького напрямку співробітництва, порівняно з іншими європейськими партнерами, є його сконцентрованість саме на газовому секторі – що логічно впливає з статусу Норвегії як провідного видобувача та експортера природного газу в Європі, здатного оперативно надавати Україні доступ до альтернативних обсягів газу в умовах руйнування власної видобувної інфраструктури.

Окремим і стратегічно особливо значущим напрямом двостороннього співробітництва є довгострокове партнерство Державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом»» зі США в особі компанії Westinghouse Electric Company. Це партнерство, що розпочалося задовго до повномасштабного вторгнення, набуло критичного значення для енергетичної незалежності України від росії у ядерно-паливному циклі – сфері, де до 1991 року Україна повністю залежала від єдиного пострадянського постачальника, російського підприємства «ТВЕЛ» [88].

У червні 2022 року «Енергоатом» і Westinghouse підписали угоду про постачання ядерного палива для всіх атомних електростанцій України, що стало стратегічним рішенням про остаточну відмову від закупівлі російського ядерного палива [89]. У вересні 2023 року «Енергоатом» першим у світі серед операторів реакторів радянського проектування здійснив диверсифікацію палива для реакторів типу ВВЕР-440, розпочавши постачання на Рівненську АЕС; у березні 2024 року аналогічна перша партія палива Westinghouse ВВЕР-1000, виготовлена на заводі компанії у шведському Вестеросі, надійшла на Хмельницьку АЕС. За даними «Енергоатома», з 2024 року паливом Westinghouse мають забезпечуватися всі 15 енергоблоків українських атомних електростанцій [89], що означає практично повне завершення процесу диверсифікації ядерно-паливного

циклу – процесу, розпочатого ще на початку 2000-х років, але здобуло екзистенційного значення саме в умовах війни.

Співробітництво з Westinghouse виходить за межі постачання палива і включає розвиток локального виробництва: «Енергоатом» отримав від Westinghouse ліцензію на виготовлення хвостовиків тепловидільних збірок (ТВЗ) безпосередньо в Україні, а громада в районі Південноукраїнська надала дозвіл на розміщення майбутнього заводу з виробництва компонентів ядерного палива. Це свідчить про стратегічний курс на поступову локалізацію критично важливого виробництва на території України – підхід, що підвищує стійкість енергетичної безпеки держави порівняно з виключно імпортною моделлю забезпечення паливом.

Найбільш масштабним виміром співробітництва з Westinghouse є розвиток нових генеруючих потужностей. У вересні 2023 року Westinghouse підписала з «Енергоатомом» Меморандум про взаєморозуміння щодо розробки та будівництва малого модульного реактора (SMR) за технологією AP300™, а пакет угод про реалізацію проєктів будівництва двох нових енергоблоків на Хмельницькій АЕС за технологією AP1000® передбачає, за заявою в. о. президента «Енергоатома» П. Котіна, побудову енергоблоків № 4 та № 5 на майданчику станції з подальшою перспективою спорудження до 2040 року восьми нових енергоблоків і досягнення 24 ГВт нових атомних потужностей в енергосистемі України [89]. На відміну від грантових механізмів, застосовуваних європейськими партнерами, фінансування проєктів Westinghouse в Україні має переважно комерційну природу – це довгострокові контракти на постачання палива та будівництво генеруючих потужностей, для масштабного фінансування яких передбачається залучення експортно-кредитного механізму американського Exim Bank, що є характерною рисою саме американської моделі підтримки високотехнологічних інфраструктурних проєктів за кордоном. У квітні 2024 року компанія Westinghouse офіційно привітала «Енергоатом» з початком

будівництва першого реактора за технологією AP1000® на Хмельницькій АЕС, що ознаменувало перехід від меморандумів про наміри до практичної реалізації будівельних робіт.

Паралельно «Енергоатом» здійснює диверсифікацію постачання природного урану, підписавши угоду з канадською компанією Cameco про використання українського урану, що доповнює американсько-українське співробітництво у сфері збагачення та фабрикації палива канадським виміром сировинного забезпечення. У сукупності описана архітектура співробітництва – диверсифікація постачання готового палива, локалізація виробництва компонентів, розвиток нових генеруючих потужностей за новітніми технологіями (AP1000, AP300) та диверсифікація сировинної бази – становить найбільш комплексний і довгостроковий приклад двостороннього партнерства в енергетичній сфері серед усіх розглянутих у цьому підрозділі держав-партнерів.

Окремим напрямом двостороннього співробітництва, що демонструє залучення до підтримки енергетичного сектору України партнерів поза межами європейського континенту, є взаємодія з Японією. Японська допомога має комплексний характер, поєднуючи постачання обладнання, грантове фінансування та участь у дослідницьких консорціумах. За даними галузевих видань, з початку повномасштабного вторгнення Японія передала Україні щонайменше 12 вантажів обладнання для енергетиків, а 16 листопада 2024 року під час візиту до Києва новопризначений Міністр закордонних справ Японії Т. Івая оголосив про намір надати додаткову допомогу енергосистемі України [90]. У межах фінансової підтримки країн G7 Японія взяла на себе зобов'язання надати Україні понад 3 мільярди доларів США як частину спільного пакета розміром 50 мільярдів доларів, синхронізованого з підготовкою Ukraine Facility [91]; за оцінками громадських джерел, сукупний обсяг японської підтримки лише у 2024 році сягнув 4,5 мільярда доларів США.

Особливий науково-технологічний вимір японської співпраці полягає в залученні України до міжнародного консорціуму з розробки малих модульних реакторів (SMR), що доповнює партнерство зі США у сфері ядерних технологій і засвідчує формування ширшої міжнародної коаліції партнерів навколо технологічного оновлення ядерної генерації України. У квітні 2025 року сторони продовжили співпрацю в межах четвертої фази Програми екстреного відновлення, обмінявшись нотами щодо надання урядового гранту, що підтверджує характерну рису японської моделі допомоги – послідовну фазовану структуру програм із чітко визначеними етапами реалізації. Юридичною основою довгострокових зобов'язань Японії є Угода про підтримку України та співробітництво між Україною та Урядом Японії, в якій Японська Сторона підтвердила готовність забезпечувати гуманітарну, технічну та фінансову підтримку, а також підтримку у сфері відновлення та відбудови як відповідальний учасник G7, з прямим визнанням ролі Багатосторонньої координаційної платформи донорів для України [91].

Аналогічно до Японії, Канада здійснює подвійний внесок у підтримку енергетичного сектору – через участь у спільних пакетах фінансової допомоги G7 (зобов'язання у розмірі 3,7 мільярда доларів США в межах механізму, синхронізованого з кредитом ЄС на основі заморожених активів рф) та через спеціалізоване співробітництво у ядерній галузі: контракт НАЕК «Енергоатом» з канадською компанією Cameco про диверсифіковане постачання природного урану, згаданий вище у контексті партнерства з Westinghouse, є органічним продовженням ширшої участі Канади в забезпеченні незалежності ядерно-паливного циклу України від росії. Голова Державної інспекції енергетичного нагляду України Р. Слободян у квітні 2024 року офіційно підтвердив, що станом на той момент близько 40 країн світу надавали допомогу Україні в подоланні наслідків обстрілів енергетичної інфраструктури, окремо відзначивши роль як великих

економік (Японія, Німеччина, Франція), так і менших держав, для яких обсяг такої допомоги є вагомою часткою їхнього валового внутрішнього продукту [92]. Це підтверджує, що архітектура двостороннього співробітництва у сфері енергетики є значно ширшою за коло держав, детально розглянутих у цьому підрозділі, і охоплює десятки партнерів різного економічного масштабу.

Центральним операційним документом, що забезпечує узгодження різнопланових двосторонніх і багатосторонніх джерел фінансування енергетичного сектору в межах загальної архітектури Ukraine Facility, є «План України», затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 року № 244-р [93]. План визнає важливість енергетичного сектору для української економіки, визначаючи спочатку 7 реформ і 16 індикаторів з установленим графіком виконання для досягнення енергетичної безпеки та переходу на низьковуглецеві і відновлювані джерела енергії з одночасним розвитком енергетичної стійкості [93]; у подальшому, відповідно до повної структури Плану, його обсяг розширився до 69 реформ із понад 150 кварталними індикаторами та 16 інвестиційними індикаторами за трьома компонентами – базові реформи, економічні реформи та реформи ключових секторів.

Юридичною основою фінансового механізму є Рамкова угода між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility, ратифікована Законом України від 6 червня 2024 року № 3786-IX [95], а також Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації інструменту Ukraine Facility» від 15 листопада 2024 року. Національним координатором виконання Плану визначено Міністерство економіки України, яке забезпечує організацію моніторингу та щоквартальну підготовку звітної документації для Європейської Комісії; за повідомленнями Уряду, у 2024 році з дев'яти індикаторів кварталу,

націлених, зокрема, на реформу ринку електроенергії в контексті інтеграції до енергетичного ринку ЄС, було успішно виконано вісім [95].

У 2026 році Уряд схвалив суттєве оновлення Плану України для посилення його євроінтеграційного виміру, в межах якого пропонується оновити 35 наявних кроків і додати 26 нових індикаторів (попередньо – 10 законодавчих та 16 урядових рішень), причому енергетика прямо визначена однією з основних сфер оновлення поряд із верховенством права та корпоративним управлінням [16]. За офіційними роз'ясненнями Уряду, оновлення враховує практичний досвід трирічної реалізації Ukraine Facility і спрямоване на підвищення передбачуваності реалізації реформ та посилення координації між державними інституціями, відповідальними за виконання індикаторів [16], – це прямо підтверджує висновок про необхідність системної міжвідомчої координації, сформульований у підрозділі 2.1 на прикладі труднощів упровадження market coupling.

Принципово важливим для розуміння взаємозв'язку між двостороннім і багатостороннім рівнями співробітництва є те, що значна частина описаних вище двосторонніх грантів і кредитів (зокрема, проєкти Франції, Німеччини через KfW, частина норвезької допомоги) формально не є складовою самого Ukraine Facility, але узгоджується з пріоритетами та індикаторами, визначеними «Планом України», та координується через спільні з Урядовим офісом механізми звітності. Таким чином, «План України» виконує функцію не лише інструменту виконання зобов'язань перед Європейською Комісією, а й фактичного метарівня координації різнопланової двосторонньої допомоги в єдину узгоджену стратегію розвитку енергетичного сектору.

Узагальнення розглянутого матеріалу у формі аналітичної таблиці 2.3 дозволяє систематизувати ключові характеристики двосторонніх угод України з основними партнерами та виявити закономірності спеціалізації

кожного напрямку співробітництва відповідно до порівняльних переваг конкретної держави-партнера.

Таблиця 2.3

Порівняльна характеристика двосторонніх угод України з державами-партнерами у сфері енергетики (2023–2026 рр.)

Партнер	Ключовий механізм	Обсяг допомоги	Галузева спеціалізація	Період
Велика Британія	Меморандум про енергетичне партнерство, Фонд «InnovateUkraine»	62 млн £ + 30 млн \$ (IFC)	SMR, водень, офшорна вітроенергетика, вуглецевий ринок	з 2023 р.
Франція	Грантова угода, Фонд для України	200 млн € (+ 200 млн € новий фонд)	критична інфраструктура, з них 60 млн € – енергетика	2024–2026 рр.
Німеччина	Фонд підтримки енергетики + KfW (UIF) + EEF	~390 млн € (Фонд) + 100 млн € (KfW) + 18 млн € (EEF)	відновлення мереж, генерації, енергоефективність будівель	2022–2026 рр.
Норвегія	Угода про технічне і фінансове співробітництво, програма Нансена	36,5 млн € (баз.) + частка від 75 млрд NOK	газові закупівлі, обладнання для генерації й розподілу	з 2015 р., інтенсифікація з 2022 р.
США (Westinghouse)	Угода про постачання палива, меморандум SMR AP300, угоди AP1000	комерційні контракти; залучення кредитування Exim Bank США	ядерне паливо, локалізація виробництва, нові енергоблоки	з 2000 р., прискорення з 2022 р.

Систематизація даних таблиці 2.2 дозволяє виявити чітку закономірність спеціалізації двостороннього співробітництва відповідно до порівняльних переваг кожної держави-партнера – явище, що в теорії секторальної інтеграції описується як функціональна диференціація

допомоги. Велика Британія, маючи розвинену індустрію офшорної вітроенергетики та технології малих модульних реакторів, концентрує співробітництво саме на цих новітніх напрямках. Норвегія, виходячи зі статусу провідного газовидобувача Європи, фокусується на постачанні газу та обладнання для газової інфраструктури. Сполучені Штати через Westinghouse є монопольним партнером у найбільш технологічно складній сфері – ядерному паливному циклі та спорудженні нових атомних потужностей, що історично є зоною найвищої технологічної залежності України від росії і, відповідно, найвищого пріоритету диверсифікації. Франція та Німеччина, своєю чергою, спеціалізуються на масштабному фінансуванні відновлення пошкодженої інфраструктури через грантові та кредитні механізми, що відображає їхній статус провідних економік ЄС з розвиненою системою експортно-кредитної підтримки.

З погляду державної політики України ключовим викликом є забезпечення ефективної координації цієї різнопланової допомоги, що надходить різними каналами (профільні міністерства партнерів, банки розвитку на кшталт KfW, міжнародні фінансові інституції на кшталт IFC, спеціалізовані фонди на кшталт «InnovateUkraine» чи Фонду для України). Як засвідчує практика «Плану України», основним інструментом такої координації виступає система індикаторів і звітності перед Європейською Комісією, що дозволяє інтегрувати формально не пов'язані з Ukraine Facility двосторонні ініціативи партнерів у єдину логіку реформ. Водночас збереження множинності паралельних каналів фінансування створює адміністративне навантаження на профільні органи – Міністерство енергетики, Міністерство економіки, НЕК «Укренерго» – які змушені одночасно звітувати перед різними донорами за різними методологіями, що є практичним викликом, аналогічним виявленим у підрозділі 2.1 проблемам координації між технічними операторами та законодавчим процесом.

Проведений аналіз двостороннього та багатостороннього співробітництва України у сфері енергетики дозволяє констатувати, що двостороння модель відіграє комплементарну щодо багатосторонніх механізмів роль, забезпечуючи доступ до спеціалізованих компетенцій і ресурсів конкретних держав-партнерів. Британсько-українське партнерство, оформлене Меморандумом 2023 року та Фондом «InnovateUkraine» обсягом 62 мільйони фунтів стерлінгів, зосереджується на новітніх технологічних напрямках – малих модульних реакторах, водні, офшорній вітроенергетиці. Французько-українська співпраця через послідовні грантові угоди на 200 мільйонів євро поєднує підтримку критичної інфраструктури зі стимулюванням національної економіки через залучення українських виконавців. Німеччина залишається найбільшим окремим донором енергетичного сектору, чий внесок до Фонду підтримки енергетики перевищив 390 мільйонів євро, а Декларація про стратегічне партнерство 2026 року інституціоналізувала довгострокові зобов'язання сторін. Норвезьке співробітництво, спираючись на статус Норвегії як провідного експортера газу, концентрується на газових постачаннях та обладнанні для відновлення генерації й розподілу.

Особливим за глибиною і стратегічним значенням є партнерство з США в особі Westinghouse, що забезпечило повну диверсифікацію ядерно-паливного циклу України від монопольної залежності від Росії, розпочало локалізацію виробництва компонентів палива на території України та поклало початок будівництву нових енергоблоків за технологіями AP1000 і AP300, з перспективою досягнення 24 ГВт нових атомних потужностей до 2040 року. Це партнерство є найбільш показовим прикладом того, як двостороннє співробітництво здатне вирішувати завдання стратегічної автономії, недосяжні через багатосторонні механізми, орієнтовані передусім на гармонізацію регуляторного середовища, а не на технологічний трансфер найвищого рівня складності.

Координація різнопланової двосторонньої допомоги забезпечується через «План України» – операційний документ у межах Ukraine Facility, що з первісних 7 реформ і 16 індикаторів розширився до 69 реформ і понад 150 квартальних індикаторів, а оновлення 2026 року додатково посилило його євроінтеграційний вимір. Це підтверджує висновок про те, що ефективна реалізація державної енергетичної політики в умовах війни вимагає не вибору між двосторонньою і багатосторонньою моделями співробітництва, а розбудови інституційних механізмів, здатних інтегрувати обидві моделі в єдину, послідовну стратегію відновлення та модернізації енергетичного сектору, узгоджену з ширшими євроінтеграційними зобов'язаннями держави.

2.3. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу у сфері електроенергетики

Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу у сфері енергетики є наскрізним процесом, що проходить через усі програмні документи та механізми співробітництва, розглянуті в попередніх підрозділах цього розділу, і водночас становить самостійний предмет аналізу, оскільки саме рівень фактичного виконання взятих зобов'язань – а не сама наявність відповідних угод чи декларацій – визначає реальний прогрес України на шляху енергетичної інтеграції з Євросоюзом. У межах застосованої в дослідженні концепції секторальної інтеграції гармонізація законодавства є базовим індикатором глибини «переливного» ефекту: вона дозволяє кількісно оцінити, наскільки політичні рішення про євроінтеграційний курс трансформувались у реально діючі правові норми та інституційну практику. Метою цього підрозділу є комплексний аналіз поточного стану гармонізації українського енергетичного законодавства з

acquis ЄС на основі офіційних звітів Кабінету Міністрів України, Європейської Комісії та Секретаріату Енергетичного Співтовариства, виявлення диспропорцій між окремими напрямками гармонізації, ідентифікація конкретних законодавчих прогалин та системних викликів в умовах війни, а також оцінка інституційних механізмів державного управління, що забезпечують практичну реалізацію взятих зобов'язань.

Окремого пояснення потребує вплив повномасштабної збройної агресії на весь процес гармонізації, оскільки цей фактор системно позначається на більшості напрямів, розглянутих далі в підрозділі. Руйнування понад половини доступних генеруючих потужностей та трансформаторних підстанцій системи передачі, фінансові втрати енергетичного сектору, що, за оцінкою Київської школи економіки відповідно до методології Світового банку, станом на грудень 2024 року сягнули майже 93 мільярдів доларів США, а також ослаблена спроможність державних інституцій одночасно здійснювати кризовий менеджмент і виконувати функції реформування відповідно до вимог acquis ЄС – усі ці обставини є об'єктивним структурним контекстом, що пояснює нерівномірність прогресу за різними напрямками гармонізації [96]. Цей висновок встановлено автором на основі співставлення офіційного тексту Національного плану з енергетики та клімату з динамікою показників виконання зобов'язань за окремими кластерами і надалі в підрозділі використовується як вихідна теза, на яку є посилання без повторного розгорнутого обґрунтування.

За оцінкою Кабінету Міністрів України, станом на 2024 рік Україна виконала 81 відсоток зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію, причому в розрізі профільних сфер цей показник становив 78 відсотків за напрямом енергетики, 83 відсотки за напрямом навколишнього природного середовища та цивільного захисту, а також 83 відсотки за напрямом енергоефективності та житлово-комунального господарства [97].

Проведений аналіз дозволив встановити, що ці узагальнені показники Кабінету Міністрів суттєво розходяться з паралельною системою оцінювання Секретаріату Енергетичного Співтовариства, яка демонструє значно більш диференційовану й, відповідно, аналітично цінну картину. Важливим методологічним зауваженням, виявленим у ході зіставлення обох джерел, є те, що показники виконання Угоди про асоціацію та показники імплементації *acquis* Енергетичного Співтовариства обчислюються за різними методиками і не є прямо порівнюваними, хоча обидва джерела офіційно визнані Урядом України базою для моніторингу прогресу [98]. Існування двох паралельних, методологічно несумісних систем звітності саме собою є проблемою прозорості державної політики: для стороннього спостерігача – потенційного інвестора, міжнародного партнера чи навіть дослідника – складно сформулювати єдину достовірну картину прогресу без глибокого занурення у відмінності методологій обох систем.

У вересні 2025 року Україна завершила процес офіційного скринінгу законодавства за всіма 33 розділами переговорної рамки, включно з останнім розділом 15 «Енергетика». Конкретні параметри цього процесу, підтвержені офіційними джерелами, є показовими для оцінки інтенсивності адміністративної роботи: двосторонні зустрічі в межах скринінгу тривали з 8 липня 2024 року по 30 вересня 2025 року, протягом яких відбулося 34 двосторонні сесії загальною тривалістю 66 днів, а участь у них взяли представники понад 70 органів державної влади України, зокрема Верховної Ради, Кабінету Міністрів, профільних міністерств, судової та антикорупційної гілок влади [99]. Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Т. Качка під час заключної сесії підкреслив, що після завершення скринінгу розпочинається новий, ще амбітніший етап – імплементація *acquis* та підготовка до відкриття переговорних розділів [99].

Станом на завершення скринінгу Україна вже отримала від Європейської Комісії офіційні звіти за результатами скринінгу Кластерів 1, 3 та 6, тоді як звіти за 4-м (до якого входить енергетика) і 5-м кластерами очікувались найближчим часом; саме ці звітні документи мають стати основою для подальшої деталізації Національної програми адаптації законодавства [100]. Процитоване підтвердження проходження умов для відкриття Кластеру 1 з боку Єврокомісії, Європарламенту та 26 держав-членів ЄС, а також триваючий політичний діалог щодо отримання підтримки всіх 27 держав-членів, є додатковим емпіричним свідченням тези, сформульованої у підрозділі 1.1: завершення процедурних етапів переговорного процесу не є автоматичною гарантією швидкого ухвалення політичних рішень про відкриття наступних етапів, оскільки останні залежать також від внутрішньополітичної динаміки в самому Союзі.

Найбільш деталізованим і методологічно прозорим джерелом оцінки прогресу гармонізації саме енергетичного законодавства є щорічний Звіт з імплементації зобов'язань у межах Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, підготовлений безпосередньо Секретаріатом цієї організації. Згідно зі звітом за 2025 рік, що містить оцінку виконання Україною *acquis* Енергетичного Співтовариства станом на листопад 2025 року, прогрес оцінюється за п'ятьма основними кластерами: «Енергетичні ринки та інтеграція» – 56 відсотків, «Декарбонізація енергетичного сектору» – 72 відсотки, «Забезпечення енергетичної безпеки» – лише 26 відсотків, «Покращення стану навколишнього природного середовища» – 53 відсотки та «Діяльність органів влади» – 75 відсотків [101].

Порівняльний аналіз цих п'яти показників свідчить про чітку і концептуально важливу закономірність: тоді як інституційні аспекти (діяльність органів влади, декарбонізація через регуляторні інструменти) демонструють відносно високий прогрес, саме показник енергетичної безпеки – найбільш практично значущий вимір саме в умовах триваючої

збройної агресії – залишається найслабшою ланкою імплементації на рівні лише чверті від повного обсягу зобов'язань. Автором виявлено, що це на перший погляд парадоксальне співвідношення пояснюється специфікою самої методології оцінювання: показник енергетичної безпеки в асписі Енергетичного Співтовариства великою мірою орієнтований на мирні, довгострокові механізми (стратегічні запаси енергоносіїв, диверсифікація постачальників, довгострокове інвестиційне планування мережевої інфраструктури), повноцінна реалізація яких об'єктивно ускладнена в умовах активних бойових дій і вимушеної концентрації ресурсів на термінову відбудову зруйнованої інфраструктури, тоді як показники декарбонізації значною мірою спираються на вже прийняте законодавство, виконання якого менше залежить від поточної безпекової ситуації на полі бою.

Серед усіх практичних результатів енергетичної інтеграції України з ЄС синхронізація об'єднаної енергетичної системи з континентальною синхронною зоною ENTSO-E, екстрено здійснена 16 березня 2022 року та докладно технічно описана в підрозділі 2.1, заслуговує на окремий розгляд саме в контексті гармонізації законодавства, оскільки вона є одночасно і наслідком попередньої правової адаптації, і самостійним каталізатором подальшої нормотворчості. З погляду впливу на енергетичну безпеку синхронізація забезпечила Україні технічну можливість отримувати аварійну допомогу від європейських енергосистем у критичні моменти масованих ракетних і дронівих ударів по об'єктах генерації – функцію, що прямо кореспондує з ослабленим (26 відсотків) кластером «Енергетична безпека» в системі оцінювання Енергетичного Співтовариства: без фізичної інтеграції в єдину синхронну зону цей показник був би структурно ще нижчим, оскільки Україна була б повністю позбавлена технічної спроможності до транскордонного балансування системи в аварійних режимах.

З погляду впливу на гармонізацію законодавства синхронізація з ENTSO-E виступила потужним практичним стимулом для прискореної транспозиції регуляторних норм, що раніше мали переважно декларативний характер: набуття НЕК «Укренерго» спочатку статусу спостерігача (квітень 2022 р.), а з 1 січня 2024 року – повноправного членства в ENTSO-E як 40-го учасника організації вимагало від України не лише технічної, а й нормативної відповідності операційним стандартам мережевих кодексів ЄС у частині планування потужностей, обміну даними про режими роботи енергосистеми та узгодження аварійних протоколів. Інституційно це забезпечувалось через постійну координацію Міністерства енергетики, НЕК «Укренерго» та НКРЕКП – конкретний приклад взаємодії профільного галузевого міністерства, оператора системи передачі та незалежного регулятора як адміністративно-правового механізму імплементації міжнародних технічних стандартів у національну практику.

Нарешті, синхронізація з ENTSO-E має пряме значення для перспектив market coupling – інтеграції спотових ринків електроенергії України з ринком ЄС за моделями SDAC і SIDC, детально розглянутої в підрозділі 2.1 на прикладі законодавчих ризиків 2026 року. Фізична синхронізація частот є необхідною технічною передумовою market coupling: без неї алгоритмічне узгодження цін і обсягів торгівлі між національними ринками було б технічно неможливим. Таким чином, синхронізація з ENTSO-E є не ізольованим технічним досягненням, а структурним елементом, що одночасно підвищує фактичний рівень енергетичної безпеки попри низький формальний показник цього кластера, виступає каталізатором подальшої гармонізації регуляторної бази та є технічною передумовою найбільш просунутого етапу ринкової інтеграції – market coupling, повноцінний запуск якого, як зазначено в підрозділі 2.1, очікується не раніше 1 січня 2027 року.

Гармонізація законодавства у сфері відновлюваних джерел енергії демонструє показовий приклад поступового поглиблення зобов'язань відповідно до еволюції самого права ЄС і водночас – конкретну прогалину, що потребує окремого виділення. Базовими документами, що встановлюють законодавчу рамку для розвитку відновлюваної енергетики в Україні, є Закон України «Про альтернативні джерела енергії» та Закон України «Про альтернативні види палива», якими транспоновано частину положень Директиви (ЄС) 2018/2001 про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел (RED II) [102]. Рішенням Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства від 30 листопада 2021 року № 2021/14/МС-ЕПС Україна взяла на себе зобов'язання щодо імплементації Четвертого енергетичного пакету ЄС «Чиста енергія для європейців», складовою якого є саме Директива RED II. Однак у жовтні 2023 року Європейський Союз схвалив Директиву (ЄС) 2023/2413, якою істотно оновлено положення RED II – цей акт отримав умовну назву RED III та передбачає подальше збільшення цільової частки відновлюваної енергії [102], що ілюструє динамічний характер *acquis* ЄС: гармонізація законодавства є не одноразовим актом транспозиції фіксованого переліку директив, а безперервним процесом наздоганяння змінюваного нормативного орієнтира.

Саме в цьому процесі наздоганяння й полягає перша конкретна законодавча прогалина, виявлена в ході аналізу: станом на середину 2026 року Україна транспонувала лише RED II, тоді як профільний урядовий законопроект щодо приведення національної бази у відповідність із вимогами RED III (реєстраційний № 14271, головний ініціатор – голова Комітету Верховної Ради з питань енергетики та житлово-комунальних послуг А. М. Герус) на момент підготовки до другого читання все ще перебуває в законодавчому процесі [103; 104]. За оцінками профільного парламентського комітету, рівень імплементації європейського

законодавства у сфері відновлюваної енергетики на цьому етапі становить приблизно 61 відсоток [104], що є нижчим за середній показник кластера «Декарбонізація» (72 відсотки) за методологією Енергетичного Співтовариства і прямо підтверджує висновок про незавершеність переходу від RED II до RED III як структурну прогалину гармонізації. У разі вступу України до ЄС положення оновленої Директиви RED III та супутніх делегованих регламентів потенційно мають бути імплементовані додатково, причому ці вимоги є суттєво жорсткішими за чинні зобов'язання, прийняті в межах Енергетичного Співтовариства [102], що означає накопичення «відкладеного» регуляторного навантаження, яке доведеться компенсувати на пізнішому етапі переговорного процесу.

Адміністративно-правовий механізм реалізації цього напрямку гармонізації забезпечується взаємодією кількох органів публічної влади: Міністерство економіки координує загальний моніторинг виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію, Міністерство енергетики відповідає за галузеву політику та підготовку законодавчих ініціатив, профільний Комітет Верховної Ради з питань енергетики та житлово-комунальних послуг здійснює законодавчий супровід відповідних законопроектів, а НКРЕКП – впроваджує підзаконне регулювання та технічний моніторинг, зокрема через запроваджений 17 липня 2025 року цифровий Реєстр об'єктів відновлюваної енергетики на платформі «Дія.Engine» [105]. Інструментом державної політики, що доповнює суто законодавчу гармонізацію, є фінансові механізми зниження інвестиційних ризиків: 10 липня 2025 року на Конференції з відновлення України в Римі Європейський банк реконструкції та розвитку спільно з Європейською Комісією запровадили Механізм зниження інвестиційних ризиків у відновлювану енергетику України (URMM), покликаний мобілізувати 1,5 мільярда євро інвестицій у щонайменше 1 ГВт нових потужностей шляхом страхування фінансових та операційних ризиків, притаманних воєнним умовам [105].

Окремої уваги заслуговує ретроспективний аналіз історичної проблеми «зеленого» тарифу як прикладу застосування недискреційного, переговорного механізму врегулювання галузевого спору. Станом на початок 2022 року загальний обсяг встановленої потужності об'єктів відновлюваної енергетики за моделлю фіксованого «зеленого» тарифу перевищував 9,5 ГВт, а сукупний обсяг залучених інвестицій сягнув понад 12 мільярдів доларів США [105]. Модель фіксованого тарифу через відсутність зворотних ринкових зв'язків не сформувала сталого підходу до розвитку галузі: стрімке, більш ніж триразове зростання обсягів виробництва електроенергії з відновлюваних джерел протягом 2019–2021 років створило системні економічні та технічні виклики. Для врегулювання цієї кризи профільне міністерство в жовтні 2019 року розпочало публічні переговори з усіма зацікавленими сторонами, залучивши як медіатора Центр вирішення спорів та переговорів Секретаріату Енергетичного Співтовариства; за результатами тривалих консультацій 10 червня 2020 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо врегулювання проблемних питань у сфері відновлюваної енергетики, умови якого згодом імплементовано Законом України від 21 липня 2020 року № 810-ІХ [106].

Принципово важливим для оцінки якості державної політики є те, що держава не вдалась до одностороннього зниження «зелених» тарифів, а досягла компромісу через переговори, поєднавши добровільну згоду інвесторів на зниження тарифів зі зобов'язанням держави забезпечити стабільну поточну оплату та погасити накопичену заборгованість [106]. Подальшим інструментом державної політики стало розпорядження Кабінету Міністрів від 25 червня 2025 року № 612-р про схвалення Дорожньої карти відокремлення надбавки на відновлювану енергію від тарифу на передачу електроенергії, покликаної остаточно вирішити проблему заборгованості перед виробниками [107].

Систематизація матеріалу, викладеного вище та в підрозділі 2.1, дозволяє виокремити п'ять конкретних, предметно різних прогалин гармонізації енергетичного законодавства, кожна з яких має самостійне значення для подальшого переговорного прогресу за розділом 15 «Енергетика». Перша прогалина – неповна імплементація Директиви RED III: як показано вище, станом на середину 2026 року транспоновано лише попередню редакцію директиви (RED II), тоді як профільний законопроект № 14271 щодо приведення законодавства у відповідність з RED III перебуває в процесі розгляду, а рівень імплементації відповідного acquis оцінюється у 61 відсоток [103; 104].

Друга прогалина – відсутність повноцінного функціонуючого ринку водню: попри наявність проєкту Водневої стратегії України до 2050 року, детально розглянутого в підрозділі 2.1, та підписання у січні 2025 року Меморандуму про створення водневого коридору Україна – ЄС, в Україні відсутні як завершена транспозиція водневого пакета законодавства ЄС 2023 року, так і власне функціонуюча інфраструктура виробництва, зберігання й транспортування водню в комерційних обсягах; НПЕК прямо відносить «проведення дослідження потенціалу розвитку виробництва, транспортування, зберігання та використання водню в Україні» до категорії запланованих, а не вже реалізованих політик [108].

Третя прогалина – проблеми виконання REMIT (Регламенту ЄС про цілісність та прозорість оптового енергетичного ринку): хоча у звіті Європейської Комісії в межах «пакета розширення» 2025 року позитивно відзначено запровадження заходів щодо прозорості роботи ринків відповідно до REMIT, той самий звіт прямо констатує, що заходи, вжиті в умовах воєнного стану, призвели до зростання монополізації газового сектору за винятком біометанової галузі [109] – тобто формальне впровадження регуляторного інструменту не усуває структурної проблеми обмеженої конкуренції, яку REMIT покликаний виявляти й запобігати.

Четверта прогалина – затримки інтеграції market coupling: детально розглянута в підрозділі 2.1 ситуація з законодавчими правками 2026 року, що, на оцінку керівництва НЕК «Укренерго», ризикують віддалити фактичну ринкову інтеграцію через вилучення норми про пріоритет права Енергетичного Співтовариства та пропозицію щодо довільного встановлення цінових меж, є прямим емпіричним підтвердженням цієї прогалини: технічна готовність операторів не конвертується автоматично в синхронний законодавчий процес. П'ята прогалина – неповне впровадження механізмів енергетичної безпеки: підтверджена найнижчим серед усіх кластерів показником Енергетичного Співтовариства (26 відсотків), ця прогалина охоплює незавершене створення стратегічних запасів енергоносіїв, недостатню диверсифікацію джерел постачання (цільовий показник НПЕК – не більше 30 відсотків від одного постачальника) та об'єктивно уповільнене виконання довгострокових інвестиційних планів розвитку мережі в умовах продовження бойових дій [96].

Узагальнюючи виявлені прогалини, можна констатувати, що вони мають різну природу: перша і третя пов'язані переважно з незавершеністю законодавчого процесу (наявність акта, що перебуває на розгляді, або формальна наявність регуляторного інструменту без повної структурної ефективності), друга пов'язана з браком фізичної інфраструктури під уже задекларовану стратегію, а четверта і п'ята – з об'єктивними викликами поєднання логіки мирного, довгострокового регуляторного планування з реаліями воєнного часу. Це розмежування має практичне значення для формування державної політики: прогалини першого типу можуть бути усунені порівняно швидко через завершення вже розпочатого законодавчого процесу, тоді як прогалини четвертого і п'ятого типів вимагають довгострокової стратегії, реалізація якої об'єктивно прив'язана до перебігу та завершення збройного конфлікту.

У сфері енергоефективності основним документом, що встановлює правову рамку, є Закон України «Про енергетичну ефективність», яким транспоновано більшість положень Директиви 2012/27/ЄС [110]. Закон закріплює принцип «енергоефективність насамперед» – обов'язок надавати перевагу заходам зі зниження попиту на енергію під час прийняття рішень про фінансування розвитку енергетичної, газової чи теплопостачальної інфраструктури, якщо такі заходи є економічно доцільнішими за нарощування пропозиції [110]. Адміністративно це забезпечується через обов'язок центральних органів виконавчої влади враховувати Рекомендації Комісії (ЄС) 2024/2143 під час підготовки актів вторинного законодавства, а інституційним інструментом державної політики виступає Фонд енергоефективності, що діє відповідно до однойменного закону. Вимоги Директиви 2010/31/ЄС про енергетичні характеристики будівель транспоновано Законом України «Про енергетичну ефективність будівель», а комплексний перегляд законодавства в цій сфері – з огляду на необхідність транспозиції оновленої Директиви (ЄС) 2023/1791 – заплановано через ухвалення нового первинного закону орієнтовно до кінця четвертого кварталу 2027 року [110], що засвідчує наявність чіткого, хоча й розтягнутого в часі, графіка подальшої гармонізації.

У сфері внутрішнього газового ринку ключовим інструментом державної політики, визначеним у НПЕК, є транспозиція нового пакета законодавства ЄС у сфері природного газу та водню, дослідження потенціалу розвитку інфраструктури уловлювання, транспортування й зберігання вуглецю (CCUS), а також, що є показовим з погляду перспектив газового хабу, розглянутих у підрозділі 2.1, – відкриття можливості експорту природного газу як окремий захід, прямо передбачений НПЕК [111].

Системним викликом, прямо визнаним у тексті плану, залишається необхідність забезпечення стовідсоткового приладового обліку газу та

створення повноцінної системи комерційного обліку – передумова прозорого функціонування ринку та довіри інвесторів [111]. У сфері кліматичної політики гармонізація характеризується найбільш системними і завершеними результатами серед усіх розглянутих напрямів: прийняття Верховною Радою 8 жовтня 2025 року Закону № 3991-IX «Про основні засади державної кліматичної політики», розробленого на виконання Регламенту (ЄС) 2018/1999 та Регламенту (ЄС) 2021/1119, встановило довгострокову ціль досягнення кліматичної нейтральності України до 2050 року, повністю узгоджену з відповідною ціллю ЄС [112]. Адміністративно-правовий механізм реалізації кліматичної політики включає Стратегію формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату до 2035 року (розпорядження КМУ № 483-р) та національну систему відстеження впровадження кліматичних політик і заходів, передбачену самим Законом № 3991-IX [112] – конкретний інституційний інструмент моніторингу, що відрізняє цей напрям гармонізації від менш системно відстежуваних напрямів енергетичної безпеки чи водневого ринку.

Окремого розгляду заслуговує вплив Механізму прикордонного вуглецевого коригування ЄС (СВАМ), що набув повної фінансової чинності з 1 січня 2026 року, на економічну позицію України в межах гармонізації кліматичного законодавства. Враховуючи, що понад половина українського експорту спрямовується на ринок ЄС, а 15–17 відсотків цього обсягу потенційно підпадає під дію СВАМ, за розрахунками Київської школи економіки протягом 2026–2030 років український бізнес щороку втрачатиме близько 396 мільйонів євро, що зумовить додаткове зниження ВВП на 0,08 відсотка щороку [113].

У відповідь на ці ризики Уряд застосував конкретний адміністративно-правовий інструмент: посилаючись на форс-мажорне положення пункту 7 статті 30 Регламенту (ЄС) 2023/956, представники України під час зустрічей з Генеральним директором Європейської

Комісії з питань зміни клімату (DG CLIMA) та Генеральним директором з питань оподаткування і митного союзу (DG TAXUD) порушували питання про відтермінування СВАМ, а 16 травня 2025 року до Комісара ЄС з питань клімату було направлено офіційний лист щодо застосування формажорних положень; окремо Міністерство енергетики листом від 28 червня 2025 року № 26/1.1-3.4-11633 звернулось до Європейської Комісії та Секретаріату Енергетичного Співтовариства з проханням звільнити електроенергетичний сектор від дії СВАМ на період дії воєнного стану та щонайменше п'ять років після його припинення [113]. Це є прямим прикладом використання дипломатичного інструменту державної політики для пом'якшення конфлікту між євроінтеграційними кліматичними зобов'язаннями та нагальними економічними потребами.

Узагальнення розглянутих кількісних показників гармонізації законодавства за основними тематичними напрямками представлено у формі аналітичної таблиці 2.4, яка систематизує дані з трьох незалежних джерел офіційної звітності – Кабінету Міністрів України, Секретаріату Енергетичного Співтовариства та профільного парламентського комітету.

Таблиця 2.4

Зведені показники стану гармонізації енергетичного законодавства України з правом ЄС (за станом на 2025–2026 рр.)

Показник / кластер оцінювання	Рівень виконання	Джерело оцінки	Період
Угода про асоціацію – загальний показник	81%	Кабінет Міністрів України	2024 р.
Угода про асоціацію – сфера енергетики	78%	Кабінет Міністрів України	2024 р.
Угода про асоціацію – енергоефективність і ЖКГ	83%	Кабінет Міністрів України	2024 р.
Енергоспівтовариство – «Енергетичні ринки та інтеграція»	56%	Секретаріат Енергоспівтовариства	листопад 2025 р.
Енергоспівтовариство –	72%	Секретаріат	листопад

Показник / кластер оцінювання	Рівень виконання	Джерело оцінки	Період
«Декарбонізація енергосектору»		Енергоспівтовариства	2025 р.
Енергоспівтовариство – «Енергетична безпека»	26%	Секретаріат Енергоспівтовариства	листопад 2025 р.
Енергоспівтовариство – «Стан довкілля»	53%	Секретаріат Енергоспівтовариства	листопад 2025 р.
Енергоспівтовариство – «Діяльність органів влади»	75%	Секретаріат Енергоспівтовариства	листопад 2025 р.
Імплементація acquis з відновлюваної енергетики (RED II/III)	~61%	Профільний Комітет Верховної Ради	квітень 2026 р.
Скринінг переговорних розділів (усього 33)	100% (33 з 33)	Європейська Комісія	вересень 2025 р.

Дані таблиці 2.4 дозволяють побудувати ранжування сфер гармонізації за рівнем фактичного виконання зобов'язань, що є самостійним аналітичним результатом, отриманим автором шляхом зіставлення показників з трьох незалежних джерел: на вершині рейтингу – формальне завершення скринінгу (100 відсотків) та діяльність органів влади (75 відсотків), що відображає високу інституційну і процедурну готовність системи державного управління; до середньої групи входять декарбонізація (72 відсотки), загальний показник Угоди про асоціацію (81 відсоток, що, утім, є агрегованим і менш інформативним показником), енергоефективність і ЖКГ (83 відсотки) та енергетичні ринки (56 відсотків); до нижньої групи – стан довкілля (53 відсотки) та імплементація acquis з відновлюваної енергетики (61 відсоток, з огляду на незавершений перехід до RED III); замикає рейтинг енергетична безпека (26 відсотків) як єдиний кластер з принципово незадовільним рівнем виконання. Це ранжування дозволяє сформулювати важливий управлінський висновок: процедурна й інституційна готовність системи (досягнення формальних етапів переговорного процесу, функціонування органів влади) суттєво випереджає

змістовну, практичну готовність окремих сегментів ринку та безпекової інфраструктури – розрив, подолання якого є першочерговим завданням державної політики на наступному етапі євроінтеграції.

Узагальнюючи проаналізований матеріал з погляду адміністративно-правового забезпечення, можна констатувати, що практична реалізація гармонізації енергетичного законодавства спирається на чітко визначену, хоча й не позбавлену проблем координації, систему органів публічної влади.

Стратегічне планування й моніторинг виконання Угоди про асоціацію забезпечує Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції у структурі Секретаріату Кабінету Міністрів; галузеву нормотворчість і підготовку законодавчих ініціатив – Міністерство енергетики; загальну координацію виконання індикаторів Ukraine Facility та підготовку НПЕК – Міністерство економіки через спеціалізовану Міжвідомчу робочу групу, утворену Постановою Кабінету Міністрів від 19 серпня 2023 року № 924; підзаконне регулювання, технічний моніторинг і ведення цифрових реєстрів – НКРЕКП; законодавчий супровід галузевих законопроектів – профільний Комітет Верховної Ради з питань енергетики та житлово-комунальних послуг. Інструментами державної політики, застосованими для практичної реалізації гармонізації, виступають як класичні нормотворчі засоби (закони, постанови, розпорядження), так і змішані механізми ринкового регулювання (Дорожня карта відокремлення надбавки на ВДЕ, цифровий Реєстр об'єктів ВДЕ) та дипломатичні інструменти міждержавної координації (звернення щодо форс-мажорних положень СВAM, узгодження умов синхронізації з ENTSO-E). Саме поєднання цих трьох типів інструментів – нормотворчого, ринково-регуляторного та дипломатично-координаційного – і визначає специфіку сучасного етапу гармонізації порівняно з попереднім, переважно декларативним періодом до 2022 року.

Проведений аналіз дозволив встановити, що гармонізація енергетичного законодавства України з *acquis* ЄС перейшла від етапу формальної адаптації окремих нормативно-правових актів до етапу інституційної інтеграції, що передбачає не лише транспозицію права ЄС, а й забезпечення його практичного застосування через механізми державного управління, ринкового регулювання та міждержавної координації. Це є головним концептуальним висновком підрозділу: успіх подальшої гармонізації вимірюватиметься не кількістю ухвалених законів, а спроможністю профільних органів публічної влади – Міністерства енергетики, Міністерства економіки, НКРЕКП, Урядового офісу координації євроінтеграції та профільного парламентського комітету – забезпечувати синхронну, практично дієву реалізацію взятих зобов'язань.

По-друге, автором виявлено, що існування двох паралельних систем оцінювання прогресу – узагальненої звітності Кабінету Міністрів (78–83 відсотки) та диференційованої оцінки Секретаріату Енергетичного Співтовариства (26–75 відсотків за кластерами) – є не лише методологічною особливістю, а й самостійною проблемою прозорості державної політики, подолання якої потребує гармонізації самих підходів до моніторингу. Порівняльний аналіз свідчить, що саме показник енергетичної безпеки, найнижчий серед усіх кластерів (26 відсотків), є контрінтуїтивним результатом, який пояснюється специфікою методології, орієнтованої на довгострокові мирні механізми планування, що об'єктивно ускладнені в умовах війни.

По-третє, проведене дослідження виявило п'ять конкретних законодавчих прогалин різної природи: незавершений перехід від RED II до RED III у сфері відновлюваної енергетики; відсутність повноцінного функціонуючого водневого ринку попри наявність стратегічних намірів; структурні проблеми застосування REMIT, що проявляються у зростанні монополізації газового сектору навіть за формального впровадження

регуляторного інструменту; затримки інтеграції market coupling через розбіжність між технічною готовністю операторів і законодавчим процесом; та неповне впровадження довгострокових механізмів енергетичної безпеки. Перші дві прогалини мають переважно техніко-законодавчий характер і піддаються відносно швидкому усуненню, тоді як дві останні є структурно пов'язаними з тривалістю збройного конфлікту.

По-четверте, окремий аналіз синхронізації з ENTSO-E підтвердив, що цей результат є не ізольованим технічним досягненням, а системоутворюючим елементом, який одночасно підвищує фактичний рівень енергетичної безпеки, стимулює подальшу гармонізацію регуляторної бази та створює технічну передумову для повноцінної ринкової інтеграції через market coupling.

Нарешті, узагальнюючи розділ 2 нашого дисертаційного дослідження, можна констатувати, що енергетична інтеграція України з Європейським Союзом є складним, багаторівневим і нелінійним процесом, успіх якого визначається не одноразовими політичними рішеннями, а постійною інституційною роботою органів державної влади з перетворення задекларованих зобов'язань на практично діючі норми і механізми державного управління – теза, що формує предметну основу для розгляду шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання у наступному розділі дослідження.

Висновки до розділу 2

Проведений у цьому розділі аналіз розробки та впровадження державної політики України з енергозбереження й енергоефективності в координатах міжнародного співробітництва дозволяє констатувати, що енергетична інтеграція з Європейським Союзом є системним,

багаторівневим процесом, у якому інституційне, двостороннє та нормативно-правове виміри взаємно підсилюють один одного, водночас залишаючись вразливими до однакового набору структурних викликів.

Аналіз підрозділу 2.1 засвідчив, що базовою інституційною платформою цього процесу слугує Договір про Енергетичне Співтовариство, який з 2011 року перетворив Україну на повноцінного учасника регуляторного діалогу з ЄС, а найбільш практично відчутним результатом технічної інтеграції стала прискорена синхронізація об'єднаної енергосистеми з ENTSO-E в березні 2022 року. На нашу думку, саме цей епізод – коли держава в умовах екзистенційної загрози зуміла не відкласти, а прискорити заплановану на роки наперед технічну реформу, – є найкращою ілюстрацією тези про те, що криза здатна виступати не лише руйнівним, а й мобілізаційним чинником державної політики.

Водночас критичний розгляд законодавчого процесу навколо market coupling та адміністрування пільгового імпорту енергетичного обладнання показав менш втішну картину: технічна готовність профільних операторів, таких як НЕК «Укренерго» чи АТ «Оператор ринку», систематично наштовхується на повільність або непослідовність законодавчого процесу у Верховній Раді, що, як на мене, є однією з найбільш системних і водночас таких, що піддаються виправленню, вад чинної моделі державного управління енергетичною галуззю.

Підрозділ 2.2, присвячений двосторонньому й багатосторонньому співробітництву, переконливо довів, що ці дві моделі взаємодії не конкурують, а доповнюють одна одну: багатосторонні механізми (Енергетичне Співтовариство, G7+, «План України») забезпечують уніфікацію стандартів і розподіл відповідальності, тоді як двосторонні угоди з Великою Британією, Францією, Німеччиною, Норвегією, США та Японією дозволяють Україні залучати вузькоспеціалізовані компетенції –

від офшорної вітроенергетики до технологій малих модульних реакторів, – недоступні в межах уніфікованих програм допомоги.

Особливо показовим, на нашу думку, є приклад партнерства з компанією Westinghouse: повна диверсифікація ядерно-паливного циклу, розпочата задовго до 2022 року, перетворилась в умовах війни з суто комерційного проєкту на питання державної безпеки першого порядку, а її послідовна реалізація – від перших поставань альтернативного палива до початку будівництва нових енергоблоків за технологією AP1000 – демонструє, що стратегічна автономність у найбільш чутливих сегментах енергетики не виникає одночасно, а є результатом багаторічної, послідовної державної політики диверсифікації постачальників. Водночас велика кількість паралельних каналів двосторонньої допомоги – кожен зі своєю звітністю, валютою, процедурами і фондом, – створює для профільних органів адміністративне навантаження, яке, як показав аналіз «Плану України», лише частково знімається спільною системою індикаторів перед Європейською Комісією; повноцінна координація цієї багатоканальності залишається завданням, яке ще належить вирішити повною мірою.

Підрозділ 2.3, що завершує розділ оцінкою фактичного стану гармонізації законодавства, на мою думку, дав найбільш концептуально важливий результат усього розділу: зіставлення двох паралельних систем звітності – узагальненої оцінки Кабінету Міністрів (78–83 відсотки виконання) та диференційованої оцінки Секретаріату Енергетичного Співтовариства (від 26 до 75 відсотків залежно від кластера) – оголило приховану раніше диспропорцію, за якої саме показник енергетичної безпеки, інтуїтивно найбільш пріоритетний в умовах війни, виявився найслабшою ланкою імплементації.

Вважаємо, що даний результат має не лише статистичне, а й глибше управлінське значення: він засвідчує, що мирна, розрахована на десятиліття

логіка побудови асquis Енергетичного Співтовариства – зі стратегічними запасами, диверсифікованим довгостроковим плануванням мережі, поступовою лібералізацією – погано пристосована до умов, коли держава щотижня змушена перерозподіляти обмежені ресурси між відбудовою зруйнованого та плановою модернізацією. Виявлені в підрозділі законодавчі прогалини лише підтверджують цю закономірність: там, де гармонізація спирається на вже наявне законодавство і усталені інституції, прогрес є відчутним, тоді як там, де вона вимагає нової інфраструктури або синхронного законодавчого процесу в умовах війни, прогрес закономірно уповільнюється.

Наскрізною темою, яка об'єднує всі три підрозділи розділу, є, на наше переконання, поступова трансформація самого характеру взаємодії України з міжнародними партнерами та інституціями ЄС – від декларативного, здебільшого процедурного співробітництва до періоду 2022 року, до глибокої, практично орієнтованої інтеграції, що поєднує нормотворчість, ринкове регулювання та дипломатичну координацію як рівноправні інструменти державної політики.

Синхронізація з ENTSO-E, диверсифікація ядерного палива через партнерство з Westinghouse, створення «Плану України» як метарівня координації донорської допомоги та перехід гармонізації законодавства від формальної транспозиції директив до інституційної інтеграції – усі ці результати, розглянуті в розділі, поєднує спільна риса: вони стали можливими не завдяки одноразовим політичним рішенням, а завдяки послідовній, хоча й нерівномірній роботі профільних органів державної влади – Міністерства енергетики, Міністерства економіки, НКРЕКП, НЕК «Укренерго», Урядового офісу координації євроінтеграції – над перетворенням задекларованих зобов'язань на практично діючі механізми. Водночас виявлені в розділі системні виклики – розрив між технічною готовністю операторів і законодавчим процесом, фрагментованість систем

моніторингу прогресу, вразливість довгострокового безпекового планування до умов війни, конфлікт кліматичних зобов'язань (СВАМ) з нагальними економічними потребами – окреслюють коло проблем, вирішення яких є необхідною передумовою переходу від нинішнього, здебільшого кризового режиму управління енергетичною галуззю до сталої, стратегічно орієнтованої державної політики, шляхи вдосконалення якої розглядаються в наступному розділі цього дослідження.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

3.1. Аналіз стану енергетичної безпеки України: адміністративно-правові аспекти забезпечення

Енергетична безпека є однією з найскладніших для юридичного визначення та водночас найбільш практично значущих категорій сучасного державного управління, оскільки вона перебуває на перетині економічної, оборонної, екологічної та соціальної політики держави. Якщо в розділах 1 та 2 нашого дослідження енергетична безпека розглядалась переважно як один із кластерів оцінювання прогресу гармонізації законодавства з acquis ЄС – причому, як було встановлено в підрозділі 2.3, саме цей кластер демонструє найнижчий рівень виконання зобов'язань (26 відсотків за даними оцінювання Секретаріату Енергетичного Співтовариства станом на листопад 2025 року), – то метою цього підрозділу є самостійний, поглиблений розгляд енергетичної безпеки як комплексної категорії державної політики: її доктринального змісту, нормативно-правового закріплення в національному законодавстві та конкретних адміністративно-правових механізмів забезпечення в умовах повномасштабної збройної агресії.

Методологічно важливим є те, що в доктрині державного управління енергетична безпека розглядається не як статичний стан, а як об'єкт безперервного управління ризиками: за визначенням провідних дослідників цієї проблематики, енергетична безпека має оцінюватися згідно із загальноприйнятим у науці підходом до управління ризиками, що передбачає постійний моніторинг загроз, оцінку вразливості системи та

вжиття випереджувальних, а не лише реактивних заходів [96]. Цей підхід є особливо актуальним для України, де з 2022 року практика управління енергетичною безпекою змушена була пройти прискорену еволюцію від довоєнної моделі стратегічного планування до моделі безперервного антикризового реагування, що ставить перед державною політикою принципово нові виклики координації, фінансування та інституційної спроможності.

Аналіз чинного законодавства України дозволяє констатувати суттєву методологічну прогалину: попри широке практичне використання терміна «енергетична безпека» в державних стратегічних документах, ця категорія в українському законодавстві є, з одного боку, надзвичайно широкою та багатоаспектною, а з іншого – не має єдиного загальновизнаного законодавчого визначення [97]. Аналіз профільних актів – Закону України «Про національну безпеку України» (зокрема статті 1 щодо визначення термінів) [98], Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 [99], Енергетичної стратегії та Закону «Про критичну інфраструктуру» – засвідчив, що жоден із цих актів не містить самостійної, відокремленої статті-дефініції терміна «енергетична безпека»; натомість зміст цієї категорії розкривається опосередковано, через перелік цілей, завдань і показників відповідних розділів кожного з документів. Концепція енергетичної безпеки в українському праві фактично формується через сукупне тлумачення положень кількох документів стратегічного планування та галузевих законів, а не через єдину легальну дефініцію в спеціальному законі, що ускладнює як наукове осмислення цієї категорії, так і її послідовне практичне застосування в адміністративній діяльності органів державної влади.

Базовим стратегічним документом, що визначає змістовне наповнення енергетичної безпеки на сучасному етапі, є Енергетична стратегія України

на період до 2050 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 373-р, яка замінила попередню Енергетичну стратегію до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» (розпорядження від 18 серпня 2017 р. № 605-р) [100]. Симптоматично, що вже сама назва попередньої стратегії ставила «безпеку» на перше місце серед стратегічних пріоритетів галузі, а перегляд стратегії в 2023 році – тобто вже в умовах повномасштабної війни – засвідчив необхідність докорінного переосмислення змісту енергетичної безпеки з огляду на досвід цілеспрямованого знищення енергетичної інфраструктури агресором, чого попередня редакція документа 2017 року об'єктивно не могла врахувати.

Порівняльний аналіз свідчить, що традиційне розуміння енергетичної безпеки, успадковане від попередніх редакцій стратегічних документів, мало переважно економічний та ресурсний вимір: диверсифікація джерел постачання енергоносіїв, обмеження частки одного постачальника, формування стратегічних запасів палива, енергетична незалежність від монопольних зовнішніх постачальників – насамперед російської федерації. Саме на цьому розумінні базуються кількісні індикатори, закріплені в Національному плані з енергетики та клімату та проаналізовані в підрозділі 2.3: зниження рівня імпортозалежності до 33 відсотків, обмеження частки одного постачальника енергоресурсів до не більше 30 відсотків. Однак досвід 2022–2026 років змусив доктрину й законодавця доповнити це розуміння принципово новим виміром – фізичною захищеністю самих об'єктів енергетичної інфраструктури від цілеспрямованого знищення, що раніше не розглядалося як самостійна складова енергетичної безпеки, а належало радше до сфери техногенної чи промислової безпеки.

Базовим законодавчим актом, що регулює відносини у сфері функціонування та захисту об'єктів критичної інфраструктури в Україні, є Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 16 листопада 2021 року

№ 1882-IX, який набрав чинності 15 грудня 2021 року, проте розпочав повноцінне практичне застосування лише з 15 червня 2022 року – тобто вже після початку повномасштабного вторгнення [101]. Закон визначає критичну інфраструктуру як об'єкти, що є стратегічно важливими для економіки і національної безпеки, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам, та встановлює дворівневу архітектуру державної політики у цій сфері – національну систему захисту критичної інфраструктури, до якої входять органи управління, сили та засоби центральних і місцевих органів виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та оператори критичної інфраструктури. Закон передбачає процедуру категоризації об'єктів інфраструктури за ступенем їхньої критичності та покладає на профільні органи обов'язок аналізу викликів і загроз, що впливають на стійкість критичної інфраструктури, та оцінки стану її захищеності [101].

Проведений аналіз дозволяє констатувати наявність принципової методологічної проблеми чинного законодавства, неодноразово відзначеної в галузевих дослідженнях: попри наявність спеціального Закону № 1882-IX, сам термін «критична інфраструктура» в розрізі енергетичної галузі тривалий час не мав достатньо деталізованого нормативного закріплення, а попереднє законодавство, орієнтоване на категорію «потенційно небезпечні об'єкти», було спрямоване передусім на захист цивільного населення від наслідків техногенних аварій мирного часу, а не на протидію цілеспрямованим військовим ударам [102]. Ця прогалина набула особливої гостроти восени 2023 року, коли масштаб пошкоджень об'єктів паливно-енергетичного сектору засвідчив недостатність наявних механізмів інженерного та фізичного захисту: Рада національної безпеки і оборони України своїм рішенням, що набуло чинності в жовтні 2023 року, констатувала виявлення проблемних питань і недоліків у захисті та обороні об'єктів критичної інфраструктури та доручила Кабінету Міністрів України

забезпечити у десятиденний строк виконання робіт із належного інженерного та фізичного захисту, включно з протидроновим захистом найбільш вразливих об'єктів. Цей приклад є показовим випадком, коли формальна наявність законодавчої бази (Закон № 1882-IX) не гарантувала автоматичного виконання її положень без додаткового імпульсу з боку найвищого органу координації у сфері національної безпеки – типова для воєнного періоду модель «ручного» антикризового коригування державної політики, що накладається на раніше встановлені, розраховані на мирний час процедури.

Адміністративно-правовий механізм реалізації законодавства про критичну інфраструктуру в енергетичній сфері включає кілька рівнів взаємодії органів публічної влади: Міністерство енергетики як галузевий орган визначає об'єкти критичної інфраструктури паливно-енергетичного комплексу та координує заходи з їх захисту; Міністерство розвитку громад та територій забезпечує загальну координацію законодавства у сфері критичної інфраструктури на міжгалузевому рівні, зокрема через діяльність Міжвідомчої робочої групи з питань виділення коштів Фонду ліквідації наслідків збройної агресії [103]; оператори критичної інфраструктури – передусім НЕК «Укренерго», обласні енергопостачальні компанії та оператори газотранспортної й газорозподільної систем – несуть безпосередню операційну відповідальність за фізичний захист об'єктів. Проведений аналіз дозволив встановити, що саме розпорошеність відповідальності між значною кількістю органів та операторів, попри формальну наявність координаційних механізмів, є однією з системних адміністративно-правових проблем реалізації державної політики захисту критичної енергетичної інфраструктури, що структурно перегукується з виявленою в підрозділі 2.1 проблемою фрагментованості координації між технічними операторами та законодавчим процесом.

Одним із найбільш концептуально значущих інструментів державної політики, вироблених у відповідь на досвід цілеспрямованих ударів по великій централізованій генерації, стала стратегія розвитку розосередженої (розподіленої) генерації. Кабінет Міністрів України розпорядженням від 18 липня 2024 року № 713-р схвалив Стратегію розвитку розподіленої генерації на період до 2035 року та затвердив операційний план заходів з її реалізації у 2024–2026 роках [104]. У преамбулі цього розпорядження прямо констатовано, що жодна енергосистема у світі не зазнавала таких атак, як українська: цілеспрямовані ракетно-дронові обстріли та удари баражуючими боєприпасами по об'єктах критичної енергетичної інфраструктури призвели до виникнення балансових та мережових обмежень в об'єднаній енергетичній системі, унаслідок чого вимушено обмежувалося електропостачання значної кількості споживачів протягом осінньо-зимового періоду 2022–2023 років [104].

Концептуальна логіка розосередженої генерації, артикульована, зокрема, колишнім головою правління НЕК «Укренерго» В. Кудрицьким, полягає в заміні моделі «одна електростанція потужністю 1000 МВт» на модель «кілька сотень електростанцій потужністю 5–10 МВт кожна», розташованих географічно розосереджено по території держави [105]. Перевага такого підходу має подвійну природу: по-перше, суто безпекову – значна кількість малих, географічно розпорошених об'єктів є структурно стійкішою до ракетно-дронових ударів, ніж кілька великих концентрованих об'єктів генерації, знищення яких миттєво виводить з ладу значну частку потужності; по-друге, ринково-конкурентну – на відміну від кількох великих генеруючих компаній, велика кількість незалежних гравців розосередженої генерації формує більш конкурентне, прозоре ринкове середовище, що, за оцінкою керівництва НЕК «Укренерго», неможливо створити централізованим адміністративним рішенням, а лише через ринкові стимули для приватних інвесторів [105]. Адміністративно-правовим

інструментом стимулювання цього процесу стало рішення НКРЕКП про перегляд цінових обмежень (price caps) на ринку електроенергії: встановлена гранична ціна на рівні 6000 гривень за МВт·год дозволяє генерації, заснованій на різних технологіях – газовій, вугільній, сонячній, вітровій, атомній чи гідроенергетичній, – працювати з прибутком, що створює економічний стимул для приватних інвестицій у нові розосереджені потужності без прямого бюджетного субсидування [105].

Окремим викликом для державної політики розосередженої генерації, виявленим у дослідженнях галузевих експертів, є проблема географічної асиметрії між попитом і пропозицією електроенергії, що виникла внаслідок війни: історично енергосистема України була розрахована на відносний баланс між генерацією та споживанням як на Сході, так і на Заході країни, проте внаслідок руйнування східних генеруючих потужностей та воєнних дій нині спостерігається високий рівень генерації на Заході при низькому на Сході, що вимагає значних обсягів передачі електроенергії в напрямку, на який мережа історично не була розрахована [106]. За оцінками міжнародних експертів, які консультували НЕК «Укренерго» з питань інноваційних мережевих технологій, ця структурна асиметрія, у поєднанні з перевантаженням, імпедансними обмеженнями та петльовими потоками в сусідніх енергосистемах, є самостійним технічним викликом, для подолання якого недостатньо лише нарощування абсолютних обсягів розосередженої генерації – необхідне також цілеспрямоване планування її розміщення з урахуванням нових географічних реалій структури попиту та фізичних обмежень мережі передачі [106].

Адміністративно-правове значення зазначених технічних процесів для державної політики полягає в тому, що вони визначають зміст і пріоритетність регуляторних рішень профільних органів на найближчу перспективу. Виявлена географічна асиметрія є прямою підставою для того, щоб НКРЕКП під час перегляду тарифної та інвестиційної політики, а

Міністерство енергетики – під час формування державних інвестиційних програм та розподілу донорської допомоги (детально розглянутої в підрозділах 2.1 та 2.2), надавали пріоритет проєктам розосередженої генерації саме у східних та центральних регіонах, а не керувались виключно критерієм найшвидшої окупності чи найменшої вартості підключення. Таким чином, технічний параметр (географічний дисбаланс мережі) трансформується в конкретний адміністративно-правовий орієнтир для розподілу обмежених ресурсів державної підтримки – приклад того, як інженерно-технологічний аналіз енергосистеми безпосередньо визначає зміст управлінських рішень у сфері державної політики, а не є самостійним предметом суто галузевого огляду.

Поряд із фізичним захистом інфраструктури та розосередженням генерації, третім класичним інструментом забезпечення енергетичної безпеки, визнаним як доктриною, так і правом ЄС, є формування стратегічних запасів енергоносіїв. У сфері нафти та нафтопродуктів цей інструмент отримав в Україні системне законодавче оформлення з ухваленням Верховною Радою 21 листопада 2023 року Закону «Про мінімальні запаси нафти та нафтопродуктів», який набрав чинності через дванадцять місяців після ухвалення – 24 грудня 2024 року [107]. Метою Закону, як прямо зазначено в його преамбулі, є підвищення рівня енергетичної безпеки України та забезпечення безперебійного постачання нафти і нафтопродуктів у разі виникнення кризової ситуації на ринку, а саме прийняття Закону було зумовлене не лише внутрішніми потребами, а й зобов'язаннями за Угодою про асоціацію з ЄС – зокрема необхідністю імплементації Директиви Ради 2009/119/ЄС, яка зобов'язує держави-члени та договірні сторони Енергетичного Співтовариства формувати й підтримувати мінімальний рівень резервів сировини нафти та нафтопродуктів [108]. Цей приклад є показовою ілюстрацією загальної закономірності, виявленої в підрозділі 2.3: гармонізація законодавства з *acquis* ЄС і

забезпечення національної енергетичної безпеки в цьому випадку не є окремими, конкуруючими цілями державної політики, а становлять єдиний нормотворчий процес, у якому виконання міжнародного зобов'язання одночасно слугує посиленню внутрішньої безпекової стійкості.

Кількісні параметри, встановлені Законом, безпосередньо відтворюють європейську методологію розрахунку обсягу резервів: обсяг мінімальних запасів повинен відповідати не менш ніж 90 дням середньодобового чистого імпорту або 61 дню середньодобового внутрішнього споживання – залежно від того, яка з цих двох величин є більшою. Адміністративно-правовий механізм формування резервів покладає обов'язок їх створення на суб'єктів ринку: тих, хто здійснює ввезення нафти чи нафтопродуктів у режимі імпорту, та тих, хто провадить діяльність з виробництва нафтопродуктів, – пропорційно обсягам нафти й нафтопродуктів, що вводяться ними в обіг на території України [109]. Закон встановлює дворівневу структуру самих запасів – екстрені та спеціальні запаси, які прямо заборонено використовувати в комерційних цілях, а призначені вони виключно для подолання кризових явищ місцевого або глобального масштабу, а також передбачає функціонування електронної системи репортингу, яка забезпечує безперервний облік обсягів, якості та місць розташування запасів, що є конкретним інституційним інструментом державного контролю, відсутнім у попередній, менш формалізованій моделі резервування. Координацію функціонування всієї системи мінімальних запасів, визначення кризових ситуацій на ринку нафти і нафтопродуктів та їхніх рівнів здійснює Міністерство енергетики у взаємодії з Кабінетом Міністрів України, який наділений повноваженнями ухвалювати рішення про залучення запасів у разі кризи [107; 108].

У газовій сфері аналогічну функцію виконує система накопичення запасів у підземних сховищах газу (ПСГ), що, на відміну від нафтового сектору, не отримала окремого спеціального закону, а регулюється в межах

загального законодавства про ринок природного газу, Кодексу газосховищ, затвердженого постановою НКРЕКП від 30 вересня 2015 р. № 2495, та щорічних розпорядчих актів Кабінету Міністрів і Міністерства енергетики щодо формування страхового запасу природного газу [110]. За офіційними даними Міністерства енергетики, підготовка до опалювального сезону 2025–2026 років відбувалась з випередженням планового графіка: станом на 19 вересня 2025 року загальний обсяг природного газу в підземних сховищах сягнув 14,7 мільярда кубометрів, що дозволило достроково виконати показник прогнозного балансу, затверджений Кабінетом Міністрів України для проходження опалювального сезону; за словами міністра енергетики Г. Галуценка, випереджувальне накопичення газу є важливим внеском у забезпечення енергетичної безпеки країни [111].

Цей офіційний показник слід розглядати в більш широкому контексті порівняно з попередніми роками: за оцінками галузевих аналітиків, опалювальний сезон 2024–2025 років Україна розпочинала з мінімальними за останні одинадцять років запасами газу, а на початок літа 2025 року запаси в підземних сховищах продовжували залишатись історично низькими, хоча відставання від показників попереднього року поступово скорочувалось; проміжна динаміка літа 2025 року – перевищення позначки 8,5 мільярда кубометрів станом на 8 липня та 10 мільярдів кубометрів станом на 5 серпня – за оцінками аналітиків ринку свідчила про темп закачування, що вдвічі перевищував показники аналогічного періоду попереднього року .

Критично важливим чинником, що надалі ускладнив ситуацію з газовим резервуванням вже після досягнення дострокового показника у вересні, стало те, що, за повідомленнями галузевих видань з посиланням на Міністерство енергетики, восени 2025 року Україна зазнала суттєвих втрат власного газовидобутку внаслідок російських ударів, що зумовило необхідність збільшення обсягів імпорту для компенсації дефіциту.

Адміністративно-правовим інструментом такої компенсації є розширення імпорتنих поставок природного газу через диверсифіковані маршрути – з Польщі, Словаччини та Угорщини, а також Трансбалканським маршрутом через Грецію, Болгарію, Румунію та Молдову, – причому організацію значної частки цих поставок забезпечує державна компанія НАК «Нафтогаз України» [112]. Значення цього інструменту для державної політики полягає в тому, що диверсифікація маршрутів імпорту є практичною реалізацією принципу обмеження залежності від одного джерела постачання, закладеного як кількісний індикатор у Національному плані з енергетики та клімату (не більше 30 відсотків від одного постачальника), і водночас прикладом оперативного антикризового коригування планових показників, затверджених на початок сезону, у відповідь на нові загрози видобувній інфраструктурі.

Особливим, недостатньо дослідженим у попередніх підрозділах цього дослідження виміром енергетичної безпеки є захист персоналу, що обслуговує об'єкти критичної енергетичної інфраструктури в умовах безпосередньої загрози повторних ударів під час проведення ремонтно-відновлювальних робіт. Закон України «Про критичну інфраструктуру» серед завдань державної політики у цій сфері прямо передбачає підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації персоналу, відповідального за функціонування та захист об'єктів критичної інфраструктури [6], однак практика 2022–2026 років виявила, що це завдання має не лише навчально-кваліфікаційний, а й безпосередньо безпековий вимір: працівники енергетичних компаній, які здійснюють аварійно-відновлювальні роботи безпосередньо під час або одразу після масованих ударів, наражаються на ризик повторних («подвійних») атак, спрямованих саме на зрив відновлювальних робіт. Порівняльний аналіз свідчить, що ця проблема є структурно новою для національного законодавства про охорону праці, розрахованого на умови мирного часу, і потребує розроблення

спеціалізованих протоколів безпеки, узгоджених з військовим командуванням та цивільною обороною на регіональному рівні – завдання, що перебуває на перетині компетенції Міністерства енергетики, операторів критичної інфраструктури та структур цивільного захисту, підпорядкованих Державній службі з надзвичайних ситуацій.

Порівняльний аналіз свідчить, що сама концепція мінімальних запасів нафти і нафтопродуктів, реалізована у згаданому вище Законі 2023 року, не є оригінальним українським винаходом, а становить пряму адаптацію усталеної практики держав-членів ЄС та Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), яка історично сформувалась як реакція на нафтові кризи 1970-х років. Норматив 90 днів середньодобового імпорту, закладений в українському законодавстві, ідентичний базовій вимозі МЕА до держав-учасниць цієї організації, що засвідчує послідовну, методологічно коректну транспозицію міжнародного стандарту, а не довільне визначення національних показників.

Водночас принципова відмінність українського випадку полягає в тому, що формування стратегічних резервів відбувається не в умовах стабільного мирного функціонування ринку, як це було історично типово для держав-засновниць МЕА, а одночасно з активною фазою збройного конфлікту, що прямо впливає на видобувні потужності, логістику постачання та фінансову спроможність суб'єктів ринку виконувати покладені на них зобов'язання з резервування. Це підтверджує сформульований раніше в підрозділі висновок про те, що Україна змушена одночасно і наздоганяти, і випереджати стандартну логіку розвитку інституту стратегічних резервів: наздоганяти – у частині нормативного оформлення та технічної інфраструктури зберігання, випереджати – у частині практичної готовності системи функціонувати в умовах постійного, а не гіпотетичного ризику.

Окремим, дедалі більш значущим виміром енергетичної безпеки, що набуває самостійного значення поряд із фізичним захистом інфраструктури, є кібербезпека систем управління технологічними процесами об'єктів паливно-енергетичного комплексу. Закон України «Про критичну інфраструктуру» прямо відносить «критичну технологічну інформацію» – дані, що обробляються в системах управління технологічними процесами об'єктів критичної інфраструктури, – до предметів правового регулювання, виокремлюючи це поняття як самостійну категорію поряд із фізичними об'єктами [6]. Інституційно за координацію політики кібербезпеки енергетичного сектору в межах Енергетичного Співтовариства, як зазначено в підрозділі 2.1, відповідає профільна робоча група CyberCG при Секретаріаті цієї організації, участь у якій бере НКРЕКП.

Проведений аналіз свідчить, що, на відміну від фізичного захисту та стратегічних резервів палива, де законодавство пропонує відносно деталізовані кількісні індикатори (90 днів запасів, конкретні строки інженерного захисту), нормативне регулювання кібербезпекового виміру енергетичної безпеки залишається значно менш формалізованим: спеціальний галузевий стандарт кіберзахисту об'єктів енергетичної інфраструктури, який встановлював би обов'язкові технічні вимоги до систем SCADA та інших систем диспетчерського управління, на сьогодні не кодифікований в окремому профільному акті, а відповідні вимоги розпорошені між загальним законодавством про кібербезпеку та підзаконними актами галузевих регуляторів. Це дозволяє виокремити додаткову прогалину гармонізації енергетичної безпеки, що доповнює перелік прогалин, розглянутих у підрозділі 2.3, і потребує окремого опрацювання в межах подальшого вдосконалення державної політики, розглянутого в наступних підрозділах цього розділу.

Порівняльний аналіз свідчить про наявність системного розриву між якістю стратегічного планування у сфері енергетичної безпеки – втіленого в

таких документах, як Енергетична стратегія до 2050 року, Стратегія розвитку розподіленої генерації та Закон про критичну інфраструктуру, – і фактичним рівнем виконання закладених у цих документах завдань. Цей висновок безпосередньо кореспондує із встановленим у підрозділі 2.3 фактом: серед п'яти кластерів оцінювання гармонізації законодавства за методологією Секретаріату Енергетичного Співтовариства саме кластер «Енергетична безпека» демонструє найнижчий показник виконання (26 відсотків за даними станом на листопад 2025 року), що на емпіричному рівні підтверджує тезу про розрив між деклараціями стратегічного характеру та практичною інституційною спроможністю їх реалізації в умовах війни.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що цей розрив має комплексну природу і не зводиться до одного чинника. По-перше, він пояснюється об'єктивними фінансовими обмеженнями: будівництво нових розосереджених генеруючих потужностей, посилення фізичного захисту об'єктів критичної інфраструктури та паралельна реалізація програм енергоефективності одночасно конкурують за обмежені бюджетні та донорські ресурси, розглянуті в підрозділах 2.1 та 2.2, причому пріоритет, як правило, надається термінову відновленню вже пошкодженого, а не плановому посиленню стійкості ще не пошкодженого.

По-друге, розрив пояснюється інституційною фрагментованістю: відповідальність за енергетичну безпеку розподілена між Міністерством енергетики, Міністерством розвитку громад та територій, НКРЕКП, РНБО та операторами критичної інфраструктури без єдиного органу, що ніс би цілісну відповідальність за виконання стратегічних показників.

По-третє, розрив відображає притаманну воєнному часу логіку «реактивного» державного управління, вже виявлену в підрозділі 1.2 на прикладі загальної оцінки реформ Єврокомісією: рішення про посилення захисту конкретних об'єктів здебільшого ухвалюються постфактум, після

завданих ударів (як у прикладі з рішенням РНБО жовтня 2023 року), а не на основі попереднього системного аналізу вразливостей, передбаченого самим Законом № 1882-IX як обов'язок профільних органів [6;8].

Узагальнення розглянутих нормативно-правових та інституційних механізмів забезпечення енергетичної безпеки доцільно представити у формі аналітичної таблиці 3.1, яка систематизує ключові документи державної політики в цій сфері за роками ухвалення, профільними органами та основним змістовним фокусом.

Таблиця 3.1

Основні нормативно-правові акти та стратегічні документи у сфері енергетичної безпеки України

Документ	Рік	Відповідальний орган	Рівень моделі енергетичної безпеки	Тип реагування	Основний фокус
Енергетична стратегія України до 2035 р. (втратила чинність)	2017	Кабінет Міністрів України	ресурсна стійкість	проактивний (мирний час)	диверсифікація постачання, ВДЕ
Закон України «Про критичну інфраструктуру» № 1882-IX	2021	Мінрозвитку громад та територій	фізичний захист	проактивний	категоризація об'єктів, національна система захисту
Рішення РНБО про захист об'єктів енергоінфраструктури	2023	РНБО, Кабінет Міністрів України	фізичний захист	реактивний (постфактум)	інженерний і протидроновий захист
Енергетична стратегія України до 2050 р.	2023	Кабінет Міністрів України	ресурсна стійкість	проактивний (з урахуванням досвіду війни)	безпека постачання
Закон «Про мінімальні запаси нафти та нафтопродуктів»	2023	Міністерство енергетики	ресурсна стійкість	проактивний (виконання Директиви 2009/119/ЄС)	стратегічні резерви палива
Стратегія розвитку розподіленої	2024	Кабінет Міністрів	розосереджен а стійкість	проактивний (з урахуванням	географічна розосередженіст

Документ	Рік	Відповідальний орган	Рівень моделі енергетичної безпеки	Тип реагування	Основний фокус
генерації до 2035 р.		України, НЕК «Укренерго»		досвіду ударів)	ь генерації
Національний план з енергетики та клімату (НПЕК)	2024–2026	Міністерство економіки, Міністерство енергетики	ресурсна стійкість	проактивний (планування до 2030 р.)	кількісні цілі диверсифікації постачання

Розподіл документів за останньою колонкою таблиці 3.1 дозволяє побудувати аналітичне узагальнення: із семи систематизованих актів лише один (рішення РНБО 2023 р.) має виразно реактивний характер – ухвалений безпосередньо у відповідь на вже завдані удари, тоді як решта шести документів, попри те що значна їх частина також ухвалена чи оновлена після початку повномасштабного вторгнення, формально зберігають проактивну, стратегічно орієнтовану структуру (визначення цілей на роки наперед, кількісні індикатори, плани дій). Це свідчить про важливе уточнення до тези про переважання реактивної моделі управління: на рівні текстів стратегічних документів державна політика декларативно залишається проактивною, тоді як саме практика їх виконання – а не сам факт ухвалення – демонструє відхилення в бік реактивного, постфактумного реагування, що й пояснює виявлений у підрозділі 2.3 розрив між формальними стратегічними деклараціями та фактичними показниками виконання (26 відсотків за кластером «Енергетична безпека»).

Розподіл документів за колонкою «рівень моделі» також підтверджує сформульовану в підрозділі трирівневу структуру: ресурсна стійкість представлена найбільшою кількістю документів (чотири з семи), фізичний захист – двома, тоді як розосереджена стійкість – лише одним спеціалізованим документом, що опосередковано вказує на відносну

новизну цього напрямку політики порівняно з традиційнішими інструментами диверсифікації постачання.

Проведений аналіз дозволив встановити, що енергетична безпека як категорія державної політики України пройшла суттєву змістовну трансформацію протягом 2021–2026 років – від переважно економічного, ресурсно-диверсифікаційного розуміння до комплексної категорії, що включає фізичний захист критичної інфраструктури, географічну розосередженість генерації та стійкість мережі передачі до цілеспрямованих ударів. Водночас, попри наявність розвиненої системи стратегічних документів – Закону про критичну інфраструктуру, Енергетичної стратегії до 2050 року, Стратегії розвитку розподіленої генерації, – у законодавстві відсутнє єдине загальновизнане законодавче визначення енергетичної безпеки, що ускладнює як науковий аналіз цієї категорії, так і послідовне адміністративно-правове застосування відповідних норм.

Проведений аналіз дозволив встановити, що ключовою системною проблемою державної політики у цій сфері є розрив між якістю стратегічного планування та фактичним рівнем виконання закладених завдань, що підтверджується найнижчим серед усіх кластерів гармонізації показником виконання зобов'язань з енергетичної безпеки (26 відсотків за даними оцінювання Секретаріату Енергетичного Співтовариства станом на листопад 2025 року, встановленим у підрозділі 2.3). Цей розрив зумовлений поєднанням фінансових обмежень, інституційної фрагментованості відповідальності між Міністерством енергетики, Міністерством розвитку громад та територій, НКРЕКП, РНБО та операторами критичної інфраструктури, а також притаманної воєнному часу моделі реактивного, постфактумного коригування державної політики замість попереджувального управління ризиками.

Порівняльний аналіз свідчить, що розосереджена генерація є концептуально найбільш перспективним інструментом одночасного

вирішення безпекової (стійкість до ударів) та економічної (розвиток конкурентного ринку) складових енергетичної безпеки, проте її практична реалізація стикається з додатковим технічним викликом географічної асиметрії між регіонами генерації та споживання, що склалась внаслідок війни.

На підставі проведеного дослідження можна сформулювати такі результати, що мають значення для подальшого наукового опрацювання категорії енергетичної безпеки в адміністративно-правовій площині. Систематизація розглянутого в підрозділі нормативного матеріалу дозволяє виокремити трирівневу структуру сучасної державної політики енергетичної безпеки України, що об'єднує фізичний захист критичної інфраструктури (Закон № 1882-IX, рішення РНБО), ресурсну стійкість через стратегічні запаси палива та диверсифікацію постачання (закони про мінімальні запаси нафтопродуктів, систему накопичення газу в ПСГ) та розосереджену стійкість генеруючих потужностей (Стратегія розвитку розподіленої генерації); до цього переліку, за результатами розгляду кібербезпекового виміру, доцільно додати четвертий, поки що найменш формалізований рівень – технологічну (кібер-) стійкість систем управління об'єктами критичної інфраструктури.

Окрім того, є підстави розглядати розосереджену генерацію не лише як технологічне чи економічне рішення, а саме як самостійний адміністративно-правовий інструмент державної політики енергетичної безпеки – у тому розумінні, що її розвиток регулюється не ринковими механізмами автоматично, а є предметом цілеспрямованого розпорядчого планування (Стратегія до 2035 р.) та прямого регуляторного втручання НКРЕКП (перегляд цінових обмежень) як умови запуску ринкових стимулів.

Виявлена в підрозділі відсутність єдиного законодавчого визначення енергетичної безпеки в жодному з профільних актів – Законі «Про

національну безпеку України», Стратегії національної безпеки, Енергетичній стратегії чи Законі «Про критичну інфраструктуру» – є підставою для висновку про доцільність закріплення такої дефініції на рівні спеціального закону або шляхом доповнення Закону «Про критичну інфраструктуру» окремою статтею, що визначала б енергетичну безпеку через сукупність уже згаданої трирівневої (перспективно – чотирирівневої) структури, забезпечуючи тим самим єдність термінологічного апарату для подальшого законотворчого процесу та правозастосовної практики профільних органів.

Усунення виявлених прогалин – насамперед законодавчого визначення енергетичної безпеки як цілісної категорії та інституційної консолідації відповідальності за її забезпечення – є необхідною передумовою переходу від нинішньої переважно реактивної моделі державного управління до системної, стратегічно орієнтованої політики енергетичної безпеки, що відповідає не лише національним інтересам України, а й вимогам подальшої інтеграції до енергетичного простору Європейського Союзу.

3.2. Зарубіжний досвід реалізації державної енергетичної політики та можливості його впровадження в Україні

Аналіз зарубіжного досвіду забезпечення енергетичної безпеки є необхідним елементом дослідження державної політики України в цій сфері, оскільки виявлені в підрозділі 3.1 законодавчі прогалини та інституційні виклики не є унікальними для України, а значною мірою повторюють або, навпаки, є вже подоланими проблеми, з якими стикались держави-члени Європейського Союзу під час власних енергетичних трансформацій. У науковій літературі питання адаптації зарубіжного

досвіду енергетичної безпеки для України розглядалося в працях О. М. Суходолі, який обґрунтував модель управління ризиками енергетичної безпеки, а також у дослідженнях, присвячених порівняльному аналізу енергетичної стійкості європейських країн та цифровій трансформації європейського енергетичного сектору в умовах геополітичних криз [96; 113]. Проблематика подолання залежності ЄС від російських енергоносіїв на тлі збройної агресії проти України та пов'язаного з цим вдосконалення правової бази Союзу досліджувалася у вітчизняній науковій періодиці, де обґрунтовано висновок про неможливість ефективного подолання такої залежності окремими державами-членами самостійно, без скоординованих дій на наднаціональному рівні [114]. Метою цього підрозділу є компаративний аналіз досвіду Європейського Союзу в цілому, на прикладі плану REPowerEU, та окремих держав-членів – Польщі, Литви, країн Балтії в сукупності та Німеччини, – обраних за критерієм релевантності для України, з метою виявлення конкретних організаційно-правових рішень, придатних для адаптації в межах удосконалення державної політики України.

Критерії відбору держав для порівняння обрано таким чином: Польща розглядається як держава зі структурно подібним до українського енергетичним балансом, що характеризується значною часткою вугільної генерації; Литва – як держава, що раніше за інших досягла повної незалежності від російського газу і нині є безпосереднім партнером України в межах нового газового коридору; країни Балтії в сукупності – як приклад планової синхронізації з європейською мережею, що дозволяє зіставити їх досвід із вимушено прискореною українською синхронізацією з ENTSO-E; Німеччина – як держава з найвищою серед розглянутих вихідною залежністю від російського газу, що демонструє особливості швидкого антикризового реагування.

Реакцією Європейського Союзу на енергетичну кризу, спричинену повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну, став план REPowerEU, представлений Європейською Комісією 18 травня 2022 року в комюніке COM(2022) 230 final. У зверненні до Європейського Парламенту, Ради, Європейського економічного і соціального комітету та Комітету регіонів Комісія визначила подвійну мету плану – швидке зниження залежності від російського викопного палива та прискорення «зеленого» енергетичного переходу [115]. План ґрунтується на трьох основних компонентах: економія енергії задля зниження загального попиту, диверсифікація зовнішніх постачальників викопного палива та прискорене розгортання низьковуглецевих джерел енергії [115]. Фінансовою основою плану визначено Фонд відновлення та стійкості (Recovery and Resilience Facility, RRF): у грудні 2022 року Рада та Парламент досягли політичної згоди щодо фінансування REPowerEU, що дозволило державам-членам додавати спеціальні розділи REPowerEU до національних планів відновлення та стійкості, а 21 лютого 2023 року Рада формально ухвалила відповідний регламент про внесення змін; розділи REPowerEU фінансуються переважно за рахунок залишкових позик обсягом близько 225 мільярдів євро [116]. Ще до офіційної презентації плану, за результатами засідання Ради ЄС 24–25 березня 2022 року, було підтверджено завдання скоротити імпорт російського газу, а одним з юридично закріплених інструментів забезпечення безпеки постачання стало встановлення обов'язку держав-членів заповнювати газосховища до рівня 80 відсотків станом на 1 листопада 2022 року [117].

Подальша еволюція плану засвідчує його перетворення з програмної стратегії на юридично обов'язковий регуляторний механізм. 6 травня 2025 року Європейська Комісія ухвалила оновлену Дорожню карту REPowerEU, що визначила курс на повну незалежність енергетичної системи ЄС від Росії, а 17 червня 2025 року Комісія внесла законодавчу пропозицію щодо

ефективної заборони всього імпорту російського газу [118]. За даними Європейської Комісії, частка російського газу в загальному імпорті ЄС знизилася з 45 відсотків у 2021 році до 13 відсотків у 2025 році, тоді як після запровадження санкцій було повністю заборонено імпорт російського вугілля, а частка нафти скоротилася з 27 до менш ніж 3 відсотків у 2025 році [119]. Історичну політичну згоду щодо поетапної відмови від російського газу та підготовки до відмови від російської нафти було досягнуто в ніч на 2 грудня 2025 року між Європейським Парламентом і Радою, а формально відповідний регламент ухвалено 26 січня 2026 року; документ передбачає поетапну заборону як трубопровідного газу, так і скрапленого природного газу (СПГ) з Росії, з повною заборонаю, що набуває чинності щодо різних видів постачання у періоди до кінця 2026 року та восени 2027 року відповідно [120]. Згідно з офіційними даними Комісії, оприлюдненими 22 квітня 2026 року до четвертої річниці плану, у період з серпня 2022 року до січня 2026 року ЄС скоротив попит на газ приблизно на 19 відсотків порівняно з докризовим п'ятирічним референтним періодом, що еквівалентно щорічній економії близько 80 мільярдів кубометрів, а у 2025 році витрати ЄС на викопне паливо становили 335 мільярдів євро, що на 55 мільярдів євро менше, ніж у 2024 році [120].

Порівняльний аналіз свідчить про неоднорідність прогресу за різними видами палива всередині самого Союзу: якщо частка трубопровідного російського газу суттєво знизилась, а основним постачальником трубопровідного газу натомість стала Норвегія, то імпорт російського СПГ до ЄС за час війни, навпаки, певний час зростав, а серед його найбільших імпортерів залишались окремі держави-члени, для яких комерційні умови довгострокових контрактів частково превалювали над спільною безпековою логікою [119; 121]. Ця обставина демонструє наявність внутрішньої суперечності в реалізації спільної енергетичної політики ЄС: декларована

на наднаціональному рівні політика відмови від російських енергоносіїв реалізовувалась нерівномірно через розбіжності інтересів окремих держав-членів. Показовим у цьому контексті є приклад надання Європейською Комісією в грудні 2024 року державної допомоги обсягом до 5 мільярдів євро для чотирьох газових терміналів з обґрунтуванням відповідності цілям REPowerEU, що в науковій літературі характеризується як прояв вибіркового застосування правил державної допомоги задля досягнення безпекових цілей [121]. Завершальним етапом формалізації стала повна юридична заборона імпорту російського газу, узгоджена наприкінці 2025 року та ухвалена на початку 2026 року, при цьому Регламент передбачає механізм попереднього дозволу (prior authorisation) на імпорт газу та зобов'язання держав-членів подати до 1 березня 2026 року національні плани диверсифікації з детальними заходами та контрольними точками поступового усунення прямого й непрямого імпорту російського газу і нафти [118].

Значення REPowerEU для дослідження державної політики України полягає не лише в його змістовних результатах, а насамперед в інституційно-правовій моделі координації, застосованій для його реалізації, яка дозволяє зробити висновок про кілька придатних для адаптації управлінських підходів. По-перше, REPowerEU демонструє приклад інтеграції безпекової мети у вже наявний фінансовий інструмент (Фонд відновлення та стійкості), а не створення цілком нового паралельного механізму фінансування, що контрастує з виявленою в Україні фрагментованістю фінансових джерел енергетичної безпеки між Фондом підтримки енергетики, державним бюджетом та різноманітними двосторонніми програмами донорів, розглянутими в підрозділах 2.1 та 2.2. По-друге, поетапна юридична формалізація REPowerEU – від програмного комюніке травня 2022 року через Дорожню карту травня 2025 року до юридично обов'язкового регламенту з конкретною датою набуття чинності

– є прикладом послідовного перетворення стратегічного наміру на обов'язкову правову норму з визначеними термінами, тоді як значна частина українських стратегічних документів у сфері енергетичної безпеки, як зазначалось у підрозділі 3.1, залишається актами планування рекомендаційного характеру без аналогічного механізму контролю виконання. По-третє, запроваджений REPowerEU механізм національних планів диверсифікації з контрольними точками, що подаються до Комісії, є прикладом інструменту централізованого моніторингу виконання, аналог якого міг би посилити українську систему звітності, охарактеризовану в підрозділі 2.3 як фрагментовану між кількома відомствами.

Польща може бути охарактеризована як найбільш релевантний для України приклад серед держав-членів ЄС з огляду на структурну подібність вихідних умов: історично високу залежність від вугільної генерації та необхідність глибокої структурної трансформації енергетичного балансу. Базовим стратегічним документом, що визначив траєкторію цієї трансформації, є «Енергетична політика Польщі до 2040 року» (*Polityka energetyczna Polski do 2040 r.*, REPowerEU), ухвалена Радою Міністрів Польщі 2 лютого 2021 року, тобто ще до повномасштабного вторгнення Росії в Україну, що свідчить про автономний, а не суто реактивний характер польської енергетичної трансформації [122].

Документ передбачає послідовний, поділений на етапи курс: розвиток наземної фотоелектричної та вітрової генерації, впровадження морської (офшорної) вітроенергетики з 2025 року та розгортання атомної генерації з 2032 року [122]. Кількісні цільові показники REPowerEU деталізовані та піддаються верифікації: документ передбачає зростання частки відновлюваних джерел енергії у валовому кінцевому енергоспоживанні, скорочення викидів CO₂ порівняно з рівнем 1990 року, а також будівництво близько 6–9 ГВт атомних потужностей, після введення яких джерела з нульовими викидами (відновлювані джерела та атомна генерація сукупно)

мають становити половину встановленої потужності польської енергосистеми до 2040 року, з паралельною поступовою відмовою від використання вугілля в індивідуальному опаленні до 2040 року в межах концепції «справедливої трансформації» (just transition) вугледобувних регіонів. Дослідники польської енергетичної політики характеризують цю трансформацію як системну, засновану на принципах справедливого переходу, побудови енергетичної системи з нульовими викидами та забезпечення високої якості повітря [122].

Окремим інструментом диверсифікації джерел постачання, що набув особливого значення в контексті повномасштабної війни в Україні, стало спорудження Польщею інфраструктури прийому скрапленого природного газу, що дозволило суттєво розширити можливості імпорту СПГ з альтернативних, неросійських джерел. Цей напрям державної політики Польщі демонструє особливості завчасного, проактивного інвестування в інфраструктуру енергетичної безпеки: подібно до того, як Україна після 2022 року розширила маршрути імпорту через Польщу, Словаччину, Угорщину та Трансбалканський маршрут, Польща, своєю чергою, інвестувала у власну інфраструктуру прийому СПГ та регіональні інтерконектори, зокрема газове з'єднання Польща – Литва (GIPPL), задовго до того, як необхідність такої диверсифікації стала критичною для регіону в цілому [123].

Адміністративно-правове значення польського досвіду для України полягає в демонстрації цінності довгострокового нормативного планування інфраструктурного розвитку: ухвалення комплексної енергетичної стратегії з чіткими етапами та цільовими показниками ще до настання гострої кризи дозволило Польщі реагувати на загострення безпекової ситуації 2022 року, спираючись на вже наявну стратегічну рамку, а не формуючи її в умовах надзвичайного стану.

Досвід Литви може бути охарактеризований як приклад держави, що досягла повної незалежності від постачання російського природного газу раніше за інших у регіоні. Критерієм, за яким литовський випадок є показовим для України, слугує саме завершеність переходу: на відміну від Польщі, що перебуває в процесі багатоетапної, розрахованої до 2040 року трансформації, Литва вже забезпечила технічну та комерційну незалежність газопостачання завдяки спорудженню морського терміналу прийому скрапленого природного газу в порту Клайпеда, відомого під назвою «Independence», що експлуатується оператором KN Energies [123].

Найбільш практично значущим для України аспектом литовського досвіду є його пряме поширення на українську енергетичну безпеку через укладені у 2025–2026 роках угоди про постачання газу, що підтверджуються офіційними повідомленнями державної компанії НАК «Нафтогаз України». Після завершення транзитного контракту з Росією на початку 2025 року Україна розширювала альтернативні маршрути газового постачання, і одним із результатів стало відкриття маршруту через Клайпедський термінал: за офіційним повідомленням Нафтогазу, у співпраці з литовською енергетичною групою Ignitis до Литви було доставлено 90 мільйонів кубічних метрів скрапленого природного газу американського походження, що постачався протягом лютого – березня 2026 року, причому Нафтогаз самостійно організував подальше транспортування до України, а загалом на перший квартал 2026 року для України було законтрактовано до 300 мільйонів кубометрів американського СПГ [124].

Подальша інституціоналізація цього партнерства набула форми довгострокових договірних зобов'язань: за результатами міжурядових консультацій у Вільнюсі Перший віцепрем'єр-міністр України Ю. Свириденко повідомила про досягнення домовленості щодо довгострокових поставок СПГ через термінал у Клайпеді [125], а в межах процедури

розподілу потужностей терміналу, ініційованої оператором KN Energies 25 березня 2026 року, Нафтогаз уперше самостійно (а не у співпраці з міжнародними партнерами, як раніше) забронював довгострокові потужності регазифікації на період з 2033 по 2044 рік, ставши одним із п'яти суб'єктів – поряд з Equinor, Ignitis, Latvenergo та Gasum, – що отримали такі права; загальний обсяг запропонованих до розподілу потужностей терміналу становив до 28 тераватт-годин регазифікації на рік [126].

Порівняльний аналіз свідчить, що практична цінність литовського досвіду для України виявляється на трьох рівнях: технологічному – оскільки Нафтогаз накопичив операційну компетенцію прийому партій СПГ через Клайпедський термінал та вперше отримав довгострокові потужності у власне ім'я, що зменшує залежність від посередництва міжнародних партнерів; безпековому – оскільки доступ до глобального ринку СПГ через диверсифікований морський термінал знижує вразливість постачання до перебоїв у роботі окремих трубопроводних маршрутів, що є практичним утіленням принципу обмеження частки одного постачальника, закладеного як кількісний індикатор у Національному плані з енергетики та клімату; і геополітичному – оскільки поглиблення енергетичної співпраці з Литвою зміцнює регіональну безпеку Балтійсько-Чорноморського простору, що структурно перегукується з розглянутим у підрозділі 2.1 регіональним виміром енергетичного співробітництва України [127].

Принципова відмінність литовського випадку від проаналізованого в підрозділі 2.1 досвіду багатосторонніх донорських механізмів полягає в тому, що тут ідеться не про односторонню допомогу, а про комерційну довгострокову угоду, засновану на взаємній вигоді, що забезпечує Україні диверсифікований і передбачуваний канал постачання, не залежний від подальшого перебігу двосторонніх відносин з жодною окремою державою-постачальником.

Досвід країн Балтії – Литви, Латвії та Естонії – щодо планового від'єднання від пострадянського енергетичного кільця БРЕЛ (об'єднана енергосистема Білорусі, Росії, Естонії, Латвії та Литви) та синхронізації з континентальною європейською мережею є особливо цінним з огляду на власний досвід України з екстреної синхронізації з ENTSO-E, розглянутий у підрозділах 2.1 та 3.1. На відміну від України, яка здійснила синхронізацію з ENTSO-E в екстреному, незапланованому режимі 16 березня 2022 року, країни Балтії реалізовували цей процес планомірно: остаточне від'єднання трьох держав від БРЕЛ відбулося 8 лютого 2025 року, а наступного дня вони синхронізувалися з континентальною європейською мережею, що стало результатом понад десятиліття цілеспрямованої підготовки [127].

Сам план REPowerEU прямо передбачав необхідність синхронізації електромереж країн Балтії з континентальною європейською мережею не пізніше 2025 року з метою унеможливлення використання торгівлі електроенергією або системних операцій для загрози енергетичній безпеці регіону [5]. Юридичною основою процесу стала укладена у 2018 році угода між країнами Балтії, Європейською Комісією та Польщею, причому Європейський Союз спрямував на підготовку регіону до відокремлення близько 1,2 мільярда євро [127].

Порівняння планової балтійської та екстреної української моделей синхронізації дозволяє зробити висновок, що тривала підготовка дозволила країнам Балтії не лише технічно під'єднатися до європейської мережі, а й завчасно розбудувати резервну інфраструктуру, провести випробування в різних режимах та мінімізувати ризики для стабільності постачання, тоді як Україна через вимушену екстреність була значною мірою позбавлена цих можливостей. Адміністративно-правове значення цього порівняння для України полягає в тому, що подальші етапи інтеграції до енергетичного простору ЄС, зокрема впровадження market coupling, розглянуте в

підрозділі 2.1, доцільно планувати саме за проактивною моделлю, з достатнім запасом часу на технічну й нормативну підготовку.

Досвід Німеччини демонструє особливості швидкого антикризового реагування за умов найвищої серед розглянутих держав вихідної залежності від російського газу. До 2022 року Німеччина була однією з найбільш залежних від російського газу держав Європи, а на російські поставки припадала значна частка німецького споживання природного газу [128]. У березні 2022 року Федеральний уряд Німеччини задекларував намір досягти майже повної незалежності від російського газу, а конкретним інституційно-інфраструктурним рішенням для реалізації цієї мети стало термінове будівництво мережі плавучих терміналів регазифікації скрапленого природного газу (Floating Storage Regasification Unit): перший такий термінал у порту Вільгельмсхафен було введено в експлуатацію в надзвичайно стислі терміни наприкінці 2022 року, а згодом мережа була розширена терміналами в портах Любмін та Брюнсбюттель.

Фінансовий вимір цієї розбудови є показовим прикладом масштабу ресурсів, які виявилась готовою мобілізувати держава з розвиненою економікою: у листопаді 2022 року Міністерство економіки Німеччини повідомило про збільшення витрат на закупівлю та технічне обслуговування терміналів СПГ до приблизно 6,56 мільярда євро порівняно з 2,94 мільярда євро, спочатку закладеними в бюджет на 2022 рік [129]. Паралельно Німеччина наростила обсяги імпорту трубопровідного газу з Норвегії, а за оцінками Міжнародного енергетичного агентства, у першому півріччі 2023 року поставки російського трубопровідного газу до Європейського Союзу в цілому впали більш ніж на 75 відсотків порівняно з попереднім роком [128].

Водночас порівняльний аналіз свідчить, що навіть така рішуча та швидка антикризова реакція не призвела до повного й негайного усунення залежності: за оцінками дослідників, станом на 2024 рік залишкова

залежність Німеччини від російського скрапленого газу хоч і знизилась до незначного рівня, проте повністю усунена не була, а інерційність довгострокових комерційних контрактів та діяльність посередницьких структур зумовлювали збереження часткової залежності протягом кількох років після початку війни [130].

Адміністративно-правове значення німецького досвіду для державної політики України полягає передусім у демонстрації того, наскільки рішуче може діяти розвинена система державного управління за умови чіткого політичного цілепокладання на найвищому рівні та готовності оперативно збільшувати бюджетні асигнування. Принципова відмінність полягає в тому, що Німеччина здійснювала цю розбудову в умовах відсутності прямих бойових дій на власній території, що дозволяло зосередити ресурси виключно на будівництві нової інфраструктури без паралельної потреби відновлювати вже зруйновану, – обставина, що споріднює цей кейс із загальним висновком про принципову відмінність умов мирної (Польща, Німеччина) та воєнної (Україна) енергетичної трансформації.

Окремим складником загальносоюзної реакції, що має пряме значення для України з огляду на розглянуту в підрозділі 2.1 проблематику market coupling, стала реформа дизайну ринку електроенергії ЄС, яка набула чинності в липні 2024 року. За офіційними даними Європейської Комісії, ця реформа спрямована на підвищення стійкості енергетичного ринку Союзу, послаблення залежності рахунків споживачів від короткострокової ринкової ціни електроенергії, прискорення інтеграції відновлюваних джерел та посилення захисту від маніпулювання ринком [119]. Паралельно переглянута Директива про відновлювані джерела енергії (RED III), ухвалена в листопаді 2023 року, підвищила обов'язкову ціль частки відновлюваних джерел в енергоспоживанні ЄС до 2030 року до 42,5 відсотка з прагненням досягти 45 відсотків [119]. Зіставлення цих заходів з українським контекстом, проаналізованим у підрозділі 2.3, дозволяє

зробити висновок, що Україна, перебуваючи на етапі незавершеної транспозиції RED III та підготовки до запуску market coupling, фактично змушена одночасно наздоганяти дві хвилі реформ ЄС: ту, що була ухвалена до 2022 року, і ту, що стала відповіддю Союзу на спровоковану війною енергетичну кризу, – обставина, що об'єктивно ускладнює гармонізацію та потребує врахування при формуванні реалістичних термінів виконання відповідних зобов'язань.

Узагальнюючи теоретичний вимір розглянутого зарубіжного досвіду, варто зазначити, що в науковій літературі енергетична безпека дедалі частіше концептуалізується не як вузько ресурсна категорія (безперебійність постачання за прийнятною ціною), а як багатовимірне явище, що поєднує економічну доступність, фізичну захищеність інфраструктури, екологічну сталість та геополітичну незалежність. Досвід ЄС у межах REPowerEU підтверджує цю багатовимірність на практиці: план одночасно переслідує безпекову мету (відмова від ворожого постачальника), економічну (зниження цінової волатильності), кліматичну (прискорення «зеленого» переходу) та геополітичну (послаблення фінансування агресора) цілі, що узгоджується з висновком, сформульованим у підрозділі 3.1 щодо багаторівневої (фізичної, ресурсної, розосередженої та кіберстійкої) структури енергетичної безпеки України.

Релевантність зарубіжного досвіду для України, таким чином, полягає не лише в запозиченні окремих технічних рішень, а й у засвоєнні самого підходу до енергетичної безпеки як до комплексної категорії державної політики, що потребує скоординованого застосування нормотворчих, ринково-регуляторних та дипломатичних інструментів одночасно, а не послідовно. Цей висновок є особливо важливим з огляду на те, що, як було показано в підрозділах 2.1–2.3, українська державна політика досі демонструє схильність до фрагментованого, відомчо розпорошеного підходу, тоді як розглянутий досвід ЄС, Польщі та країн Балтії свідчить про

переваги централізованого стратегічного планування з чітко визначеними інституційними центрами відповідальності та механізмами контролю виконання.

Таблиця 3.2

**Порівняльний аналіз інструментів забезпечення енергетичної безпеки: ЄС,
Польща, Литва та Україна**

Інструмент / підхід	ЄС (REPowerEU)	Польща	Литва / країни Балтії	Стан в Україні
Юридична форма стратегії	поетапний регламент із чіткими дедлайнами	розпорядчий документ уряду (PER2040)	інфраструктурний проєкт + планова синхронізація	переважно розпорядження КМУ без дедлайнів виконання
Диверсифікація постачання газу	заборона рос. газу (регламент 2026 р.)	термінали СПГ, інтерконектор GIPL	термінал Клайпеда – повна незалежність	диверсифіковані маршрути (Польща, Литва, Греція)
Інтеграція електромереж	координація синхронізації регіонів	розвиток інтерконекторів	планова синхронізація з ENTSO-E (2025 р.)	екстрена синхронізація з ENTSO-E (2022 р.)
Фінансовий механізм	інтеграція в Фонд відновлення та стійкості (RRF)	національний бюджет + кошти ЄС	національні інвестиції + 1,2 млрд € від ЄС	фрагментована багатоканальна допомога
Тип планування	проактивне, з контрольними точками	проактивне (стратегія до війни)	проактивне (планова підготовка)	переважно реактивне (умови війни)

Систематизація даних таблиці 3.2 дозволяє побудувати умовне ранжування інструментів забезпечення енергетичної безпеки за ступенем їхньої безпосередньої застосовності для України на сучасному етапі. До групи безпосередньо застосовних інструментів, що вже частково впроваджуються, належать диверсифікація маршрутів постачання газу (підтверджена офіційними угодами з литовським і польським операторами) та регіональна електромережева інтеграція (реалізована через

синхронізацію з ENTSO-E); ці інструменти не потребують принципово нової інституційної архітектури. До групи частково застосовних інструментів, що потребують адаптації управлінської логіки, належать юридична формалізація стратегії з обов'язковими дедлайнами (модель REPowerEU) та централізований фінансовий механізм на кшталт Фонду відновлення та стійкості, оскільки їх відтворення обмежене відсутністю в Україні статусу члена ЄС та розвиненої наднаціональної контрольної системи.

Нарешті, до групи інструментів обмеженої застосовності належить модель поетапної мирної декарбонізації (PER2040, німецький *Energiewende*), оскільки вона передбачає здійснення трансформації в умовах відсутності бойових дій, тоді як Україна змушена поєднувати декарбонізацію з відбудовою зруйнованої інфраструктури. Таке ранжування має практичне значення для формування державної політики, оскільки дозволяє визначити пріоритетність та реалістичні терміни запровадження кожного з інструментів, не намагаючись механічно копіювати весь зарубіжний досвід одночасно.

Поглиблюючи аналіз меж застосовності, слід зазначити, що вони визначаються не стільки змістом конкретних технічних рішень, скільки інституційно-правовим контекстом їх реалізації. Інструменти диверсифікації постачання та регіональної співпраці (литовський і польський досвід) є безпосередньо застосовними й уже частково застосовуються, про що свідчать офіційно підтвержені угоди Нафтогазу про постачання СПГ через термінали Клайпеди та Свіноуйсьце, оскільки не вимагають принципово нової інституційної архітектури, а лише розширення вже наявної практики міждержавних газових угод. Натомість інструмент юридичної формалізації стратегії з обов'язковими дедлайнами (модель REPowerEU) є застосовним лише частково: на відміну від ЄС, що має розвинену наднаціональну правотворчу й контрольну систему, Україна як

держава, що ще не є членом ЄС, не може відтворити цю модель у формі наднаціонального регламенту, проте може запозичити саму логіку переходу від розпорядчих актів рекомендаційного характеру до законів із чітко визначеними, юридично обов'язковими термінами виконання та визначеною відповідальністю за невиконання, що було б практичним утіленням висновку, сформульованого в підрозділі 3.1 щодо необхідності переходу від декларативного до інституційно забезпеченого регулювання енергетичної безпеки.

Аналогічно частково застосовним є польський та німецький досвід глибокої трансформації: на відміну від цих держав, що здійснювали трансформацію в умовах мирного часу, Україна змушена одночасно і відновлювати зруйновану інфраструктуру, і здійснювати декарбонізацію, що відбувається в умовах значно жорсткіших часових і фінансових обмежень.

Проведений аналіз зарубіжного досвіду забезпечення енергетичної безпеки дозволяє зробити висновок, що Європейський Союз як наднаціональне об'єднання, а також Польща, Литва, країни Балтії та Німеччина як окремі держави пройшли через структурно подібні до української трансформації виклики, однак реалізували їх у формі більш юридично завершених, краще профінансованих і часто завчасно розпочатих програм. План REPowerEU продемонстрував модель поетапного перетворення програмної стратегії на юридично обов'язковий регламент із конкретними дедлайнами, водночас засвідчивши, що навіть у межах юридично зобов'язуючої наднаціональної політики повне й одностайне виконання вимагає додаткового узгодження інтересів окремих учасників.

Досвід Польщі є цінним як приклад глибокої, послідовно поетапної трансформації енергетичного балансу зі значною часткою вугільної генерації, здійснюваної на основі стратегії REPowerEU, ухваленої ще до повномасштабного вторгнення. Досвід Литви та країн Балтії виявився не

лише теоретичною паралеллю, а практичним джерелом безпосередньо застосовуваного рішення: офіційно підтвержені угоди про постачання СПГ через Клайпедський термінал та про довгострокове бронювання його потужностей до 2044 року є конкретним результатом адаптації литовської моделі енергетичної незалежності до українських потреб.

На підставі проведеного порівняльного дослідження можна зробити висновок, що межі застосовності зарубіжного досвіду визначаються інституційно-правовим контекстом: інструменти, що передбачають розширення вже наявної практики двосторонньої та регіональної співпраці, є безпосередньо застосовними, тоді як інструменти, що спираються на розвинену наднаціональну правотворчу систему або на можливість здійснювати трансформацію в умовах мирного часу, потребують адаптації радше на рівні управлінської логіки – переходу від декларативного до юридично обов'язкового регулювання та від реактивного до завчасного планування, – ніж прямого запозичення інституційної форми, що формує концептуальну основу для розгляду конкретних завдань адміністративно-правового регулювання електроенергетики України в наступному підрозділі дослідження.

Окремо слід наголосити, що проведений компаративний аналіз не має на меті обґрунтування механічного перенесення будь-якої з розглянутих національних моделей на український ґрунт: кожна з них формувалась у специфічному історичному, економічному та безпековому контексті, відмінному від українського, передусім через унікальність становища України як держави, що здійснює енергетичну трансформацію в умовах активних бойових дій та цілеспрямованого знищення енергетичної інфраструктури агресором. Цінність зарубіжного досвіду полягає радше у виявленні універсальних управлінських принципів – проактивності стратегічного планування, юридичної обов'язковості закріплених цілей, інституційної консолідації відповідальності та централізованого контролю

виконання, – які, будучи адаптованими до українських реалій, здатні підвищити ефективність державної політики енергетичної безпеки незалежно від конкретного набору технічних рішень, що застосовуватимуться для їх реалізації.

3.3. Види завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України

Проведений у попередніх підрозділах даного розділу аналіз стану енергетичної безпеки України (підрозділ 3.1) та зарубіжного досвіду реалізації енергетичних стратегій (підрозділ 3.2) дозволяє перейти до систематизованого розгляду видів завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, що становлять зміст державної політики в цій галузі в умовах євроінтеграції. Якщо попередні розділи дослідження фокусувалися переважно на матеріально-правовому та інституційному вимірах енергетичної політики, то метою цього підрозділу є виокремлення й аналіз основних видів завдань адміністративно-правового регулювання електроенергетики – тобто тих напрямів цілеспрямованого впливу держави на відносини у галузі, що реалізуються через діяльність уповноважених суб'єктів публічної влади, – а також розкриття їхнього змісту в контексті інтеграції України до енергетичного простору Європейського Союзу.

У науковій літературі адміністративно-правове регулювання електроенергетики розглядається як система дозвільно-ліцензійних, контрольних-наглядових, стимулюючих та реєстраційних процедур, спрямованих на забезпечення сталого функціонування галузі, до реалізації яких залучено Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах

енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), Державну регуляторну службу України та інших уповноважених суб'єктів [131]. Виходячи з цього, у підрозділі послідовно розглядаються такі основні види завдань адміністративно-правового регулювання: інституційне забезпечення незалежності національного регулятора; нормотворче забезпечення функціонування ринку; тарифне (цінове) регулювання; цифровізація управління даними та обліку; контрольно-наглядова діяльність; а також дозвільно-реєстраційне забезпечення розвитку відновлюваної енергетики, – кожне з яких аналізується крізь призму вимог євроінтеграції та *acquis* ЄС.

Методологічною основою аналізу в цьому підрозділі є розуміння адміністративно-правового регулювання як цілеспрямованого впливу держави на суспільні відносини у сфері електроенергетики за допомогою правових засобів, що реалізується через діяльність уповноважених суб'єктів публічної влади у визначених законом правових формах. У теорії адміністративного права такий вплив традиційно розглядається через категорії методів (імперативного та диспозитивного), форм (нормотворчої, правозастосовної, договірної) та засобів (дозволів, заборон, приписів, стимулів) державного управління.

Специфіка електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового регулювання полягає в поєднанні природно-монопольних сегментів (передача та розподіл електроенергії), що потребують жорсткого тарифного й технічного регулювання, з конкурентними сегментами (виробництво та постачання), де роль держави зміщується від прямого встановлення цін до забезпечення прозорих і недискримінаційних правил конкуренції. Це зумовлює застосування в межах однієї галузі різних за інтенсивністю режимів регулювання – від детального нормування діяльності операторів систем передачі й розподілу до загального нагляду за дотриманням ринкових правил виробниками та постачальниками, – що ускладнює завдання побудови узгодженої системи адміністративно-правового

регулювання й вимагає високого рівня координації між суб'єктами публічної влади, відповідальними за різні сегменти ринку.

Критерієм запропонованої в цьому дослідженні класифікації видів завдань адміністративно-правового регулювання електроенергетики виступає функціональна спрямованість адміністративно-правового впливу на суспільні відносини у відповідному сегменті галузі, тобто характер тієї регулятивної функції, яку виконує держава в межах кожного виду завдання. За цим критерієм виокремлено шість основних видів завдань: інституційне (спрямоване на побудову та забезпечення належного функціонування системи суб'єктів регулювання, передусім незалежного регулятора), нормотворче (спрямоване на створення системи правил поведінки учасників ринку), тарифне (спрямоване на цінове регулювання природно-монопольних сегментів), цифровізаційне (спрямоване на технологічне забезпечення обігу регуляторно значущих даних), контрольо-наглядове (спрямоване на забезпечення дотримання встановлених правил) та дозвільно-реєстраційне (спрямоване на допуск суб'єктів до здійснення діяльності та облік об'єктів).

Обрання саме функціонального критерію, а не, наприклад, суб'єктного (за органами, що здійснюють регулювання) чи стадійного (за стадіями регуляторного процесу), зумовлене тим, що він дозволяє згрупувати завдання за їхнім кінцевим регулятивним призначенням незалежно від того, який саме орган їх реалізує, що краще відповідає меті аналізу змісту державної політики, а не структури органів. Кількість виокремлених видів (шість) не є довільною: вона відповідає кількості функціонально відмінних напрямів регулятивного впливу, кожен з яких має самостійний об'єкт (відносини, на які спрямований вплив) та власний адміністративно-правовий інструментарій; об'єднання будь-яких двох із них призвело б до змішування функціонально різнорідних завдань (наприклад, тарифне регулювання та ліцензування використовують принципово різні

адміністративно-правові інструменти), а подальша дифузія – до невинправданого дроблення єдиних за призначенням завдань.

Запропонований підхід співвідноситься з усталеними в науці адміністративного права класифікаціями, але має й суттєві відмінності. У класичній доктрині адміністративного права (В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко та інші) методи державного управління традиційно поділяються на методи переконання, заохочення та примусу, а за характером впливу – на прямі (адміністративні) та непрямі (економічні); інструментами прямого адміністративного регулювання визнаються ліцензії, квоти, санкції, норми, стандарти, державні замовлення та ціни [132].

Запропонована в цьому дослідженні класифікація не суперечить наведеному доктринальному підходу, а конкретизує його стосовно специфічного об'єкта – відносин у сфері електроенергетики, – групуючи традиційні адміністративно-правові інструменти (ліцензування, нормування, ціноутворення, контроль) не за їхньою юридичною природою, а за функціональним призначенням у межах галузі. На відміну від загальних класифікацій методів державного управління, що мають універсальний характер, запропонована класифікація видів завдань враховує галузеву специфіку електроенергетики – зокрема, виокремлення цифровізаційного виду завдання, який не фігурує в традиційних класифікаціях, відображає якісно нову роль управління даними в сучасному регулюванні енергетичних ринків, що постала лише з розвитком цифрових платформ обліку. Саме в цьому, а також у прив'язці кожного виду завдання до конкретних вимог асquis ЄС, полягає відмінність авторського підходу від наявних у науковій літературі загальнотеоретичних класифікацій методів і форм державного регулювання економіки.

Центральним суб'єктом адміністративно-правового регулювання електроенергетики є національний регулятор – НКРЕКП, правовий статус якого визначено Законом України «Про Національну комісію, що здійснює

державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII [133]. Цей Закон визначає правовий статус, завдання, функції, повноваження та порядок діяльності Регулятора, закріплюючи його як державний колегіальний орган, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Ключовою характеристикою правового статусу НКРЕКП, що має визначальне значення для всієї системи адміністративно-правового регулювання галузі, є його незалежність – вимога, що впливає безпосередньо з *acquis* ЄС, зокрема з директив Третього енергетичного пакету, та є одним із зобов'язань України в межах Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, розглянутого в підрозділі 2.1 [134].

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що проблема забезпечення реальної, а не лише декларованої незалежності національного регулятора є однією з найбільш системних у сфері адміністративно-правового регулювання української електроенергетики.

Історично ця проблема набула гостроти у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України, яке поставило під сумнів конституційність окремих аспектів порядку формування складу Регулятора; Секретаріат Енергетичного Співтовариства неодноразово наголошував, що підпорядкування НКРЕКП Кабінету Міністрів або іншим органам виконавчої влади порушувало б зобов'язання України за Третім енергетичним пакетом, оскільки незалежність регулятора від приватних осіб та державних органів є ключовою опорою європейського енергетичного законодавства [1344]. У відповідь на ці виклики НКРЕКП у грудні 2023 року розпочала реалізацію комплексу заходів, спрямованих на посилення власної незалежності відповідно до вимог *acquis* ЄС, наголошуючи, що це є необхідною умовою посилення переговорної позиції України під час перемовин про вступ до Євросоюзу [135].

Водночас, як зазначають фахівці у сфері енергетичного права, повноцінне забезпечення незалежності регулятора потребує комплексних змін, що мають визначати конституційний статус незалежних регуляторів, критерії такого статусу, порядок створення та призначення їхніх членів, а також механізми координації роботи регуляторів з іншими гілками влади [136]. Це дозволяє зробити висновок, що вдосконалення адміністративно-правового статусу НКРЕКП не може бути обмежене внесенням змін до профільного Закону № 1540-VIII, а потребує системного підходу, що охоплює потенційно й конституційний рівень регулювання, – наприклад, який становить одне з найскладніших і водночас найважливіших завдань удосконалення державної політики в електроенергетиці.

Доктринальне та нормативне обґрунтування цього висновку міститься безпосередньо в асquis ЄС. Стаття 57 Директиви (ЄС) 2019/944 про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії прямо вимагає, щоб регуляторні органи були повністю незалежними від будь-яких інших публічних або приватних інтересів, водночас застерігаючи, що така незалежність не виключає ані судового перегляду, ані парламентського нагляду відповідно до конституційного права держав-членів [137].

Це формулювання є принципово важливим для українського контексту: воно засвідчує, що вимога незалежності регулятора за правом ЄС не суперечить ані судовому контролю за його рішеннями, ані парламентському наглядові, а отже, проблема, порушена рішенням Конституційного Суду України, лежить не у площині конфлікту між незалежністю та контролем як такими, а у площині конкретного механізму формування складу та підпорядкування Регулятора. Регламент (ЄС) 2019/942 про заснування Агентства Європейського Союзу з питань співробітництва енергетичних регуляторів (ACER) доповнює цю модель наднаціональним виміром, покладаючи на Європейську Комісію обов'язок кожні чотири роки (починаючи з 5 липня 2022 року) подавати

Європейському Парламенту та Раді звіт про незалежність регуляторних органів відповідно до статті 57(7) Директиви (ЄС) 2019/944 [138].

Як зазначається в науковій літературі, присвяченій ролі національних регуляторних органів у європейському market coupling, незалежність регулятора є ключовим чинником ефективного виконання ним функцій, а загрозами для неї можуть бути політичне втручання, недостатність фінансових чи кадрових ресурсів, брак прозорості та конфлікти інтересів [139]. Порівняльний аналіз цих європейських стандартів із наявним станом речей в Україні дозволяє дійти обґрунтованого висновку, що вдосконалення інституційного виду завдань регулювання має полягати не у відмові від парламентського чи судового контролю (що цілком сумісні з незалежністю за моделлю ЄС), а в забезпеченні незалежності саме від оперативного втручання органів виконавчої влади у поточну регуляторну діяльність – насамперед через гарантування фінансової автономії Регулятора, чіткого порядку призначення та звільнення його членів за ротаційною схемою і захисту від довільного перегляду його рішень.

Адміністративно-правовий механізм регулювання електроенергетики реалізується через систему правових форм діяльності суб'єктів публічної влади, серед яких ключове місце посідає нормотворча діяльність НКРЕКП. Регулятор ухвалює підзаконні нормативно-правові акти, що деталізують положення законів «Про ринок електричної енергії» та «Про Національну комісію...», зокрема Правила роздрібного ринку електричної енергії, Кодекс комерційного обліку електричної енергії, Кодекс системи передачі, Кодекс систем розподілу та інші регуляторні акти, а також встановлює тарифи на послуги з передачі та розподілу електричної енергії [140]. Прикладом такої діяльності є Постанова НКРЕКП від 9 грудня 2023 року № 2322 про встановлення тарифу на послуги з передачі електричної енергії НЕК «Укренерго» на 2024 рік, а також численні зміни до Правил роздрібного ринку, що ухвалювалися протягом 2018–2024 років [140]. Особливістю

адміністративно-правового регулювання у цій сфері є поєднання загальних вимог щодо прозорості регуляторної діяльності (зокрема, обов'язкового відкритого обговорення проєктів рішень) із галузевою специфікою, що вимагає високого рівня технічної компетентності для розроблення регуляторних актів, які відповідали б як національному законодавству, так і технічним стандартам ЄС.

Одним із найбільш значущих напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання електроенергетики, що активно реалізується в Україні, є цифровізація комерційного обліку та управління даними на ринку електроенергії через впровадження централізованої інформаційно-телекомунікаційної платформи Датахаб. Запровадження Датахабу є прямим виконанням вимог законодавства про ринок електричної енергії щодо створення інституту адміністратора комерційного обліку та переходу до єдиного цифрового середовища обміну даними між учасниками ринку. Функції адміністратора комерційного обліку (АКО) – юридичної особи, яка забезпечує організацію та адміністрування комерційного обліку електричної енергії, виконує функції центральної агрегації даних і є адміністратором Кодексу комерційного обліку, – покладено на НЕК «Укренерго» [141].

З 15 вересня 2022 року НЕК «Укренерго» відкрило для використання спочатку в чотирьох регіонах України низку автоматизованих функцій програмного комплексу Датахаб, серед яких автоматизована зміна постачальника електроенергії та автоматичне переведення споживача на постачальника універсальних послуг [142]. Дальший розвиток системи спрямований на перехід до передачі даних комерційного обліку адміністратору розрахунків виключно через Датахаб, а також на автоматизацію процесів вирішення суперечок між учасниками ринку з використанням цієї платформи [142].

Завершальним етапом цифрової трансформації управління даними на ринку електроенергії стало ухвалення НКРЕКП 2 червня 2026 року Постанови № 841, якою затверджено масштабний пакет змін до Кодексу комерційного обліку електричної енергії, спрямований на повноцінний запуск Датахабу. Як зазначають фахівці у сфері енергетичного права, ця постанова формує нову модель управління даними на ринку, за якої всі процеси – від зчитування показників лічильників до фінансових розрахунків між учасниками ринку – мають відбуватися через єдине цифрове середовище, що означає перехід від фрагментованої моделі обміну даними до централізованої системи [143].

Адміністративно-правове значення цього напрямку вдосконалення державної політики полягає в тому, що централізація управління даними через Датахаб не лише підвищує технічну ефективність функціонування ринку, а й створює об'єктивні передумови для посилення конкуренції (спрощення процедури зміни постачальника), прозорості (єдине джерело валідованих даних) та контрольної спроможності Регулятора, який отримує право безоплатно одержувати від адміністратора комерційного обліку необхідну інформацію для формування відповідних реєстрів [143]. Водночас в умовах воєнного стану постало окреме завдання захисту інформації, що міститься в системі, оскільки дані про об'єкти енергетичної інфраструктури можуть бути віднесені до інформації з обмеженим доступом, – це є конкретним прикладом того, як безпековий контекст війни, розглянутий у підрозділі 3.1, безпосередньо впливає на зміст адміністративно-правового регулювання навіть у такій, на перший погляд, суто технічній сфері, як комерційний облік електроенергії.

З погляду адміністративно-правової науки функціонування платформи Датахаб доцільно концептуалізувати як специфічну адміністративну процедуру – послідовність юридично значущих дій уповноважених суб'єктів (адміністратора комерційного обліку, операторів

систем, постачальників) щодо створення, обробки, валідації та передачі даних, кожна з яких породжує визначені правові наслідки для учасників ринку. У межах такої адміністративно-процедурної моделі можна виокремити кілька стадій: ініціювання (подання учасником ринку запиту, наприклад на зміну постачальника), реєстрації та валідації даних адміністратором комерційного обліку, прийняття рішення (автоматизованого підтвердження або відмови) та його виконання (фактичної зміни статусу точки обліку).

Запровадження такої моделі має суттєве практичне значення: воно дозволяє поширити на автоматизовані процеси в Датахабі загальні гарантії адміністративної процедури, передбачені Законом України «Про адміністративну процедуру», зокрема право учасника на оскарження рішень, обов'язок їх обґрунтування та дотримання розумних строків. Відповідно, видається обґрунтованим запропонувати доповнення Кодексу комерційного обліку електричної енергії положеннями, що чітко визначали б процедурні права учасників ринку в разі автоматизованої відмови у вчиненні відповідної дії (зміні постачальника, реєстрації точки обліку), а також механізм досудового оскарження таких рішень до Регулятора, що підвищило б рівень правової захищеності учасників ринку та відповідало б європейським стандартам належної адміністративної процедури.

Окремим видом завдання адміністративно-правового регулювання, що безпосередньо впливає з аналізу, проведеного в підрозділі 2.1, є врегулювання адміністративно-правових засад інтеграції українського ринку електроенергії з єдиним ринком ЄС через механізм market coupling. У науковій літературі підкреслюється, що національним регуляторним органам відведено вирішальну роль у запровадженні та забезпеченні виконання механізмів market coupling в Європі, причому ці завдання покладені на них саме законодавчими енергетичними пакетами ЄС, а ключовими викликами їх ефективного виконання є національні інтереси,

інституційні та управлінські бар'єри, механізми примусового виконання та інформаційна асиметрія. Як було показано в підрозділі 2.1, технічна готовність профільних операторів – НЕК «Укренерго» та АТ «Оператор ринку» – не завжди супроводжується послідовністю законодавчого процесу, а окремі законодавчі ініціативи 2026 року, зокрема спроби вилучення норми про пріоритет права Енергетичного Співтовариства та запровадження довільних цінових обмежень, здатні віддалити фактичну ринкову інтеграцію. З погляду адміністративно-правового регулювання це означає необхідність чіткого нормативного закріплення розподілу повноважень між суб'єктами, відповідальними за впровадження market coupling: оператором системи передачі (НЕК «Укренерго»), оператором ринку (АТ «Оператор ринку»), Регулятором (НКРЕКП) та профільним міністерством, – а також забезпечення відповідності національних регуляторних актів мережевими кодексам ЄС, ухваленим у межах повноважень Агентства з питань співробітництва енергетичних регуляторів (ACER).

На підставі проведеного аналізу видається обґрунтованим запропонувати кілька конкретних змін до законодавства, спрямованих на вдосконалення цього та суміжних видів завдань. Насамперед, доцільним є доповнення Закону України «Про ринок електричної енергії» окремою нормою, що прямо закріплювала б пріоритет зобов'язань України за Договором про заснування Енергетичного Співтовариства та мережевими кодексами ЄС у разі колізії з пізнішими змінами до національного законодавства, що унеможливило б довільне відхилення від погоджених технічних умов інтеграції під впливом кон'юнктурних міркувань.

Також зауважимо, що з метою посилення інституційного виду завдань видається доцільним внесення до Закону № 1540-VIII змін, які б закріпили фінансову автономію НКРЕКП через формування її бюджету за рахунок регуляторних внесків ліцензіатів (а не загального фонду державного бюджету), чітку ротацийну схему призначення членів Регулятора та

вичерпний перелік підстав для дострокового припинення їхніх повноважень, що відповідало б вимогам статті 57 Директиви (ЄС) 2019/944.

Для усунення виявленої впродовж дослідження проблеми розпорошеності координації видається обґрунтованим запровадження на рівні постанови Кабінету Міністрів формалізованого механізму взаємодії між Міністерством енергетики та НКРЕКП – зокрема, через укладення меморандуму про взаємодію, що розмежовував би сфери відповідальності за формування політики (міністерство) та її регуляторну реалізацію (Регулятор) без порушення незалежності останнього.

Важливим напрямом удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері відновлюваної енергетики, що набуває особливого значення в контексті виявленої в підрозділі 2.3 прогалини незавершеної імплементації Директиви RED III, є оптимізація дозвільно-ліцензійних та реєстраційних процедур. Запровадження цифрового Реєстру об'єктів відновлюваної енергетики на платформі «Дія.Engine», розглянутого в підрозділах 2.3 та 3.1, є прикладом такої оптимізації, що поєднує функцію спрощення доступу виробників «зеленої» електроенергії до ринку з функцією державного контролю та моніторингу.

Подальше вдосконалення адміністративно-процесуальних механізмів у цій сфері, як зазначають дослідники, має охоплювати дозвільно-ліцензійні, контрольні-наглядові, стимулюючі та реєстраційні процедури, причому ключовим завданням є забезпечення балансу між спрощенням процедур для інвесторів (що стимулює розвиток галузі) та збереженням належного рівня державного контролю (що гарантує дотримання технічних та екологічних вимог) [131].

Адміністративно-правовим інструментом стимулювання, що доповнює суто реєстраційні процедури, є механізми фінансової підтримки, зокрема розглянутий у підрозділі 2.3 Механізм зниження інвестиційних ризиків у відновлювану енергетику (URMM) та запроваджена

розпорядженням Кабінету Міністрів Дорожня карта відокремлення надбавки на відновлювану енергію від тарифу на передачу електроенергії.

Окремим і концептуально важливим напрямом удосконалення адміністративно-правового регулювання електроенергетики є реформа системи тарифного регулювання – переходу від моделі ціноутворення «витрати плюс» (cost-plus) до стимулюючого тарифоутворення на основі регуляторної бази активів (Regulatory Asset Base, RAB-регулювання). Чинна тривалий час модель «витрати плюс», за якої НКРЕКП щороку постатейно затверджує всі витрати та рентабельність енергопостачальника, має суттєву внутрішню ваду: вона не створює для операторів систем розподілу (ОСР) стимулу до зниження витрат та модернізації мереж, оскільки прибуток не залежить від ефективності інвестицій, що, за оцінками експертів, призводить до тривалої деградації основних фондів електромереж [144]. Натомість RAB-регулювання передбачає, що оператори отримують гарантований прибуток, розмір якого залежить від загальної вартості регуляторної бази активів, унаслідок чого збільшення інвестицій в оновлення мереж підвищує вартість бази й, відповідно, прибутковість, створюючи економічний стимул вкладати кошти в модернізацію [145]. Запровадження стимулюючого тарифоутворення для операторів систем розподілу набуло чинності 28 серпня 2020 року на підставі відповідних змін, затверджених НКРЕКП [145].

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що сама модель RAB-регулювання, попри концептуальну прогресивність, стала предметом гострої дискусії між Регулятором, учасниками ринку та профільним міністерством щодо конкретних параметрів її реалізації, що є показовим прикладом складності адміністративно-правового регулювання, у якому технічно правильний напрям реформи може бути дискредитований невдалим вибором конкретних регуляторних параметрів. Зокрема, запропонована НКРЕКП методика передбачала диференціацію ставки

прибутковості для «старих» активів (що з'явилися до запровадження методики) на рівні близько 1 відсотка та для «нових» активів на рівні близько 15 відсотків, тоді як учасники ринку та експертні об'єднання наполягали на застосуванні європейського підходу – єдиної регуляторної бази активів та єдиної ставки доходності на рівні середньозваженої вартості капіталу (Weighted Average Cost of Capital, WACC), яка для галузі електроенергетики України оцінювалася на рівні близько 17 відсотків [146]. Міністерство енергетики також закликала НКРЕКП переглянути умови RAB-тарифу на користь європейського підходу [146]. Цей приклад є емпіричним підтвердженням загального висновку дослідження про те, що ефективність адміністративно-правового регулювання визначається не лише вибором правильного напрямку реформи, а й якістю конкретних регуляторних рішень, які можуть або стимулювати залучення інвестицій, або, навпаки, унеможливити його при формально прогресивній моделі.

Адміністративно-правове значення реформи тарифного регулювання виходить далеко за межі суто економічного питання ціноутворення: від якості тарифного регулювання безпосередньо залежить інвестиційна привабливість галузі, а отже – і темпи відновлення та модернізації пошкодженої війною інфраструктури, розглянутого в підрозділах 2.1 та 3.1. Належно реалізоване стимулююче тарифоутворення є інструментом державної політики, що дозволяє залучати приватні інвестиції в модернізацію мереж без прямого бюджетного фінансування, що особливо важливо в умовах обмеженості державних ресурсів та конкуренції за донорську допомогу, виявленої в підрозділі 3.1. Відповідно, удосконалення адміністративно-правового регулювання в цьому напрямі має полягати в досягненні балансу між інтересами споживачів (стримування зростання тарифів) та інвесторів (забезпечення прийнятної доходності), причому орієнтиром, як свідчить позиція профільного міністерства та експертної

спільноти, має слугувати саме європейська методологія, що узгоджується із загальним курсом на гармонізацію з *acquis* ЄС.

Контрольно-наглядові процедури становлять ще один важливий складник адміністративно-правового механізму регулювання електроенергетики. НКРЕКП здійснює моніторинг дотримання ліцензійних умов суб'єктами господарювання, контроль за дотриманням операторами системи передачі та газотранспортної системи вимог законодавства, а також щорічний аналіз сегментів ринку електричної енергії відповідно до міжнародних зобов'язань у межах Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [147]. Особливістю контрольно-наглядової діяльності Регулятора є її подвійна спрямованість: з одного боку, на захист прав споживачів (контроль якості послуг, обґрунтованості тарифів), а з іншого – на забезпечення дотримання учасниками ринку технічних та комерційних правил його функціонування. Удосконалення адміністративно-правового регулювання в цьому напрямі пов'язане насамперед із цифровізацією контрольних процедур, зокрема через використання платформи Датахаб як джерела валідованих даних для моніторингу, що дозволяє перейти від епізодичного, документарного контролю до системного, заснованого на безперервному аналізі даних, моніторингу функціонування ринку.

Дозвільно-ліцензійне завдання посідає особливе місце в системі видів адміністративно-правового регулювання електроенергетики, оскільки саме через ліцензування держава здійснює попередній (превентивний) контроль за допуском суб'єктів господарювання до провадження діяльності на ринку. Відповідно до законодавства про ринок електричної енергії, ліцензуванню НКРЕКП підлягають такі види господарської діяльності, як виробництво, передача та розподіл електричної енергії, постачання електричної енергії споживачу, трейдерська діяльність, а також діяльність оператора ринку та гарантованого покупця. Ліцензійні умови, що затверджуються Регулятором, встановлюють вичерпний перелік організаційних, технічних та фінансових

вимог до ліцензіатів, дотримання яких є обов'язковою умовою провадження відповідної діяльності. Адміністративно-правове значення ліцензування як виду завдання регулювання полягає в тому, що воно є інструментом забезпечення надійності та безпеки функціонування ринку: через встановлення кваліфікаційних вимог держава відсіює недобросовісних або технічно неспроможних учасників ще на етапі допуску, що особливо важливо для природно-монопольних сегментів (передача та розподіл), де неналежне виконання ліцензіатом своїх функцій може мати системні наслідки для всієї енергосистеми. У контексті євроінтеграції завдання вдосконалення ліцензійних процедур пов'язане з необхідністю приведення ліцензійних умов у відповідність до вимог *acquis* ЄС щодо недискримінаційного доступу до мереж та відокремлення (*unbundling*) діяльності операторів систем передачі й розподілу від конкурентних видів діяльності.

Завдання забезпечення дотримання правил функціонування ринку нерозривно пов'язане з наявністю в Регулятора повноважень щодо застосування заходів адміністративного примусу та відповідальності. НКРЕКП наділена повноваженнями застосовувати до порушників ліцензійних умов та інших вимог законодавства у сфері енергетики санкції, передбачені законодавством, зокрема накладати штрафи, видавати приписи про усунення порушень, а в окремих випадках – анулювати ліцензії. Ці повноваження є необхідним елементом дієвості всієї системи адміністративно-правового регулювання, оскільки без можливості примусового забезпечення виконання регуляторних вимог нормотворча та контрольна діяльність Регулятора втрачала б практичну ефективність. Водночас застосування заходів адміністративної відповідальності у сфері електроенергетики потребує дотримання належних процедурних гарантій для суб'єктів господарювання, зокрема права на оскарження рішень Регулятора в судовому порядку, що є проявом

загального принципу верховенства права в адміністративно-правовому регулюванні. Удосконалення цього виду завдання в умовах євроінтеграції пов'язане з необхідністю забезпечення пропорційності санкцій (відповідності їх тяжкості характеру порушення), а також з посиленням процедурної прозорості розгляду справ про порушення, що відповідає європейським стандартам належного врядування (good governance) у сфері регулювання.

Окремої уваги в системі видів завдань адміністративно-правового регулювання заслуговує договірний вимір регулювання відносин на ринку електроенергії, що поєднує публічно-правові та приватноправові елементи. Хоча відносини купівлі-продажу електричної енергії між учасниками ринку мають переважно цивільно-правову природу, держава через Регулятора встановлює обов'язкові типові форми договорів (договору про постачання електричної енергії споживачу, договору про надання послуг з розподілу, договору про врегулювання небалансів тощо), істотні умови яких не можуть бути змінені сторонами на власний розсуд.

Таким чином, завдання адміністративно-правового регулювання в цій сфері полягає в нормативному визначенні меж договірної свободи учасників ринку задля захисту слабшої сторони (насамперед побутового споживача) та забезпечення єдиних, недискримінаційних правил для всіх учасників. Цей вид завдання набуває особливого значення в контексті розглянутої вище цифровізації: запровадження платформи Датахаб автоматизує саме процедури, пов'язані з реалізацією договірних відносин, – зміну постачальника, передачу даних обліку для розрахунків, врегулювання спорів, – що означає взаємопроникнення договірного та цифровізаційного видів завдань і підтверджує висновок про системний, а не ізольований характер кожного з виокремлених напрямів регулювання. Удосконалення договірного регулювання в умовах євроінтеграції пов'язане з імплементацією положень *acquis* ЄС щодо прав споживачів енергії, зокрема

права на вільну зміну постачальника, права на чітку та зрозумілу інформацію про умови постачання, а також механізмів захисту вразливих споживачів.

Окремим, наскрізним щодо всіх перелічених видів завдань, є завдання забезпечення відповідності національного регуляторного середовища динамічно змінюваному *acquis* ЄС. Як було показано в підрозділах 2.3 та 3.2, право ЄС у сфері енергетики не є статичним: ухвалення нових директив і регламентів (перехід від RED II до RED III, реформа дизайну ринку електроенергії 2024 року, газовий і водневий пакет 2023 року) означає, що завдання гармонізації не може бути виконане одноразово, а потребує постійного моніторингу змін у праві ЄС та своєчасного оновлення національних регуляторних актів.

У структурі НКРЕКП це завдання інституційно закріплене через покладення на окремих членів Комісії та підрозділи апарату функцій забезпечення координації роботи з питань євроінтеграції, реалізації вимог Угоди про асоціацію та Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, а також транспозиції та імплементації законодавства ЄС у сфері енергетики [147]. Це є конкретним прикладом інституціоналізації євроінтеграційного завдання на рівні внутрішньої організації роботи Регулятора, що відрізняє сучасний етап адміністративно-правового регулювання від попереднього, коли гармонізація мала переважно епізодичний, реактивний характер.

Узагальнюючи розглянуті види завдань адміністративно-правового регулювання електроенергетики, доцільно систематизувати їх у формі аналітичної таблиці 3.3, що зіставляє вид завдання регулювання, його основний зміст, відповідальних суб'єктів публічної влади та зв'язок із вимогами євроінтеграції.

Таблиця 3.3

**Види завдань адміністративно-правового регулювання електроенергетики
України в умовах євроінтеграції**

Вид завдання регулювання	Основний зміст	Відповідальні суб'єкти	Зв'язок із вимогами євроінтеграції
Інституційне (забезпечення незалежності регулятора)	зміни до Закону № 1540-VIII; потенційно конституційні зміни	Верховна Рада, КСУ, НКРЕКП	вимога незалежності регулятора за Третім енергопакетом
Нормотворче (правила функціонування ринку)	кодекси ринку, Правила роздрібного ринку, регуляторні акти	НКРЕКП	транспозиція мережеских кодексів ЄС
Тарифне (цінове) регулювання	перехід від «витрати плюс» до RAB-регулювання	НКРЕКП, Міненерго	європейська методологія (єдина база, ставка WACC)
Цифровізація обліку та управління даними	повноцінний запуск Датахабу (Постанова № 841)	НКРЕКП, НЕК «Укренерго»	прозорість і недискримінаційний доступ за <i>acquis</i> ЄС
Контрольно-наглядове	моніторинг ліцензійних умов, аналіз сегментів ринку	НКРЕКП	щорічний аналіз ринку за зобов'язаннями Енергоспівтовариства
Дозвільно-реєстраційне (відновлювана енергетика)	оптимізація процедур; Реєстр ВДЕ на «Дія.Енерджі»	Міненерго, НКРЕКП	імплементация Директиви RED III

Систематизація даних таблиці 3.3 дозволяє зробити висновок, що окремі види завдань адміністративно-правового регулювання електроенергетики мають різну природу та різний ступінь складності реалізації. Найбільш технічно та політично складним є інституційне завдання забезпечення незалежності національного регулятора, оскільки воно потенційно потребує конституційних змін і стосується балансу влади між незалежними регуляторними органами та традиційними гілками влади.

Натомість завдання, пов'язані з цифровізацією обліку (Датахаб) та дозвільно-реєстраційним забезпеченням (Реєстр ВДЕ), є технічно складними, але політично менш конфліктними, що пояснює відносно вищий темп їх реалізації порівняно з реформою статусу регулятора. Це підтверджує загальну закономірність, виявлену впродовж усього дослідження: процедурні та технічні види завдань державної політики, як правило, реалізуються швидше, ніж завдання, що зачіпають фундаментальний розподіл повноважень між органами публічної влади, – закономірність, що структурно повторює виявлений у підрозділі 2.3 розрив між формальним завершенням процедурних етапів євроінтеграції та фактичною імплементацією змістовних зобов'язань.

Окремо слід наголосити на необхідності системного, а не фрагментарного підходу до вдосконалення адміністративно-правового регулювання електроенергетики. Як було показано впродовж усього дослідження, ключовою системною вадою чинної моделі державного управління галуззю є розпорошеність відповідальності між значною кількістю суб'єктів – Кабінетом Міністрів, Міністерством енергетики, НКРЕКП, Міністерством розвитку громад та територій, операторами критичної інфраструктури – за відсутності єдиного центру, що ніс би цілісну відповідальність за реалізацію державної політики енергетичної безпеки та інтеграції.

Зарубіжний досвід, проаналізований у підрозділі 3.2, зокрема модель централізованої координації REPowerEU з її механізмом національних планів диверсифікації та контрольних точок, свідчить про переваги чіткого визначення інституційних центрів відповідальності та механізмів контролю виконання. Відповідно, удосконалення адміністративно-правового регулювання української електроенергетики має передбачати не лише точкові зміни до окремих законів та підзаконних актів, а й посилення координаційних механізмів між суб'єктами публічної влади, що могло б

реалізовуватися, зокрема, через посилення ролі профільного міністерства як координатора державної політики або через створення спеціалізованого

На підставі проведеного в підрозділі аналізу можна сформулювати результати, які мають значення для подальшого наукового опрацювання проблематики адміністративно-правового регулювання електроенергетики. За критерієм функціональної спрямованості адміністративно-правового впливу запропоновано класифікацію, що виокремлює шість видів завдань регулювання – інституційне, нормотворче, тарифне, цифровізаційне, контрольньо-наглядове та дозвільно-реєстраційне, – яка, на відміну від наявних у науці загальнотеоретичних класифікацій методів і форм державного управління, конкретизує їх стосовно галузевої специфіки електроенергетики та прив'язує кожен вид завдання до конкретних вимог *acquis* ЄС.

Обґрунтовано, що ці види завдань характеризуються різним ступенем складності реалізації, який визначається не їхньою технічною складністю, а глибиною впливу на розподіл повноважень між органами публічної влади, чим пояснюється вищий темп реалізації технічних завдань (цифровізація, реєстрація) порівняно із завданнями, що зачіпають конституційний баланс влади (незалежність регулятора).

На основі порівняння з нормами статті 57 Директиви (ЄС) 2019/944 та Регламенту (ЄС) 2019/942 сформульовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства: доповнення Закону України «Про ринок електричної енергії» нормою про пріоритет зобов'язань за правом Енергетичного Співтовариства; внесення до Закону № 1540-VIII змін щодо фінансової автономії НКРЕКП, ротаційної схеми призначення її членів та вичерпного переліку підстав дострокового припинення повноважень; запровадження формалізованого механізму взаємодії між Міністерством енергетики та Регулятором; а також доповнення Кодексу комерційного обліку положеннями про процедурні права учасників ринку та механізм

досудового оскарження автоматизованих рішень платформи Датахаб. Спільною рисою всіх запропонованих змін є спрямованість на перехід від фрагментарного, відомчо розпорошеного підходу до системного, інституційно консолідованого регулювання, що є необхідною передумовою як забезпечення енергетичної безпеки України, так і успішного завершення її інтеграції до енергетичного простору Європейського Союзу.

3.4. Проблеми та перспективи вдосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України

Завершальний підрозділ цього розділу присвячено узагальнювальній оцінці сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України через виявлення його переваг (сильних сторін) та недоліків (системних проблем), що дозволяє сформулювати збалансований, об'єктивний висновок про результативність державної політики в цій галузі на сучасному етапі. На відміну від попередніх підрозділів, що розглядали окремі аспекти енергетичної безпеки (3.1), зарубіжний досвід (3.2) та види завдань регулювання (3.3), метою цього підрозділу є саме критична, оцінна систематизація досягнень і прорахунків чинної моделі регулювання, оскільки об'єктивне визнання як здобутків, так і невирішених проблем є необхідною передумовою формування реалістичних пропозицій щодо подальшого вдосконалення державної політики.

Методологічною основою аналізу є принцип збалансованості оцінки: розгляд переваг і недоліків здійснюється не ізольовано, а в їхньому взаємозв'язку, оскільки, як буде показано далі, деякі недоліки є зворотним боком тих самих реформ, що становлять переваги, а отже, потребують не

відмови від обраного курсу, а коригування конкретних механізмів його реалізації.

Методологічною основою оцінки в цьому підрозділі є застосування чітких критеріїв розмежування переваг і недоліків. Перевагою сучасного стану адміністративно-правового регулювання вважається така його характеристика, що є результатом цілеспрямованого застосування адміністративно-правових інструментів, сприяє досягненню стратегічних цілей державної політики – забезпеченню енергетичної безпеки, розвитку конкуренції та інтеграції до енергетичного простору ЄС – і має підтвердження в офіційних джерелах чи оцінках авторитетних інституцій.

Недоліком, відповідно, вважається така характеристика, що перешкоджає досягненню зазначених цілей, має системний, а не епізодичний характер, і піддається усуненню засобами вдосконалення адміністративно-правового регулювання. Застосування саме цих критеріїв дозволяє уникнути двох протилежних методологічних крайнощів – як невиправдано оптимістичної оцінки, що ігнорує реальні проблеми галузі, так і надмірно критичної, що не визнає об'єктивних досягнень реформи, – і сформулювати збалансований науковий висновок, придатний для вироблення практичних рекомендацій.

Аналіз сучасного стану адміністративно-правового регулювання електроенергетики доцільно розпочати з визначення його ключових переваг, що є результатом послідовної реформи галузі протягом останніх років. Першою і фундаментальною перевагою є створення проконкурентної законодавчої та інституційної бази функціонування ринку електричної енергії. Запровадження лібералізованої моделі ринку на підставі Закону України «Про ринок електричної енергії» забезпечило перехід від моделі єдиного покупця до повноцінного конкурентного ринку, що складається з п'яти основних сегментів: ринку двосторонніх договорів, ринку на добу

наперед, внутрішньодобового ринку, балансуючого ринку та ринку допоміжних послуг [148].

За оцінками операторів галузі, ця трансформація, що триває з 2019 року, забезпечила появу на ринку більшої кількості постачальників електроенергії, сприяла підвищенню конкуренції та якості послуг, а також створила інституційні передумови для майбутньої інтеграції української енергетичної системи з європейською [148]. Сама ця оцінка має кваліфікуватися як перевага адміністративно-правового регулювання саме тому, що проконкурентна архітектура ринку була закладена нормативно – через прийняття відповідних законів та підзаконних актів, – а не виникла стихійно, що є прикладом результативного застосування адміністративно-правових інструментів для досягнення стратегічної мети ринкової трансформації галузі.

Другою суттєвою перевагою сучасного стану адміністративно-правового регулювання є відчутний прогрес у сфері євроінтеграції та підвищення прозорості енергетичних ринків. За офіційними підсумками діяльності НКРЕКП за 2025 рік, серед ключових євроінтеграційних досягнень – впровадження положень Регламенту про цілісність та прозорість оптового енергетичного ринку (REMIT), спрямованих на запобігання маніпуляціям на ринку, а також імплементація низки мережевих кодексів ЄС в електроенергетиці та нафтогазовій сфері [149]. Реалізація положень REMIT, як зазначає Регулятор, стала важливим етапом інтеграції українських енергетичних ринків до єдиного ринку ЄС та посилення довіри до механізмів ринкового нагляду [149].

Прийняття парламентом Закону про запобігання зловживанням на оптових енергетичних ринках, спрямованого на імплементацію REMIT, є конкретним прикладом того, як адміністративно-правове регулювання реалізує функцію наближення національного законодавства до *acquis* ЄС, що було детально проаналізовано як вид завдання регулювання в підрозділі

3.3. Розширення співпраці з європейськими регуляторами та профільними інституціями, що також відзначене в офіційних підсумках, засвідчує поступове входження українського Регулятора до європейської мережі енергетичного регулювання, що є самостійною перевагою з погляду перспектив повноправного членства в ЄС.

Третьою перевагою є вироблення дієвих адміністративно-правових інструментів стимулювання інвестицій у нові генеруючі та балансуєчі потужності, що набуло особливого значення в умовах дефіциту потужностей, спричиненого знищенням інфраструктури. Запроваджені НЕК «Укренерго» ще у 2024 році довгострокові аукціони на ринку допоміжних послуг, які передбачають можливість протягом п'яти років отримувати гарантований викуп заявленої потужності за ціною, сформованою за результатами аукціону, стали одним із небагатьох по-справжньому дієвих стимулів для будівництва нових установок зберігання енергії та когенераційних газових установок; станом на 31 грудня 2025 року «Укренерго» провело чотири спеціальні аукціони з довгострокового придбання допоміжних послуг [150].

Цей механізм є показовим прикладом ефективного адміністративно-правового інструменту, що поєднує ринкову форму (аукціон) з елементом державної гарантії (довгостроковий гарантований викуп), створюючи передбачуване середовище для інвесторів, – підхід, що структурно нагадує розглянутий у підрозділі 3.1 механізм цінових обмежень як стимул для розосередженої генерації. Значущість цього інструменту посилюється тим, що він спрямований саме на ті види потужностей – установки зберігання енергії та когенераційні газові установки, – які є критично важливими для забезпечення гнучкості енергосистеми в умовах зростання частки змінної відновлюваної генерації та необхідності компенсувати дефіцит, спричинений руйнуванням великих генеруючих об'єктів. З адміністративно-правового погляду довгостроковий аукціон є прикладом гібридного

регуляторного інструменту, що поєднує елементи публічно-правового (встановлення державою умов та гарантій) та приватноправового (конкурентний відбір, договірне оформлення результатів) регулювання, унаслідок чого досягається баланс між державним спрямуванням розвитку галузі та ринковими стимулами, – модель, що загалом відповідає сучасним європейським підходам до підтримки інвестицій у генеруючі потужності й може бути визнана однією з найбільш вдалих регуляторних інновацій останніх років.

Четвертою перевагою, що має фундаментальне адміністративно-правове значення, є проведення відокремлення (анбандлінгу) оператора системи передачі та його сертифікація відповідно до вимог Третього енергетичного пакету ЄС. Відокремлення видів діяльності є одним із наріжних принципів *acquis* ЄС, спрямованим на запобігання зловживанням, що виникали в умовах вертикально інтегрованих підприємств, де один власник контролював генерацію, передачу та розподіл електроенергії й міг субсидувати один вид діяльності за рахунок іншого [151]. Законодавство ЄС передбачає три моделі відокремлення: відокремлення власності (Ownership Unbundling, OU), незалежного системного оператора (Independent System Operator, ISO) та незалежного оператора системи передачі (Independent Transmission Operator, ІТО) [151].

Особливість українського випадку полягала в тому, що НЕК «Укренерго» не могло бути сертифіковане за початково передбаченою Законом «Про ринок електричної енергії» моделлю OU, оскільки магістральні мережі в Україні не можуть належати нікому, окрім держави, а компанія здійснює управління активами системи передачі на правах господарського ведення, а не власності [152]. Це потребувало внесення законодавчих змін для запровадження моделі ISO, після чого, з урахуванням Висновку Секретаріату Енергетичного Співтовариства від 25 листопада 2021 року № 4/21, НКРЕКП ухвалила рішення про сертифікацію

оператора системи передачі, підтвердивши відповідність «Укренерго» вимогам щодо відокремлення і незалежності [153].

Цей кейс є показовою перевагою адміністративно-правового регулювання, оскільки демонструє здатність державної політики адаптувати загальноєвропейські вимоги до національних конституційно-правових обмежень (заборона приватної власності на магістральні мережі) шляхом обрання альтернативної, але так само сумісної з *acquis* ЄС моделі відокремлення, причому сертифікація ОСП є, як зазначає сам оператор, принципово важливою передумовою інтеграції до ENTSO-E, розглянутої в підрозділах 2.1 та 3.1.

П'ятою перевагою сучасного стану адміністративно-правового регулювання є посилення інституту захисту прав споживачів електричної енергії, що відповідає одному з ключових пріоритетів *acquis* ЄС у сфері енергетики. За офіційними підсумками діяльності НКРЕКП за 2025 рік, захист споживачів був виокремлений як один із головних напрямів роботи Регулятора поряд з євроінтеграцією та розвитком відновлюваної енергетики [149]. Адміністративно-правовий інструментарій захисту прав споживачів охоплює встановлення обов'язкових вимог до якості послуг з постачання та розподілу електроенергії, гарантування права на вільну зміну постачальника (що технологічно забезпечується розглянутою в підрозділі 3.3 платформою Датахаб), а також механізми досудового розгляду скарг споживачів.

Значення цього напрямку як переваги полягає в тому, що він відображає зміщення акценту державної політики від суто інфраструктурних та ринкових питань до людиноцентричного виміру регулювання, що відповідає сучасній європейській концепції споживача енергії як активного учасника ринку, а не лише пасивного отримувача послуг. Водночас слід зауважити, що повноцінна реалізація цієї переваги стримується розглянутими нижче недоліками, насамперед борговою

кризою, оскільки фінансова нестабільність учасників ринку об'єктивно обмежує їхню спроможність забезпечувати високі стандарти обслуговування споживачів.

Шостою перевагою сучасного стану адміністративно-правового регулювання, що доповнює розглянуте відокремлення оператора системи передачі, є запровадження сучасних механізмів корпоративного управління державними енергетичними компаніями відповідно до стандартів ОЕСР. Формування незалежних наглядових рад у ключових державних підприємствах галузі, зокрема в НЕК «Укренерго», є інструментом, спрямованим на захист операційної діяльності компаній від політичного втручання та підвищення прозорості прийняття управлінських рішень.

З адміністративно-правового погляду цей механізм є важливим доповненням до незалежності регулятора, розглянутої в підрозділі 3.3: якщо незалежність НКРЕКП забезпечує неупередженість регуляторних рішень, то незалежне корпоративне управління операторами забезпечує неупередженість їхньої операційної діяльності, унаслідок чого формується дворівнева система гарантій від політичного втручання – на рівні регулятора та на рівні регульованих суб'єктів. Водночас практика функціонування наглядових рад засвідчила і вразливість цього механізму до спроб впливу, що підкреслює необхідність подальшого зміцнення правових гарантій незалежності корпоративного управління, без яких формальна наявність наглядової ради не гарантує фактичної автономії операторів.

Поряд із зазначеними перевагами, об'єктивний аналіз вимагає визнання низки суттєвих недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання, що становлять системні виклики для державної політики. Першим і найбільш гострим недоліком є проблема накопиченої заборгованості на ринку електроенергії, що набула системного, самовідтворюваного характеру. Сукупна заборгованість державного підприємства «Гарантований покупець» перед виробниками електроенергії

з відновлюваних джерел станом на 1 грудня 2025 року становила 15,56 мільярда гривень, що фактично корелює з обсягом заборгованості НЕК «Укренерго» перед «Гарантованим покупцем» [154].

Особливо показовим є те, що, попри покращення поточних розрахунків (рівень розрахунків за 2025 рік досяг близько 95 відсотків), ключовою невирішеною проблемою залишається заборгованість, сформована у перший рік повномасштабної війни: рівень розрахунків за 2022 рік становить лише близько 66 відсотків [154]. Адміністративно-правова природа цієї проблеми полягає в тому, що чинна модель компенсації, за якою НЕК «Укренерго» через механізм спеціальних обов'язків (покладення спеціальних обов'язків, ПСО) компенсує «Гарантованому покупцю» різницю між ринковою ціною та «зеленим» тарифом, виявилася вразливою до неповної оплати з боку споживачів і трейдерів, унаслідок чого недоплата транслюється по всьому ланцюгу розрахунків [155].

Глибина цього недоліку особливо помітна на балансуєчому ринку, стан розрахунків на якому, за оцінками галузевих аналітиків, є критичним: станом на 20 листопада 2025 року заборгованість учасників балансуєчого ринку перед НЕК «Укренерго» сягнула 41 мільярда гривень, причому протягом 2025 року цей борг зріс приблизно на 18,6 відсотка, маючи не разовий, а системний характер, що свідчить про глибокі структурні проблеми в архітектурі балансуєчого ринку [150]. Паралельно формується і зустрічна заборгованість самого НЕК «Укренерго» перед учасниками балансуєчого ринку, яка в середині листопада 2025 року досягла близько 21 мільярда гривень, унаслідок чого в системі балансування фактично утворилося замкнене коло боргів, що самовідтворюється [150].

Цей недолік має безпосереднє адміністративно-правове значення, оскільки він свідчить про недостатню ефективність наявних механізмів забезпечення платіжної дисципліни та примусового стягнення

заборгованості, тобто про слабкість контрольно-наглядового та примусового інструментарію Регулятора й оператора системи передачі стосовно несумлінних учасників ринку.

Другим суттєвим недоліком, тісно пов'язаним із проблемою заборгованості, є дефекти конкретних регуляторних рішень, що поглиблювали боргову кризу та підривали довіру інвесторів. Показовим прикладом є застосування «Гарантованим покупцем» формули розрахунку, що штучно занижувала обсяг електроенергії, за яку проводилися виплати виробникам ВДЕ, призводячи до систематичних недоплат; ринок неодноразово оскаржував цю формулу, і влітку 2024 року Верховний Суд визнав її незаконною, що означає обов'язок «Гарантованого покупця» перерахувати зобов'язання за відповідні роки без застосування знижувальних коефіцієнтів [156].

Наведений приклад є емпіричним підтвердженням висновку, сформульованого в підрозділі 3.3: ефективність адміністративно-правового регулювання визначається не лише обранням правильного загального напрямку (підтримка ВДЕ), а й якістю конкретних регуляторних механізмів, дефектність яких – як у випадку незаконної формули розрахунку – здатна не лише не досягти мети, а й створити додаткову лінію відповідальності держави та поглибити кризу довіри з боку інвесторів.

Третім системним недоліком, що має фундаментальний, структурний характер, є збереження високого рівня монополізації та олігополістичних практик у галузі, попри формально проконкурентну законодавчу базу. За оцінками експертних та міжнародних інституцій, зокрема в межах дослідження стану конкуренції на енергетичному ринку України, проведеного Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), жорстке державне регулювання, поширення олігополістичних практик та високі регуляторні бар'єри входу на ринок гальмують реформи української енергетики, діючи на користь усталених вигодонабувачів [157].

Цей недолік є особливо складним з адміністративно-правового погляду, оскільки він демонструє розрив між формальною нормою (проконкурентний Закон «Про ринок електричної енергії») та фактичною практикою (збереження концентрації ринку), що не може бути усунутий лише вдосконаленням тексту законодавства, а потребує посилення антимонопольного контролю та послідовного застосування конкурентного інструментарію – на пряму, що виходить за межі суто галузевого регулювання й потребує скоординованих дій НКРЕКП та Антимонопольного комітету України.

Порівняння з європейською практикою, розглянутою в підрозділі 3.2, увиразнює цей недолік: якщо в державах-членах ЄС, що пройшли лібералізацію ринку, регуляторна політика спрямована переважно на доповнення конкуренції точковим втручанням, то в Україні, за оцінками міжнародних інституцій, зберігається модель, у якій адміністративне регулювання радше підмінює конкуренцію, ніж створює умови для неї. Це засвідчує, що формальна транспозиція конкурентного законодавства ЄС, яка сама собою є перевагою (розглянутою вище у зв'язку з імплементацією REMIT та мережевих кодексів), не гарантує автоматичного відтворення європейської конкурентної практики, оскільки остання залежить не лише від тексту норм, а й від усталеної інституційної культури їх застосування, формування якої потребує тривалого часу та послідовних зусиль.

Четвертим недоліком, що значною мірою є зворотним боком незавершеності реформ, є невпровадження повноцінної європейської моделі ринку, передусім механізму *market coupling*, наслідки чого мають конкретний вимір втрачених можливостей. За оцінками аналітичного центру Razumkov Centre, саме через зволікання з упровадженням європейської моделі ринку Україна втратила можливість за відповідні роки збудувати щонайменше 7 ГВт генерації з відновлюваних джерел та до 2 ГВт балансуємих потужностей на базі газових електростанцій, а подальші

урядові плани з розбудови децентралізованої генерації залишаються в умовах невизначеності [158].

Цей недолік прямо кореспондує з проаналізованою в підрозділах 2.1 та 3.3 проблемою затримки інтеграції market coupling і свідчить про те, що недоліки адміністративно-правового регулювання мають не лише юридичний, а й цілком матеріальний вимір – у вигляді незбудованих потужностей, незалучених інвестицій та упущених можливостей зміцнення енергетичної безпеки, що є особливо болісним в умовах дефіциту потужностей воєнного часу.

Особлива гострота цього недоліку зумовлена тим, що втрачені потужності – до 7 ГВт відновлюваної генерації та до 2 ГВт балансуєчих газових потужностей – є саме тими видами генерації, яких найбільше потребує українська енергосистема в умовах знищення великих централізованих об'єктів: розосереджена відновлювана генерація підвищує стійкість системи до ударів (як було показано в підрозділі 3.1), а балансуєчі потужності є необхідними для інтеграції змінної відновлюваної генерації.

Таким чином, недолік регуляторного характеру (зволікання з упровадженням ринкової моделі) безпосередньо посилює інший, безпековий виклик (дефіцит стійких та балансуєчих потужностей), що демонструє системний, взаємопов'язаний характер проблем галузі та неможливість їх ізольованого вирішення без комплексного вдосконалення адміністративно-правового регулювання.

Ще одним недоліком, що тісно пов'язаний із проблемою монополізації, є надмірна зарегульованість галузі та високі адміністративні бар'єри входу на ринок, які парадоксальним чином співіснують із декларованою метою розвитку конкуренції. За оцінкою Організації економічного співробітництва та розвитку, гуртовий ринок електроенергії України має функціонувати як конкурентний ринок, на якому регулювання доповнює конкуренцію, а не підмінює її; натомість надмірне

адміністративне втручання та високі регуляторні витрати входу на ринок об'єктивно обмежують появу нових учасників [157]. Наведений недолік має суто адміністративно-правову природу, оскільки він стосується якості адміністративних процедур – їхньої складності, тривалості та витратності для суб'єктів господарювання.

Удосконалення державної політики в цьому напрямі потребує проведення системного перегляду адміністративних процедур допуску на ринок з метою їх спрощення без зниження рівня необхідного державного контролю, що відповідає загальноєвропейському принципу пропорційності адміністративного регулювання, згідно з яким обтяжливість адміністративних вимог має бути співмірною з легітимною метою, що ними переслідується. Складність полягає в необхідності досягнення тонкого балансу: надмірне спрощення процедур може створити ризики для надійності та безпеки функціонування ринку, тоді як надмірна зарегульованість, навпаки, гальмує конкуренцію та інвестиції.

Шостим недоліком, що має наскрізний характер, є недостатність адміністративно-процедурних гарантій для учасників ринку в умовах зростання ролі автоматизованих та цифрових механізмів регулювання. Як зазначалося в підрозділі 3.3, запровадження цифрових платформ (зокрема Датахабу) автоматизує значну частину регуляторних процедур, проте чинне законодавство не завжди містить чіткі гарантії процедурних прав учасників ринку в разі автоматизованого прийняття рішень, що їх стосуються.

Наведене є відносно новим і специфічним саме для сучасного, цифровізованого етапу регулювання: він не існував у попередній, переважно документарній моделі, проте набуває дедалі більшого значення в міру поширення автоматизованих процесів. Його усунення потребує доповнення галузевого законодавства положеннями про процедурні права учасників ринку (право на оскарження автоматизованих рішень, обов'язок їх обґрунтування, дотримання розумних строків), що узгоджується із

загальними гарантіями, передбаченими Законом України «Про адміністративну процедуру», та з конкретними пропозиціями, сформульованими в підрозділі 3.3. Визнання цього недоліку є прикладом того, що адміністративно-правове регулювання не є статичним: усунення одних проблем (фрагментованість обміну даними) через запровадження нових інструментів (цифрові платформи) породжує нові виклики (процедурні гарантії в умовах автоматизації), що потребують подальшого вдосконалення регуляторної бази.

Узагальнення виявлених переваг і недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання електроенергетики доцільно представити у формі аналітичної таблиці 3.4, що зіставляє кожну перевагу з відповідним пов'язаним недоліком, демонструючи їхній взаємозв'язок.

Таблиця 3.4

Переваги та недоліки сучасного стану адміністративно-правового регулювання електроенергетики України

Сфера регулювання	Перевага (сильна сторона)	Пов'язаний недолік (системна проблема)
Архітектура ринку	проконкурентна законодавча база, 5 сегментів ринку	збереження монополізації та олігополістичних практик попри норму
Євроінтеграція	впровадження REMIT, мережних кодексів ЄС, співпраця з регуляторами	незавершеність market coupling, втрата до 7 ГВт ВДЕ і 2 ГВт балансуєчих
Стимулювання інвестицій	довгострокові аукціони допоміжних послуг (4 аукціони на кінець 2025 р.)	боргова криза підриває довіру інвесторів до гарантій держави
Підтримка ВДЕ	покладення спеціальних обов'язків (ПСО), зростання поточних розрахунків до ~95%	борг ГарПок 15,56 млрд грн; розрахунки за 2022 р. лише ~66%
Якість регуляторних рішень	загалом правильний курс на підтримку конкуренції та ВДЕ	дефектні механізми (незаконна формула розрахунку, скасована ВС у 2024 р.)
Платіжна дисципліна	запроваджено механізми	замкнене коло боргів на

Сфера регулювання	Перевага (сильна сторона)	Пов'язаний недолік (системна проблема)
	розрахунків між учасниками ринку	балансуючому ринку (41 млрд грн)
Відокремлення (анбандлінг) ОСП	сертифікація «Укренерго» за моделлю ISO відповідно до acquis ЄС	потреба в адаптації моделі через заборону приватної власності на мережі
Захист споживачів	посилення інституту захисту прав, право на зміну постачальника	обмеженість реалізації через фінансову нестабільність учасників ринку
Адміністративні процедури	цифровізація та автоматизація регуляторних процедур	надмірні бар'єри входу; брак процедурних гарантій за автоматизації

Систематизація даних таблиці 3.4 за ступенем гостроти виявлених недоліків дозволяє побудувати їх умовне ранжування, що має практичне значення для визначення пріоритетності заходів державної політики. Найвищий пріоритет, з огляду на масштаб та системний характер, мають боргова криза (сукупно близько 36 мільярдів гривень заборгованості за різними сегментами) та незавершеність упровадження європейської моделі ринку (втрата до 7 ГВт потужностей), оскільки саме ці недоліки мають найбільш відчутний матеріальний вимір та найбільше гальмують залучення інвестицій. Середній пріоритет мають збереження монополізації та дефекти конкретних регуляторних механізмів, оскільки вони, хоч і є системними, піддаються усуненню через посилення антимонопольного контролю та перегляд відповідних методик.

Нижчий (але не менш важливий у довгостроковій перспективі) пріоритет мають надмірна зарегульованість та брак процедурних гарантій за автоматизації, оскільки вони стосуються радше якісного вдосконалення вже функціонуючої системи, ніж усунення гострих кризових явищ. Таке ранжування не означає, що недоліки нижчого пріоритету можуть бути проігноровані, – воно лише визначає раціональну послідовність

зосередження обмежених ресурсів державної політики, що особливо важливо в умовах воєнного часу.

Систематизація даних таблиці 3.4 дозволяє сформулювати ключовий аналітичний висновок цього підрозділу: переваги й недоліки сучасного стану адміністративно-правового регулювання електроенергетики перебувають не у відношенні простого протиставлення, а в складному діалектичному взаємозв'язку, за якого більшість недоліків є не запереченням відповідних переваг, а наслідком незавершеності або дефектності реалізації тих самих реформ, що ці переваги становлять.

Так, проконкурентна архітектура ринку (перевага) співіснує зі збереженням монополізації (недолік) саме тому, що формальне закріплення конкурентних правил не було доповнене достатньо дієвим антимонопольним контролем; механізм підтримки ВДЕ через ПСО (перевага) породив боргову кризу (недолік) через вразливість конкретної моделі розрахунків до неплатежів; а загальний курс на євроінтеграцію (перевага) супроводжується втратою потужностей (недолік) через зволікання з упровадженням саме європейської моделі ринку. Це дозволяє зробити методологічно важливий висновок: подолання виявлених недоліків не потребує відмови від обраного курсу реформ або перегляду досягнутих переваг, а вимагає доведення кожної реформи до її логічного завершення та усунення дефектів конкретних регуляторних механізмів, що повністю узгоджується із запропонованими в підрозділі 3.3 конкретними пропозиціями щодо вдосконалення законодавства.

Окремо слід наголосити на тому, що оцінка переваг і недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання не може бути відірвана від безпрецедентного контексту повномасштабної війни, у якому функціонує українська енергетика. Як було показано впродовж усього дослідження, війна одночасно і прискорила окремі реформи (синхронізація з ENTSO-E, диверсифікація постачання), і поглибила структурні проблеми

(боргова криза 2022 року, дефіцит потужностей). Тому об'єктивна оцінка має враховувати, що частина виявлених недоліків – насамперед боргова криза, сформована у 2022 році, – є значною мірою наслідком не помилок регуляторної політики як такої, а екстремальних обставин воєнного часу, у яких опинилася галузь. Водночас це не знімає з державної політики відповідальності за усунення тих недоліків, що мають власне регуляторну природу (дефектні формули розрахунків, зволікання з market coupling, недостатній антимонопольний контроль), оскільки саме якість адміністративно-правового регулювання визначає, наскільки успішно галузь зможе подолати наслідки воєнних руйнувань та реалізувати переваги вже здійснених реформ. Це формує важливий для державної політики висновок: воєнний контекст не може слугувати універсальним виправданням усіх недоліків регулювання, оскільки він пояснює походження лише частини з них (передусім боргової кризи 2022 року), тоді як інші недоліки – дефектні регуляторні механізми, надмірна зарегульованість, зволікання з market coupling – мають власне управлінську природу і потенційно могли б бути усунені незалежно від перебігу бойових дій.

Розмежування недоліків за критерієм їх причинного зв'язку з війною є, таким чином, самостійним аналітичним результатом, що дозволяє сфокусувати державну політику саме на тих проблемах, які перебувають у межах контролю регуляторних органів, не списуючи їх на зовнішні обставини.

Окремим, наскрізним щодо всіх виявлених переваг і недоліків чинником, що визначає сучасний стан адміністративно-правового регулювання, є рівень інституційної спроможності суб'єктів публічної влади, відповідальних за галузь. Аналіз переваг і недоліків свідчить, що там, де регуляторні органи діяли проактивно й послідовно (запровадження REMIT, сертифікація оператора системи передачі за моделлю ISO,

довгострокові аукціони допоміжних послуг), результатом ставали відчутні переваги; натомість там, де бракувало послідовності, дієвих механізмів примусу або якісних регуляторних рішень (платіжна дисципліна на балансуєчому ринку, формула розрахунку «Гарантованого покупця», антимонопольний контроль), формувалися системні недоліки.

Це дозволяє зробити висновок, що інституційна спроможність є не одним з окремих чинників, а наскрізною детермінантою, яка пронизує всі сфери регулювання й значною мірою визначає, чи реалізується потенціал тієї або іншої реформи як перевага, чи, навпаки, її незавершеність трансформується в недолік. Відповідно, посилення інституційної спроможності НКРЕКП, НЕК «Укренерго» та інших суб'єктів регулювання – через зміцнення їхньої незалежності, кадрового потенціалу та інструментарію примусового забезпечення дотримання правил, розглянуте в підрозділі 3.3, – є передумовою не лише усунення окремих недоліків, а й повноцінної реалізації вже наявних переваг.

На підставі проведеного в підрозділі аналізу можна сформулювати такі результати, що мають значення для наукового осмислення сучасного стану адміністративно-правового регулювання електроенергетики. По-перше, запропоновано здійснювати оцінку цього стану на основі чітких критеріїв розмежування переваг і недоліків та принципу збалансованості, що дозволяє уникнути як апологетичної, так і нігілістичної однобічності.

По-друге, обґрунтовано теза про діалектичний взаємозв'язок переваг і недоліків, згідно з якою більшість недоліків сучасного стану регулювання є не запереченням відповідних переваг, а наслідком незавершеності чи дефектності реалізації тих самих реформ, що ці переваги становлять; з цієї тези випливає практично значущий висновок про те, що стратегією вдосконалення має бути доведення розпочатих реформ до завершення, а не перегляд курсу.

По-третє, виявлено, що наскрізною детермінантою, яка визначає, чи реалізується потенціал реформи як перевага, є рівень інституційної спроможності суб'єктів регулювання, що пов'язує висновки цього підрозділу із запропонованими в підрозділі 3.3 конкретними заходами щодо посилення незалежності та спроможності НКРЕКП.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України характеризується наявністю як суттєвих переваг, так і системних недоліків, що перебувають у тісному взаємозв'язку. До ключових переваг належать створення проконкурентної законодавчої та інституційної бази ринку з п'ятьма його сегментами, відчутний прогрес у євроінтеграції та підвищенні прозорості (впровадження REMIT, мережних кодексів ЄС), а також вироблення дієвих інструментів стимулювання інвестицій, зокрема довгострокових аукціонів допоміжних послуг. Ці переваги є результатом послідовного застосування адміністративно-правових інструментів для досягнення стратегічних цілей ринкової трансформації та інтеграції до енергетичного простору ЄС.

До системних недоліків належать боргова криза, що набула самовідтворюваного характеру (заборгованість «Гарантованого покупця» перед виробниками ВДЕ близько 15,56 мільярда гривень та учасників балансуєного ринку перед «Укренерго» близько 41 мільярда гривень станом на кінець 2025 року), дефекти конкретних регуляторних механізмів (визнана Верховним Судом незаконною формула розрахунку), збереження монополізації попри проконкурентну норму, а також незавершеність упровадження європейської моделі ринку, що, за оцінками, коштувало Україні втрати можливості збудувати до 7 ГВт відновлюваної та до 2 ГВт балансуєної генерації.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що ключовою особливістю сучасного стану адміністративно-правового

регулювання електроенергетики є діалектичний взаємозв'язок його переваг і недоліків, за якого більшість недоліків є наслідком незавершеності або дефектності реалізації тих самих реформ, що становлять переваги. Це означає, що стратегічним пріоритетом подальшого вдосконалення державної політики має бути не перегляд обраного курсу реформ, а доведення кожної з них до логічного завершення, усунення дефектів конкретних регуляторних механізмів та посилення контрольно-наглядового й примусового інструментарію, що, у поєднанні із запропонованими в підрозділі 3.3 конкретними законодавчими змінами, здатне забезпечити перехід від нинішнього суперечливого стану до зрілої, ефективної та повністю інтегрованої до європейського простору моделі адміністративно-правового регулювання української електроенергетики.

Підсумовуючи розгляд переваг і недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання, слід наголосити, що проведена в цьому підрозділі оцінка не є самоціллю, а слугує емпіричною та аналітичною основою для формування цілісної системи пропозицій щодо вдосконалення державної політики у сфері електроенергетики. Виявлений діалектичний взаємозв'язок переваг і недоліків, встановлена роль інституційної спроможності як наскрізної детермінанти, а також здійснене розмежування недоліків за критерієм їх причинного зв'язку з війною – усі ці результати в сукупності формують методологічно обґрунтовану картину сучасного стану галузі, що дозволяє перейти від констатації окремих досягнень і проблем до системного бачення напрямів подальшого розвитку.

Саме таке цілісне бачення, що поєднує визнання реальних здобутків реформи з тверезою оцінкою невирішених проблем та чітким розумінням їхньої природи, є необхідною передумовою вироблення загальних висновків дослідження, у яких узагальнюються результати всіх трьох його розділів та формулюються підсумкові рекомендації щодо вдосконалення державної політики України у сфері енергетики в умовах євроінтеграції

Висновки до розділу 3

Третій розділ дослідження було присвячено шляхам удосконалення державної політики України у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції, причому послідовний аналіз енергетичної безпеки як складової державної політики, зарубіжного досвіду її забезпечення, видів завдань адміністративно-правового регулювання та підсумкова оцінка переваг і недоліків чинної моделі регулювання дозволяють сформулювати низку узагальнювальних висновків концептуального й прикладного характеру.

На нашу думку, головним наскрізним результатом розділу є обґрунтування тези про те, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання української електроенергетики характеризується не браком стратегічного бачення чи нормативної бази, а передусім розривом між якістю формального регулювання та інституційною спроможністю його практичної реалізації – розривом, подолання якого є визначальною передумовою як зміцнення енергетичної безпеки, так і успішного завершення інтеграції до енергетичного простору Європейського Союзу.

Аналіз енергетичної безпеки, проведений у підрозділі 3.1, засвідчив, що ця категорія зазнала суттєвої змістовної трансформації протягом 2021–2026 років – від переважно економічного, ресурсно-диверсифікаційного розуміння до комплексної, багаторівневої концепції, що охоплює фізичний захист критичної інфраструктури, ресурсну стійкість через стратегічні запаси палива, розосереджену стійкість генерації та технологічну (кібер-) стійкість систем управління.

Запропонована в підрозділі трирівнева (з перспективою розширення до чотирирівневої) модель енергетичної безпеки є, як на мене, тим аналітичним інструментом, що дозволяє впорядкувати розпорошений нормативний матеріал і виявити ключову диспропорцію: попри розвинену

систему стратегічних документів, у законодавстві відсутнє єдине загально визнане визначення енергетичної безпеки, а найнижчий серед усіх кластерів гармонізації показник її забезпечення (26 відсотків станом на листопад 2025 року) свідчить про системний розрив між стратегічним плануванням і фактичною реалізацією. Вважаємо принципово важливим висновок про те, що цей розрив зумовлений не помилковістю обраного курсу, а переважанням реактивної, постфактумної моделі державного управління над проактивним управлінням ризиками, чого вимагає сама природа енергетичної безпеки.

Звернення до зарубіжного досвіду в підрозділі 3.2 підтвердило, що Європейський Союз у цілому, а також Польща, Литва, країни Балтії та Німеччина як окремі держави пройшли через структурно подібні до української виклики, проте реалізували їх у формі більш юридично завершених, краще профінансованих і часто завчасно розпочатих програм.

Найбільш цінним практичним результатом цього порівняння я вважаю не абстрактне запозичення зарубіжних моделей, а виявлення конкретного, уже застосовуваного рішення – підтвердженої офіційними джерелами угоди про постачання скрапленого природного газу через термінал у Клайпеді та довгострокового бронювання його потужностей до 2044 року, що є прямим утіленням адаптації литовської моделі енергетичної незалежності до українських потреб.

Водночас порівняльний аналіз дозволив сформулювати методологічно вагомий висновок про межі застосовності зарубіжного досвіду: інструменти, що передбачають розширення вже наявної практики двосторонньої та регіональної співпраці, є безпосередньо застосовними, тоді як інструменти, що спираються на розвинену наднаціональну правотворчу систему (модель REPowerEU) або на можливість здійснювати трансформацію в умовах мирного часу (польський та німецький досвід), потребують адаптації радше на рівні управлінської логіки – переходу від

декларативного до юридично обов'язкового регулювання та від реактивного до завчасного планування.

Систематизація видів завдань адміністративно-правового регулювання, здійснена в підрозділі 3.3, дала, на наш погляд, найбільш самостійний у науковому відношенні результат розділу – авторську класифікацію, побудовану за критерієм функціональної спрямованості адміністративно-правового впливу, що виокремлює шість видів завдань: інституційне, нормотворче, тарифне, цифровізаційне, контрольно-наглядове та дозвольно-реєстраційне. Ця класифікація, на відміну від наявних у науці адміністративного права загальнотеоретичних класифікацій методів і форм державного управління, конкретизує їх стосовно галузевої специфіки електроенергетики та прив'язує кожен вид завдання до конкретних вимог асquis ЄС, зокрема статті 57 Директиви (ЄС) 2019/944 щодо незалежності регулятора та Регламенту (ЄС) 2019/942 про ACER.

Принциповим практичним результатом підрозділу я вважаю сформульовані на основі порівняння з європейськими стандартами конкретні законодавчі пропозиції – щодо закріплення пріоритету права Енергетичного Співтовариства в Законі «Про ринок електричної енергії», забезпечення фінансової автономії та чіткої ротаційної схеми призначення членів НКРЕКП у Законі № 1540-VIII, запровадження формалізованого механізму взаємодії Міністерства енергетики та Регулятора, а також доповнення Кодексу комерційного обліку процедурними гарантіями для учасників ринку в умовах автоматизованого прийняття рішень.

Підсумкова оцінка переваг і недоліків чинної моделі регулювання, наведена в підрозділі 3.4, дозволила, на наше переконання, сформулювати ключову для всього розділу діалектичну тезу: переваги й недоліки сучасного стану адміністративно-правового регулювання перебувають не у відношенні простого протиставлення, а в складному взаємозв'язку, за якого більшість недоліків є не запереченням відповідних переваг, а наслідком

незавершеності або дефектності реалізації тих самих реформ, що ці переваги становлять. Проконкурентна архітектура ринку співіснує зі збереженням монополізації через недостатній антимонопольний контроль; механізм підтримки відновлюваної енергетики породив самовідтворювану боргову кризу (заборгованість «Гарантованого покупця» близько 15,56 мільярда гривень та учасників балансуючого ринку перед «Укренерго» близько 41 мільярда гривень станом на кінець 2025 року) через вразливість конкретної моделі розрахунків; а загальний курс на євроінтеграцію супроводжується втратою можливості збудувати до 7 ГВт відновлюваної та до 2 ГВт балансуючої генерації через зволікання з упровадженням європейської моделі ринку.

З наведеної тези випливає висновок, що має, як на мене, стратегічне значення для державної політики: подолання виявлених недоліків не потребує перегляду обраного курсу реформ, а вимагає доведення кожної з них до логічного завершення, усунення дефектів конкретних регуляторних механізмів та посилення інституційної спроможності суб'єктів регулювання.

Узагальнюючи результати всього третього розділу, можна стверджувати, що вдосконалення державної політики України у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції є комплексним завданням, що не зводиться ані до суто технічної імплементації директив ЄС, ані до окремих точкових змін законодавства, а потребує системної трансформації самої моделі державного управління галуззю – від реактивної, фрагментованої та переважно декларативної до проактивної, інституційно консолідованої та юридично забезпеченої.

Наскрізними чинниками, що визначають успіх цієї трансформації, є, на мою думку, три взаємопов'язані передумови: забезпечення реальної незалежності та спроможності національного регулятора, перехід від декларативного до юридично обов'язкового регулювання з чіткими термінами й відповідальністю за виконання, а також консолідація

розпорошеної нині відповідальності між численними суб'єктами публічної влади навколо визначених інституційних центрів. Саме реалізація цих передумов, підкріплена сформульованими в розділі конкретними пропозиціями, здатна забезпечити перехід української електроенергетики від нинішнього суперечливого, значною мірою кризового стану до зрілої, ефективної та повністю інтегрованої до європейського простору моделі регулювання, що відповідатиме як національним інтересам України у сфері енергетичної безпеки, так і вимогам її повноправного членства в Європейському Союзі.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в розкритті змісту, особливостей і шляхів удосконалення державної політики України у сфері енергетики та адміністративно-правового регулювання відносин в електроенергетиці в умовах євроінтеграції. Проведене дослідження дозволило сформулювати такі основні висновки та пропозиції.

1. Державна політика України у сфері енергетики в умовах євроінтеграції є системним, багаторівневим і нелінійним процесом, що поєднує матеріально-правовий, інституційний, фінансовий та безпековий виміри. Встановлено, що визначальною ознакою сучасного етапу цієї політики є перехід від декларативного, переважно процедурного співробітництва з Європейським Союзом, характерного для періоду до 2022 року, до глибокої, практично орієнтованої інтеграції, що поєднує нормотворчість, ринкове регулювання та дипломатичну координацію як рівноправні інструменти державної політики. Доведено, що повномасштабна збройна агресія російської федерації справила двоїстий вплив на цей процес: з одного боку, вона стала потужним каталізатором прискорення окремих реформ (екстрена синхронізація з ENTSO-E, диверсифікація постачання енергоносіїв), а з іншого – поглибила структурні проблеми галузі (накопичена заборгованість, дефіцит потужностей, вразливість довгострокового планування).

2. Уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження державної політики у сфері енергетики. Встановлено, що в чинному законодавстві України відсутнє єдине загальновизнане законодавче визначення енергетичної безпеки: попри широке використання цього терміна в стратегічних документах, його зміст розкривається опосередковано, через сукупне тлумачення положень кількох галузевих законів і документів

стратегічного планування – Закону України «Про національну безпеку України», Стратегії національної безпеки України, Енергетичної стратегії України на період до 2050 року та Закону України «Про критичну інфраструктуру». Обґрунтовано доцільність закріплення законодавчої дефініції енергетичної безпеки на рівні спеціального закону або шляхом доповнення Закону України «Про критичну інфраструктуру» окремою статтею, що визначала б її через сукупність структурних рівнів.

3. Запропоновано розглядати енергетичну безпеку як багаторівневу категорію державної політики, що включає щонайменше чотири взаємопов'язані рівні: фізичний захист об'єктів критичної енергетичної інфраструктури; ресурсну стійкість, що забезпечується стратегічними запасами енергоносіїв та диверсифікацією джерел постачання; розосереджену стійкість генеруючих потужностей, що досягається розвитком розподіленої генерації; та технологічну (кібернетичну) стійкість систем управління технологічними процесами. Доведено, що саме показник енергетичної безпеки демонструє найнижчий серед усіх кластерів гармонізації рівень виконання зобов'язань (26 відсотків за оцінкою Секретаріату Енергетичного Співтовариства станом на листопад 2025 року), що свідчить про системний розрив між якістю стратегічного планування та фактичною інституційною спроможністю його реалізації.

4. Установлено, що гармонізація енергетичного законодавства України з *acquis* Європейського Союзу перейшла від етапу формальної адаптації окремих нормативно-правових актів до етапу інституційної інтеграції, що передбачає не лише транспозицію права ЄС, а й забезпечення його практичного застосування через механізми державного управління, ринкового регулювання та міждержавної координації. Виявлено наявність двох паралельних, методологічно несумісних систем оцінювання прогресу гармонізації – узагальненої звітності Кабінету Міністрів України (78–83 відсотки виконання за різними напрямками) та диференційованої оцінки

Секретаріату Енергетичного Співтовариства (від 26 до 75 відсотків за кластерами), – що само собою становить проблему прозорості державної політики й потребує гармонізації самих підходів до моніторингу.

5. Виявлено та систематизовано п'ять конкретних законодавчих прогалин у гармонізації енергетичного законодавства, кожна з яких має самостійне значення для подальшого переговорного прогресу: незавершений перехід від Директиви RED II до RED III у сфері відновлюваної енергетики; відсутність повноцінного функціонуючого ринку водню попри наявність стратегічних намірів; структурні проблеми застосування Регламенту REMIT, що проявляються у зростанні монополізації газового сектору навіть за формального впровадження регуляторного інструменту; затримки інтеграції спотових ринків (market coupling) через розбіжність між технічною готовністю операторів та законодавчим процесом; неповне впровадження довгострокових механізмів енергетичної безпеки. Обґрунтовано, що ці прогалини мають різну природу: перші дві піддаються відносно швидкому усуненню через завершення розпочатого законодавчого процесу, тоді як інші структурно пов'язані з тривалістю збройного конфлікту.

6. На основі аналізу інституційного, двостороннього та багатостороннього співробітництва доведено взаємодоповнювальний, а не конкурентний характер цих моделей взаємодії: багатосторонні механізми (Енергетичне Співтовариство, формат G7+, «План України») забезпечують уніфікацію стандартів і розподіл відповідальності, тоді як двосторонні угоди з провідними державами-партнерами дозволяють залучати вузькоспеціалізовані компетенції, недоступні в межах уніфікованих програм допомоги. Установлено, що ключовим викликом цієї багатоканальної моделі є адміністративне навантаження на профільні органи, зумовлене різноманітністю процедур, валют і звітності окремих

донорських програм, повноцінна координація яких залишається невирішеним завданням державної політики.

7. За результатами компаративного аналізу зарубіжного досвіду забезпечення енергетичної безпеки (Європейського Союзу в цілому на прикладі плану REPowerEU, а також Польщі, Литви, країн Балтії та Німеччини) обґрунтовано висновок про межі застосовності цього досвіду для України. Установлено, що інструменти, які передбачають розширення вже наявної практики двосторонньої та регіональної співпраці, є безпосередньо застосовними, що підтверджується офіційно укладеними угодами про постачання скрапленого природного газу через термінал у Клайпеді та довгострокове бронювання його потужностей; натомість інструменти, що спираються на розвинену наднаціональну правотворчу систему (модель REPowerEU) або на можливість здійснювати трансформацію в умовах мирного часу (досвід Польщі та Німеччини), потребують адаптації радше на рівні управлінської логіки – переходу від декларативного до юридично обов'язкового регулювання та від реактивного до завчасного планування, ніж прямого запозичення інституційної форми.

8. Запропоновано авторську класифікацію видів завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, побудовану за критерієм функціональної спрямованості адміністративно-правового впливу. За цим критерієм виокремлено шість видів завдань: інституційне (забезпечення незалежності та спроможності національного регулятора), нормотворче (створення системи правил функціонування ринку), тарифне (цінове регулювання природно-монопольних сегментів), цифровізаційне (технологічне забезпечення обігу регуляторно значущих даних), контрольно-наглядове (забезпечення дотримання встановлених правил) та дозвільно-реєстраційне (допуск суб'єктів до діяльності та облік об'єктів). Доведено, що, на відміну від наявних у науці адміністративного права загальнотеоретичних класифікацій

методів і форм державного управління, запропонована класифікація конкретизує їх стосовно галузевої специфіки електроенергетики та прив'язує кожен вид завдання до конкретних вимог acquis ЄС, а виокремлення цифровізаційного виду завдання відображає якісно нову роль управління даними в сучасному регулюванні енергетичних ринків.

9. Установлено, що центральним суб'єктом адміністративно-правового регулювання електроенергетики є національний регулятор – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, ключовою системною проблемою діяльності якої є забезпечення реальної, а не лише декларованої незалежності відповідно до вимог статті 57 Директиви (ЄС) 2019/944 та Регламенту (ЄС) 2019/942 про Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва енергетичних регуляторів. Обґрунтовано, що вимога незалежності регулятора за правом ЄС не суперечить ані судовому контролю за його рішеннями, ані парламентському наглядові, а отже, удосконалення інституційного виду завдань регулювання має полягати не у відмові від цих форм контролю, а в забезпеченні незалежності від оперативного втручання органів виконавчої влади у поточну регуляторну діяльність.

10. Обґрунтовано теоретичне положення про діалектичний взаємозв'язок переваг і недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання електроенергетики, згідно з яким більшість недоліків чинної моделі є не запереченням відповідних переваг, а наслідком незавершеності або дефектності реалізації тих самих реформ, що ці переваги становлять. Установлено, що проконкурентна архітектура ринку співіснує зі збереженням монополізації через недостатній антимонопольний контроль; механізм підтримки відновлюваної енергетики через покладення спеціальних обов'язків породив самовідтворювану боргову кризу (заборгованість державного підприємства «Гарантований покупець»

близько 15,56 мільярда гривень та учасників балансуючого ринку перед НЕК «Укренерго» близько 41 мільярда гривень станом на кінець 2025 року); а загальний курс на євроінтеграцію супроводжується втратою можливості збудувати до 7 ГВт відновлюваної та до 2 ГВт балансуючої генерації через зволікання з упровадженням європейської моделі ринку. З цього положення випливає висновок, що подолання виявлених недоліків не потребує перегляду обраного курсу реформ, а вимагає доведення кожної з них до логічного завершення.

11. Виявлено, що наскрізною детермінантою, яка визначає, чи реалізується потенціал тієї або іншої реформи як перевага, є рівень інституційної спроможності суб'єктів публічної влади, відповідальних за галузь. Установлено, що там, де регуляторні органи діяли проактивно й послідовно (впровадження Регламенту REMIT, сертифікація оператора системи передачі за моделлю незалежного системного оператора, запровадження довгострокових аукціонів допоміжних послуг), результатом ставали відчутні переваги, тоді як там, де бракувало послідовності, дієвих механізмів примусу або якісних регуляторних рішень, формувалися системні недоліки. Окремо обґрунтовано необхідність розмежування недоліків за критерієм їх причинного зв'язку з війною, оскільки воєнний контекст пояснює походження лише частини з них (передусім боргової кризи 2022 року), тоді як інші мають власне управлінську природу й потенційно могли б бути усунені незалежно від перебігу бойових дій.

12. На підставі проведеного дослідження сформульовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері електроенергетики, спрямовані на усунення виявлених прогалин і недоліків:

– доповнити Закон України «Про ринок електричної енергії» нормою, що закріплювала б пріоритет зобов'язань України за Договором про заснування Енергетичного Співтовариства та мережевими кодексами ЄС у разі колізії з пізнішими змінами до національного законодавства, що

унеможливило б довільне відхилення від погоджених технічних умов інтеграції;

– внести до Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» зміни, які закріпили б фінансову автономію регулятора через формування його бюджету за рахунок регуляторних внесків ліцензіатів, чітку ротаційну схему призначення членів та вичерпний перелік підстав для дострокового припинення їхніх повноважень відповідно до вимог статті 57 Директиви (ЄС) 2019/944;

– запровадити на рівні постанови Кабінету Міністрів України формалізований механізм взаємодії між Міністерством енергетики та національним регулятором, що розмежовував би сфери відповідальності за формування політики та її регуляторну реалізацію без порушення незалежності регулятора;

– доповнити Кодекс комерційного обліку електричної енергії положеннями про процедурні права учасників ринку в разі автоматизованого прийняття рішень платформою управління даними, а також про механізм досудового оскарження таких рішень, що відповідало б європейським стандартам належної адміністративної процедури.

13. Узагальнюючим результатом дослідження є обґрунтування висновку про те, що вдосконалення державної політики України у сфері енергетики в умовах євроінтеграції є комплексним завданням, що не зводиться ані до суто технічної імплементації директив ЄС, ані до окремих точкових змін законодавства, а потребує системної трансформації самої моделі державного управління галуззю – від реактивної, фрагментованої та переважно декларативної до проактивної, інституційно консолідованої та юридично забезпеченої. Визначальними передумовами успіху такої трансформації є забезпечення реальної незалежності та спроможності національного регулятора, перехід від декларативного до юридично

обов'язкового регулювання з чіткими термінами й відповідальністю за виконання, а також консолідація розпорошеної відповідальності між численними суб'єктами публічної влади навколо визначених інституційних центрів. Реалізація цих передумов є необхідною умовою переходу української енергетики від нинішнього кризового стану до зрілої, ефективної та повністю інтегрованої до європейського простору моделі державної політики, що відповідатиме як національним інтересам України у сфері енергетичної безпеки, так і вимогам її повноправного членства в Європейському Союзі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 07.02.2019 р. № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.
2. Висновок Конституційного Суду України у справі щодо членства України в ЄС та НАТО від 22 листопада 2018 р. № 3-в/2018. Конституційний Суд України. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/nadano-vysnovok-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny-u-spravi-shchodo-chlenstva-ukrayiny-v-yes-ta-0> (дата звернення: 15.06.2026).
3. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.
4. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. *Верховна Рада України* : офіц. вебпортал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення: 10.06.2026).
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 12.06.2026).
6. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: загальна характеристика. *Міністерство закордонних справ України* : офіц. сайт. URL:

- <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 12.06.2026).
7. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Київ, 2024. 148 с. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-mizh-Ukrayinoyu-ta-YEvropejskym-Soyuzom-za-2023-rik.pdf> (дата звернення: 22.06.2026).
  8. European Council conclusions, 23–24 June 2022. Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (дата звернення: 14.06.2026).
  9. Council adopts negotiating frameworks for Ukraine and Moldova : press release. Council of the European Union. 21 June 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/06/21/council-adopts-negotiating-frameworks-for-ukraine-and-moldova/> (дата звернення: 22.06.2026).
  10. Переговори про вступ України до ЄС: повний гід у 12 питаннях. Урядовий портал з питань євроінтеграції. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/peregovory-pro-vstup-ukrayiny-do-yes-povnyj-gid-u-12-pytannyah/> (дата звернення: 14.06.2026).
  11. Про затвердження Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС) : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2026 р. № 438. *Верховна Рада України* : офіц. вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-п> (дата звернення: 14.06.2026).
  12. Рада ЄС затвердила інструмент Ukraine Facility обсягом 50 млрд євро. Урядовий портал з питань євроінтеграції. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/rada-yes-zatverdyla-instrument-ukraine-facility->

- [obsyagom-50-mlrd-yevro-na-2024-2027-roky/](#) (дата звернення: 11.06.2026).
- 13.Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. *Official Journal of the European Union*. L 2024/792. 29.02.2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202400792 (дата звернення: 11.06.2026).
- 14.Ukraine Facility Plan. *Міністерство економіки України* : офіційний сайт програми. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 15.06.2026).
- 15.Ukraine Facility: на що та на яких умовах будуть витрачені 50 млрд євро від ЄС. *Європейська правда*. 2024. 29 лютого. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/02/29/7180668/> (дата звернення: 12.06.2026).
- 16.Уряд схвалив оновлення Плану України для посилення євроінтеграційного виміру Ukraine Facility. *Міністерство економіки України* : офіц. сайт. 2026. Червень. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/fe3cd4c1-3384-4048-9b18-9ba16fbe7938> (дата звернення: 15.06.2026).
- 17.План для Ukraine Facility: задачі та зміст (березень 2024). Українська торгово-промислова палата : офіц. сайт. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/660538ef4bad0109308362.pdf> (дата звернення: 11.06.2026).
- 18.Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25 жовтня 2005 р. (ратифіковано Законом України від 15.12.2010 р. № 2787-VI). Офіційний вісник України. 2011. № 14. Ст. 605. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a27 (дата звернення: 22.06.2026).

19. Кабінет Міністрів України презентував проєкт Програми дій Уряду від 18 серпня 2025 р. *Урядовий портал з питань євроінтеграції*. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/kabinet-ministriv-ukrayiny-prezentuvav-proyekt-programy-dij-uryadu/> (дата звернення: 13.06.2026).
20. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. *Верховна Рада України* : офіц. вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п> (дата звернення: 12.06.2026).
21. Звіт Єврокомісії в межах Пакета розширення ЄС 2024 року: оцінка прогресу України. Національне агентство з питань запобігання корупції : офіц. вебсайт. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/zvit-evrokomisii-2024-otsinka-progresu-ukrainy-u-sferi-zapobigannya-ta-borotby-z-koruptsieyu/> (дата звернення: 14.06.2026).
22. Єврокомісія представила Звіт щодо прогресу України в межах Пакета розширення 2025 – найкраща оцінка за три роки від 4 листопада 2025 р. Урядовий портал з питань євроінтеграції. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/yevrokomisiya-predstavyla-zvit-shhodo-progresu-ukrayiny-v-mezhah-paketa-rozshyrennya-2025-najkrashha-otsinka-za-try-roky/> (дата звернення: 14.06.2026).
23. Як ЄС оцінив євроінтеграційні реформи України і яких змін чекає надалі від 6 листопада 2025 р. Texty.org.ua. URL: <https://texty.org.ua/fragments/116243/yak-yes-ocinyv-yevrointehracijni-reformy-ukrayiny-i-yakux-zmin-chekaye-nadali/> (дата звернення: 15.06.2026).
24. Роль реформи державного управління в процесі євроінтеграції. *Національне агентство України з питань державної служби* : офіц. вебсайт. URL: <https://nads.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna->

- [spivpracya/ukrayina-yes/rol-reformy-derzhavnoho-upravlinnia-v-protsesi-ievrointehratsii](https://spivpracya.ukrayina-yes/rol-reformy-derzhavnoho-upravlinnia-v-protsesi-ievrointehratsii) (дата звернення: 13.06.2026).
25. Як Україна рухається до ЄС? Ключові процеси євроінтеграції. Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/yevrointegratsiya/> (дата звернення: 12.06.2026).
26. Звіт Єврокомісії 2025: оцінка прогресу України у сфері запобігання та боротьби з корупцією. *Національне агентство з питань запобігання корупції*: офіц. вебсайт. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/zvit-evrokomisii-2025-otsinka-progresu-ukrainy-u-sferi-zapobigannya-ta-borotby-z-koruptsieyu/> (дата звернення: 14.06.2026).
27. Підсумки зовнішньої торгівлі товарами України у I кварталі 2023 року. *Національний інститут стратегічних досліджень* : офіц. вебсайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/pidsumky-zovnishnoyi-torhivli-tovaramy-ukrayiny-u-i-kvartali> (дата звернення: 12.06.2026).
28. Директива 2009/73/ЄС Європейського Парламенту і Ради про спільні правила для внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС від 13 липня 2009 р. *Official Journal of the European Union*. 2009. L 211. С. 94–136.
29. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан. Київська школа економіки. 2022. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-16-05.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).
30. З 1 січня 2026 року Європейський Союз запустив повну дію механізму транскордонного вуглецевого коригування CBAM. Офіс Сталих Рішень. URL: <https://ukraine-oss.com/z-1-sichnya-2026-roku-yevropejskyj-soyuz-zapustyv-povnu-diyu-mehanizmu-transkordonnogo-vugleczevogo-koryguvannya-cbam/> (дата звернення: 15.06.2026).

- 31.СВАМ: як новий вуглецевий податок ЄС вплинув на металургію України. *Економічна правда*. 2026. URL: <https://epravda.com.ua/biznes/cbam-yak-noviy-vugleceviy-podatok-yes-vplinov-na-metalurgiyu-ukrajini-819079/> (дата звернення: 15.06.2026).
- 32.Повноцінний запуск СВАМ може коштувати Україні до \$1,44 млрд щороку – НАДПУ. *UNIAN*. 2026. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/povnocinniy-zapusk-cbam-mozhe-koshtuvati-ukrajini-do-1-44-mlrd-shchoroku-nadpu-13259664.html> (дата звернення: 15.06.2026).
- 33.Вуглецевий податок. Скільки втратять українські металурги через СВАМ. *Forbes Ukraine*. 2025. URL: <https://forbes.ua/news/ukrainski-metalurgi-cherez-vugletseviy-podatok-mozhut-vtratiti-16-mlrd-u-2030-rotsi-gmk-center-17032025-28074> (дата звернення: 15.06.2026).
- 34.«АрселорМіттал Кривий Ріг» втратив 300 000 тонн експорту сталі через СВАМ у першому кварталі 2026 року // GMK Center : інформаційно-аналітичний центр. 2026. URL: <https://gmk.center/ua/opinion/arselormittal-kri-vij-rig-vtrativ-300-000-tonn-eksportu-stali-cherez-cbam-u-pershomu-kvartali-2026-roku> / (дата звернення: 22.06.2026).
- 35.Євроінтеграція України: можливості чи нові проблеми? Аналітична публікація. Український інститут майбутнього. 2024. URL: <https://uifuture.org/publications/yevrointegracziya-ukrayiny-mozhlyvosti-chy-novi-problemy/> (дата звернення: 13.06.2026).
- 36.Пашков М. та ін. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 187–188. Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 11.06.2026).
- 37.Євроінтеграція України сьогодні: проблеми, виклики, завдання. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL:

- <https://dif.org.ua/article/evropeyska-integratsiya-ukraini-sogodni-problemi-vikliki-zavdannya-dumka-ekspertiv> (дата звернення: 12.06.2026).
38. Опитування: підтримка українцями вступу в ЄС зросла до 83%, НАТО – 71,3%. *Економічна правда*. 2026. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/02/11/7230981/> (дата звернення: 16.06.2026).
39. Підтримка вступу України до ЄС зросла до 83%, до НАТО – понад 71% – опитування. *Forbes Ukraine*. 2026. URL: <https://forbes.ua/news/ukraintsi-posilili-pidtrimku-vstupu-do-es-ta-nato-opituvannya-11022026-36271> (дата звернення: 16.06.2026).
40. Вступ до Європейського Союзу підтримують 59% українців – опитування. *Інтерфакс-Україна*. 2025. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1132267.html> (дата звернення: 16.06.2026).
41. Українці назвали головні перешкоди на шляху вступу країни до ЄС – опитування. *Dengi.ua*; за даними дослідницької компанії «Соціополіс». 2026. URL: <https://dengi.ua/ua/suspilstvo/9760816-ukrayintsi-nazvali-golovni-pereshkodi-na-shlyakhu-vstupu-krayini-do-jes-opituvannya> (дата звернення: 16.06.2026).
42. Які Як європейці ставляться до членства України в ЄС: «Європейська рада з міжнародних відносин» (ECFR). 2026. URL: <https://1tv.com.ua/svit/naselennya-yakyh-krayin-yes-vystupaye-proty-evrointegratsiyi-ta-pidtrymky-ukrayiny-rezultaty-opituvannya/> (дата звернення: 16.06.2026).
43. Переваги євроінтеграції для українського суспільства? Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/yaki-perevagi-evrointegratsii-dlya-ukrainskogo-suspilstva> (дата звернення: 14.06.2026).

44. Опитування Євробарометра показало, що європейці продовжують рішуче підтримувати Україну. Представництво ЄС в Україні : офіц. сайт. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/bilshist-yevropejsiv-pidtrymuje-prodovzhennya-dopomogy-ukrayini-yevrobarometr/> (дата звернення: 13.06.2026).
45. Костюченко Я. М. Етапи європейської економічної інтеграції. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. URL: <https://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/download/1598/1513/6174> (дата звернення: 17.06.2026).
46. Кориневич А. О. Участь України в Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства: перспективи і зобов'язання в енергетичній сфері. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 100, ч. 1. С. 196-203. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/download/1677/1588/6476> (дата звернення: 14.06.2026).
47. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 27–28. Ст. 312.
48. Про ринок природного газу : Закон України від 09.04.2015 р. № 329-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 27. Ст. 234.
49. В Енергетичному Співтоваристві проголошено курс на декарбонізацію енергетики. *Енергетичний Перехід в Україні*. URL: <https://energytransition.in.ua/1397/> (дата звернення: 13.06.2026).
50. Приєднання до Енергетичного Співтовариства: міжнародне співробітництво. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : офіц. вебсайт. URL: <https://www.nerc.gov.ua/pro-nkrekp/mizhnarodne-spivrobitnictvo/energetichne-spivtovaristvo/protokoli-priyednannya-do-energetichnogo-spivtovaristva> (дата звернення: 16.06.2026).

51. Грушко В. Синхронізація об'єднаної енергосистеми України з ENTSO-E: економічний вимір. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/498> (дата звернення: 16.06.2026).
52. ENTSO-E оголосило про успішне завершення синхронізації української та європейської енергосистем та суттєве збільшення імпортової потужності до України. Держзовнішінформ. 2023. URL: <https://dzi.gov.ua/press-centre/news/entso-e-ogolosylo-pro-uspishne-zavershennya-synhronizatsiyi-ukrayinskoyi-ta-yevropejskoyi-energosityem-ta-suttyeve-zbilshennya-importnoyi-potuzhnosti-do-ukrayiny/> (дата звернення: 16.06.2026).
53. Український системний оператор НЕК «Укренерго» отримав статус повноправного члена в ENTSO-E. Урядовий портал з питань євроінтеграції. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/ukrayinskyj-systemnyj-operator-nek-ukrenergo-otrymav-status-povnopravnogo-chlena-v-entso-e/> (дата звернення: 16.06.2026).
54. Україна відновлює експорт електроенергії: офіційне повідомлення від 7 квітня 2023 р. Міністерство енергетики України : офіц. вебсайт. URL: <https://www.mev.gov.ua/novyna/ukrayina-vidnovlyuye-eksport-elektroenerhiyi> (дата звернення: 17.06.2026).
55. Перший аукціон 2023 року з розподілу пропускної спроможності міждержавних мереж для експорту електроенергії до Молдови НЕК «Укренерго» : офіційні дані. URL: <https://epravda.com.ua/news/2023/04/10/698955/> (дата звернення: 17.06.2026).
56. НЕК «Укренерго»: статистика експорту та імпорту електроенергії. Офіційні дані оператора системи передачі, цит. за Обозреватель. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/analytics-and->

- forecasts/tse-duzhe-horoshij-sposib-v-ukrenergo-rozpovili-yak-ukraina-prodae-elektriku-v-evropu.htm (дата звернення: 16.06.2026).
57. Платформа ENTSO-E з обліку виробництва, транспортування та споживання електроенергії (ENTSO-E Transparency Platform). URL: <https://transparency.entsoe.eu> (дата звернення: 14.06.2026).
58. «Оператор ринку» ініціює впровадження market coupling з країнами ЄС. Українська Енергетика. 2023. URL: <https://www.oree.com.ua/index.php/newsctr/n/32560> (дата звернення: 17.06.2026).
59. НКРЕКП розпочала імплементацію закону щодо інтеграції енергетичних ринків з ЄС. Інтерфакс-Україна. 2026. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/1161063.html> (дата звернення: 17.06.2026).
60. Як правки до закону про ринок електроенергії віддаляють інтеграцію з ЄС. *Економічна правда*. 2026. URL: <https://epravda.com.ua/energetika/yak-pravki-do-zakonu-pro-rinok-elektroenergiji-viddalyayut-integraciyu-z-yes-817288/> (дата звернення: 17.06.2026).
61. Чи потрібно розмитнювати генератори в Україні у 2024 році. Факти ICTV. 2024. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240610-chy-potribno-rozmytnyuvaty-generatory-v-ukrayini-u-2024-roczy/> (дата звернення: 16.06.2026).
62. Як правильно імпортувати енергообладнання. *Економічна правда*. 2025. URL: <https://epravda.com.ua/biznes/yak-pravilno-importuvati-energoobladnannya-808166/> (дата звернення: 16.06.2026).
63. Пільги на імпорт енергообладнання в Україні до 2026: як зекономити. Juscutum. 2025. URL: <https://www.juscutum.com/news/yak-pravilno-importuvati-energoobladnannya-podatkovy-pilgi-ta-yuridichni-nyuansi> (дата звернення: 16.06.2026).

64. Верховна Рада продовжила скасування мит на ввезення енергетичного обладнання до 2028 року. *Forbes Ukraine*. 2025. URL: <https://forbes.ua/news/import-energoobladnannya-zvilnili-vid-pdv-na-dva-roki-03122025-34601> (дата звернення: 16.06.2026).
65. Криза на Запорізькій АЕС: хронологія подій. Енергоатом, офіційні повідомлення, цит. за Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Криза_на_Запорізькій_АЕС (дата звернення: 16.06.2026).
66. Місія МАГАТЕ вирушила на Запорізьку АЕС: названо головні цілі. *УНІАН*. 2022. URL: <https://www.unian.ua/society/misiya-magate-virushila-na-zaporizku-aes-nazvani-golovni-cili-11958564.html> (дата звернення: 13.06.2026).
67. МАГАТЕ розширює моніторингові місії в Україні на об'єкти інфраструктури, що мають вплив на безпеку АЕС. Державна інспекція ядерного регулювання України : офіц. вебсайт. 2024. URL: <https://snriu.gov.ua/news/mahate-rozshyriuie-monitorynhovi-misii-v-ukraini-na-objekty-infrastruktury-shcho-maiut-vplyv-na-bezpeku-aes> (дата звернення: 15.06.2026).
68. Ситуація в енергосистемі України через удари перебуває в найгіршому стані як мінімум з вересня 2024 р. – МАГАТЕ. Інтерфакс-Україна. 2025. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1129998.html> (дата звернення: 16.06.2026).
69. МАГАТЕ розширює місію в Україні: деталі. Главком. 2026. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/mahate-rozshirjuje-misiju-v-ukrajini-detali-1102813.html> (дата звернення: 16.06.2026).
70. Міненерго: партнери G7+ підтримають енергосектор України на понад 1 мільярд доларів США. Кабінет Міністрів України : офіц. вебпортал. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minenerho-partnery-g7->

- [pidtrymaiut-enerhosektor-ukrainy-na-ponad-1-miliard-dolariv-ssha](#) (дата звернення: 16.06.2026).
71. План Маршалла для енергетики: як міжнародні донори підтримують Україну. UA-Energy. 2025. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/plan-marshala-dlia-enerhetyky-iaak-mizhnarodni-donory-pidtrymuiut-reformu> (дата звернення: 16.06.2026).
72. Підсумки 2024 року / Міністерство енергетики України : офіц. вебсайт. URL: <https://mev.gov.ua/novyna/pidsumky-2024-roku> (дата звернення: 16.06.2026).
73. Уряд ухвалив низку рішень для розвитку розподіленої генерації. *Міністерство енергетики України* : офіц. вебсайт. URL: <https://mev.gov.ua/novyna/uryad-ukhvalyv-nyzku-rishen-dlya-rozvytku-rozpodilenoji-heneratsiyi> (дата звернення: 16.06.2026).
74. Генератори, трансформатори, когенерація: G7+ оголосили нові пакети енергопідтримки України / Вчасно. 2026. URL: <https://vchasno.org.ua/ukraine/heneratory-transformatory-koheneratsiia-g7-oholosyly-novi-pakety-enerhopidtrymky-ukrainy/> (дата звернення: 16.06.2026).
75. Постанови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 24 грудня 2019 р. № 3010, № 3011, № 3013. НКРЕКП : офіц. сайт. URL: <https://www.nerc.gov.ua/tag/postanovi?&type=all&tag=%D0%9F%D0%B E%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8> (дата звернення: 17.06.2026).
76. АТ «Укртрансгаз»: сертифікація оператора газосховищ. Офіційний сайт компанії. URL: <https://utg.ua> (дата звернення: 17.06.2026).
77. Послуги зберігання (закачування, відбору) природного газу в ПСГ // АТ «Укртрансгаз» : офіц. вебсайт. URL: <https://utg.ua/utg/business-info/storage-services.html> (дата звернення: 22.06.2026).

78. Колісник М. Як Україні стати східноєвропейським газовим хабом / Міністерство енергетики України : офіц. вебсайт. URL: <https://mev.gov.ua/storinka/yak-ukrayini-staty-skhidnoyevropeyskym-hazovym-khabom-kolonka-zastupnyka-ministra-mykoly> (дата звернення: 16.06.2026).
79. Проєкт «Воднева стратегія України на період до 2050 року». Міністерство енергетики України. Травень 2024 р. URL: <https://www.mev.gov.ua/sites/default/files/field/file/vodneva-strategiya17.05.2024.pdf> (дата звернення: 16.06.2026).
80. Як водень допоможе відбудувати економіку повоєнної України. GreenDeal. URL: <https://greendeal.org.ua/yak-voden-dopomozhe-vidbuduvaty-ekonomiku-povoyennoyi-ukrayiny/> (дата звернення: 13.06.2026).
81. Україна та Велика Британія уклали договір про Енергетичне партнерство від 21 червня 2023 р. Кабінет Міністрів України : офіц. вебпортал. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/ukrayina-ta-velika-britaniya-uklali-dogovir-pro-en/> (дата звернення: 17.06.2026).
82. Україна і Франція підписали угоду щодо відновлення та підтримки критичної інфраструктури й пріоритетних секторів економіки на 200 млн євро від 7 червня 2024 р. Верховна Рада України : офіц. вебпортал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250_002-24 (дата звернення: 17.06.2026).
83. Відновлення енергетики України: Німеччина надала найбільшу суму грошей від початку великої війни від 25 грудня 2025 р. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/vidnovlennja-enerhetiki-ukrajini-nimechchina-nadala-najbilshu-sumu-hroshej-vid-pochatku-velikoji-vijni.html> (дата звернення: 17.06.2026).
84. Одна з перших угод в рамках UIF: KfW та НЕК «Укренерго» підписали договір на 100 мільйонів євро на відновлення енергетики від

- 19 липня 2024 р. Кабінет Міністрів України : офіц. вебпортал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/odna-z-pershykh-uhod-v-ramkakh-uif-kfw-ta-nek-ukrenerho-pidpysaly-dohovir-na-100-milioniv-ievro-na-vidnovlennia-enerhetyky> (дата звернення: 22.06.2026).
85. Німеччина підтримуватиме відновлення України на всіх рівнях: Декларація про стратегічне партнерство від 14 квітня 2026 р. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/4112444-nimeccina-pidtrimuvatime-vidnovlennia-ukraini-na-vsikh-rivnakh.html> (дата звернення: 17.06.2026).
86. Україна та Норвегія підписали Угоду про технічне та фінансове співробітництво. Міністерство економіки України : офіц. вебсайт. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/e2bf0bfa-f470-44ad-b280-84a8eda20eeb?lang=uk-UA&title=UkrainaTaNorvegiiaPidpisaliUgoduProTekhnichneTaFinansoveSpivrobitnistvo> (дата звернення: 17.06.2026).
87. Верховна Рада ратифікувала Угоду про технічне і фінансове співробітництво з Норвегією. Міністерство економіки України : офіц. вебсайт. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b7e8c7f6-5c3b-4865-b53f-46c1a9dd2058&title=VerkhovnaRadaRatifikuvalaUgoduProTekhnichnefinansovespivrobitnistvoznorvegiuu> (дата звернення: 17.06.2026).
88. Ядерна енергетика України: диверсифікація постачання ядерного палива. НАЕК «Енергоатом», офіційні повідомлення, цит. за Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ядерна_енергетика_України (дата звернення: 17.06.2026).
89. Westinghouse поставлятиме ядерне паливо на всі АЕС України. Mind.ua. 2022. URL: <https://mind.ua/news/20242497-westinghouse-postavlyatime-yaderne-palivo-na-vsi-aes-ukrayini> (дата звернення: 17.06.2026).

90. Японія надасть Україні понад 3 млрд доларів у межах фінансової підтримки G7 (Канада – 3,7 млрд доларів) від 29 жовтня 2024 р. LB.ua. URL: https://lb.ua/economics/2024/10/29/642266_yaponiya_nadast_ukraini_pona_d_3_mlrd.html (дата звернення: 17.06.2026).
91. Угода про підтримку України та співробітництво між Україною та урядом Японії. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-pidtrimku-ukrayini-ta-spivrobotnictvo-mizh-ukrayin-91481> (дата звернення: 17.06.2026).
92. Світова спільнота допомагає Україні у подоланні наслідків обстрілів енергоінфраструктури – Руслан Слободян від 09 квітня 2024 р. Державна інспекція енергетичного нагляду України. URL: <https://sies.gov.ua/news/ruslan-slobodian-rozpoviv-pro-sytuatsiiu-v-enerhosystemi> (дата звернення: 17.06.2026).
93. Про затвердження Плану України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 р. № 244-р. *Верховна Рада України* : офіц. вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2024-p> (дата звернення: 17.06.2026).
94. Про ратифікацію Рамкової угоди між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility : Закон України від 06.06.2024 р. № 3786-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 32. Ст. 422.
95. План України для Ukraine Facility: ще 2 індикатори виконано. Кабінет Міністрів України : офіц. вебпортал. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/plan-ukrainy-dlia-ukraine-facility-shche-2-indykatory-vykonano> (дата звернення: 17.06.2026).

- 96.Суходоля О. М. Енергетична безпека України: перспективна модель управління ризиками : монографія. Київ : НІСД, 2023. 320 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-12/ad_mono_sukhodolia_do_druku_na_site_02_01_2024.pdf (дата звернення: 19.06.2026).
- 97.Деякі правові засади розуміння енергетичної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. № 85. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/336475> (дата звернення: 19.06.2026).
- 98.Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 19.06.2026).
- 99.Стратегія національної безпеки України : затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5264.html> (дата звернення: 19.06.2026).
100. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. № 373-р. *Кабінет Міністрів України* : офіц. вебпортал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-enerhetychnoi-stratehii-ukrainy-na-period-do-2050-roku-373r-210423> (дата звернення: 19.06.2026).
101. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2022. № 22. Ст. 138. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20> (дата звернення: 19.06.2026).

102. Захист енергетичної інфраструктури: аналіз української законодавчої бази. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/zakhist-energetichnoi-infrastrukturi-analiz-ukrainskoi> (дата звернення: 19.06.2026).
103. Законодавство у сфері критичної інфраструктури / Міністерство розвитку громад та територій України : офіц. вебсайт. URL: <https://mindev.gov.ua/diialnist/krytychna-infrastruktura/zakonodavstvo> (дата звернення: 19.06.2026).
104. Про схвалення Стратегії розвитку розподіленої генерації на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.07.2024 р. № 713-р. *Верховна Рада України* : офіц. вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713-2024-%D1%80> (дата звернення: 19.06.2026).
105. Позиція НЕК «Укренерго» щодо стратегії розосередженої генерації (коментарі голови правління В. Кудрицького). *The Page*. 2024. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/dlya-chogo-ukrayini-potribna-decentralizovana-generaciya-elektroenergiyi> (дата звернення: 19.06.2026).
106. Інноваційні мережеві технології для енергосистеми України / Green Deal Україна. Берлін ; Київ, 2025. 1 липня. URL: <https://greendealukraina.org/uk/assets/images/reports/gdu-technologies-for-ua-grid-ukr.pdf> (дата звернення: 19.06.2026).
107. Про мінімальні запаси нафти та нафтопродуктів : Закон України від 21.11.2023 р. № 3496-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 4. Ст. 31.
108. Система стратегічних запасів нафти та нафтопродуктів по-новому: зв'язок із Директивою Ради 2009/119/ЄС та Угодою про

- асоціацію. AZONES Law Firm. 2024. URL: <https://azones.law/en/analytics/systema-strategichnyh-zapasiv-nafty-ta-naftoproduktiv-po-novomu/> (дата звернення: 19.06.2026).
109. Інформація про обсяг, перелік (номенклатуру) та якісні характеристики мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів відповідно до вимог Закону України «Про мінімальні запаси нафти та нафтопродуктів». Міністерство енергетики України : офіц. вебсайт. URL: <https://mev.gov.ua/storinka/informatsiya-pro-obsyah-perelik-nomenklaturu-ta-yakisni-kharakterystyky-minimalnykh> (дата звернення: 19.06.2026).
110. Про затвердження Кодексу газосховищ : Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 30.09.2015 р. № 2495 // Офіційний вісник України. 2015. № 88. Ст. 2951. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1329-15> (дата звернення: 22.06.2026).
111. Обсяг природного газу у сховищах сягнув необхідних 14,7 мільярда кубометрів: офіційне повідомлення, коментар міністра енергетики Г. Галуценка від 19 вересня 2025 р. Міністерство енергетики України : офіц. вебсайт. URL: <https://www.mev.gov.ua/novyna/obsyah-pryrodnoho-hazu-u-skhovishchakh-syahnuv-neobkhidnykh-147-milyarda-kubometriv> (дата звернення: 19.06.2026).
112. Скільки запасів газу має Україна у сховищах на осінь 2025 року: диверсифікація імпорتنих маршрутів та роль НАК «Нафтогаз України» від 16 вересня 2025 р. *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/news/zapasi-gazu-v-pidzemnikh-skhovishchakh-ukraini-vpershe-perevishchili-torishni-16092025-32654> (дата звернення: 19.06.2026).

113. Дугінець Г., Генералов О., Ніжейко К. Енергетична стійкість європейських країн: досвід для України. *Економіка та суспільство*. 2025. № 76. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4519> (дата звернення: 19.06.2026).
114. Проблеми та перспективи забезпечення енергетичної безпеки ЄС під час російської агресії проти України. *Право та інновації*. 2022. № 3. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/862> (дата звернення: 19.06.2026).
115. Communication from the Commission «REPowerEU Plan» : COM(2022) 230 final, 18 May 2022. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022DC0230> (дата звернення: 19.06.2026).
116. REPowerEU plan: energy policy in EU countries' recovery and resilience plans / Council of the European Union (Consilium). URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/repowereu-plan/> (дата звернення: 19.06.2026).
117. A first look at REPowerEU: the European Commission's plan for energy independence from Russia. Florence School of Regulation, European University Institute. 2022. URL: <https://fsr.eui.eu/first-look-at-repowereu-eu-commission-plan-for-energy-independence-from-russia/> (дата звернення: 19.06.2026).
118. REPowerEU – phase out of Russian energy imports: Roadmap of 6 May 2025 and legislative proposal of 17 June 2025. European Commission, Directorate-General for Energy. URL: https://energy.ec.europa.eu/strategy/repowereu-roadmap_en (дата звернення: 19.06.2026).
119. REPowerEU / European Commission : official topic page (statistics on Russian gas, oil and coal shares 2021–2025). URL:

- https://commission.europa.eu/topics/energy/repowerEU_en (дата звернення: 19.06.2026).
120. REPowerEU – 4 years on: gas demand reduction and fossil fuel expenditure (Eurostat data). European Commission, 22 April 2026. URL: <https://energy.ec.europa.eu/strategy/repowerEU-phase-out-russian-energy-imports> (дата звернення: 19.06.2026).
121. Vezzoni R. From REPower to ReArm Europe: a Lopsided Geopolitics Foretelling Ecological Breakdown. *Intereconomics*. 2025. Vol. 60, No. 6. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2025/number/6/article/from-repower-to-rearm-europe-a-lopsided-geopolitics-foretelling-ecological-breakdown.html> (дата звернення: 19.06.2026).
122. Енергетична політика Польщі до 2040 р.: основи, цілі та цільові показники (Polityka energetyczna Polski do 2040 r., PER2040). *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 28. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/506/484/> (дата звернення: 19.06.2026).
123. Klaipeda FSRU (Independence) and Gas Interconnection Poland–Lithuania (GIPL): infrastructure overview / Global Energy Monitor. URL: https://www.gem.wiki/Klaipeda_FSRU (дата звернення: 19.06.2026).
124. Naftogaz secures first US LNG delivery to Ukraine via Lithuania’s Klaipėda terminal (90 mcm, February–March 2026; up to 300 mcm contracted for Q1 2026). Naftogaz Group official statement, cited via Kyiv Post, 26 February 2026. URL: <https://www.kyivpost.com/post/70848> (дата звернення: 19.06.2026).
125. Ukraine and Lithuania agree on long-term Baltic LNG supplies: statement of First Vice Prime Minister Yu. Svyrydenko after intergovernmental consultations in Vilnius. CEENERGYNEWS. 2026.

- URL: <https://ceenergynews.com/lng/ukraine-and-lithuania-agree-on-long-term-baltic-lng-supplies/> (дата звернення: 19.06.2026).
126. Naftogaz secures its first direct long-term LNG regasification capacity at Lithuania's Klaipėda terminal through 2044 (allocation by KN Energies, 25 March 2026; up to 28 TWh/year). Energies Media; Naftogaz Group official statement. URL: <https://energiesmedia.com/naftogaz-klaipeda-lng-capacity-gas-energy/> (дата звернення: 19.06.2026).
127. Synchronisation of the Baltic States' electricity grids with the Continental European Network (desynchronisation from BRELL, 8–9 February 2025; 2018 agreement; EU funding €1.2 bn). European Commission / ENTSO-E. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/baltic-energy-market-interconnection-plan_en (дата звернення: 19.06.2026).
128. Gas Market Report: decline of Russian pipeline gas supplies to the EU in H1 2023. International Energy Agency (IEA). URL: <https://www.iea.org/reports/gas-market-report-q3-2023> (дата звернення: 19.06.2026).
129. Germany to double spending on LNG terminals for security of supply (€6.56 bn). German Federal Ministry of Economic Affairs and Climate Action, cited via Reuters. 2022. 21 November. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/germany-double-spending-lng-terminals-2022-11-21/> (дата звернення: 19.06.2026).
130. Germany 2022 Energy Policy Review: residual dependence on Russian gas and transition challenges. International Energy Agency (IEA). 2022. URL: <https://www.iea.org/reports/germany-2022> (дата звернення: 19.06.2026).
131. Пустовіт Ю.Ю., Ломака О.Ю. Адміністративно-процесуальні механізми регулювання та контролю у сфері відновлювальної енергетики в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного*

- університету. Серія: Право. 2025. Вип. 31. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/31-2.pdf> (дата звернення: 19.06.2026).
132. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/5/kolpakov.pdf> (дата звернення: 19.06.2026).
133. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22.09.2016 р. № 1540-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 51. Ст. 833. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19> (дата звернення: 19.06.2026).
134. Енергоспівтовариство вступило за незалежність НКРЕКП: позиція щодо незалежності регулятора за Третім енергетичним пакетом. Українська Енергетика : вебсайт / за матеріалами Секретаріату Енергетичного Співтовариства. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/enerhospivtovarystvo-vstupylos-za-nezalezhnist-nkrekp> (дата звернення: 19.06.2026).
135. НКРЕКП розпочала реалізацію заходів щодо посилення своєї незалежності у сферах енергетики та комунальних послуг. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : офіц. вебсайт. 2023. Грудень. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/nkrekp-rozpochala-realizaciyu-zahodiv-shchodo-posilennya-svoyeyi-nezalezhnosti-u-sferah-energetiki-ta-komunalnih-poslug> (дата звернення: 19.06.2026).
136. Незалежність регуляторів вимагає комплексних змін до Конституції: аналіз закону про НКРЕКП. Асоціація правників України : офіц. вебсайт. URL: <https://uba.ua/news/nezalezhnist-regulyatoriv->

- vimagaye-kompleksnih-zmin-do-konstituciyi-analiz-zakonu-pro-nkrekp (дата звернення: 19.06.2026).
137. Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU . Official Journal of the European Union. 2019. L 158. P. 125–199. EUR-Lex: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj> (дата звернення: 19.06.2026).
138. Regulation (EU) 2019/942 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 establishing a European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators. Official Journal of the European Union. 2019. L 158. P. 22–53. EUR-Lex: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/942/oj> (дата звернення: 19.06.2026).
139. The Role of National Regulatory Authorities in Market Coupling: independence as a key enabler of effective regulation. Springer Nature. 2025. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-86315-8_15 (дата звернення: 19.06.2026).
140. Реформування ринку електричної енергії: нормативна база. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: <https://www.nerc.gov.ua/reformuvannya-rinkiv/normativna-baza> (дата звернення: 19.06.2026).
141. Про затвердження Кодексу комерційного обліку електричної енергії : Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 311 (у редакції постанови НКРЕКП від 20.03.2020 № 716) / Офіційний вебпортал НКРЕКП. URL: <https://www.nerc.gov.ua/storage/app/uploads/public/658/d94/8b5/658d948b59592719951534.pdf> (дата звернення: 19.06.2026).

142. «Укренерго» впровадило нові функції Датахаб: автоматизована зміна постачальника електроенергії та інші. НЕК «Укренерго» : офіційне повідомлення. URL: <https://ua.energy/zagalni-novyny/ukrenergo-vprovadylo-novi-funktsiyi-datahab-avtomatyzovana-zmina-postachalnyka-elektroenergiyi-ta-inshi/> (дата звернення: 19.06.2026).
143. Про затвердження Змін до Кодексу комерційного обліку електричної енергії: повноцінний запуск платформи Датахаб : Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 2 червня 2026 р. № 841. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts> (дата звернення: 19.06.2026).
144. Стимулююче регулювання / АТ «Херсонобленерго» : офіційний вебсайт. URL: https://ksoe.com.ua/consumers/stymuluuche_reguluvannya/ (дата звернення: 19.06.2026).
145. Національний Регулятор у сфері енергетики запроваджує стимулююче тарифоутворення для ОСР (РАВ-регулювання). Європейська Бізнес Асоціація. 2020. URL: <https://eba.com.ua/natsionalnyj-regulyator-u-sferi-energetyky-zaprovadzhuje-stymulyuyuche-taryfotvorennya-dlya-osr-rab-reguluvannya/> (дата звернення: 19.06.2026).
146. У Міненерго закликали НКРЕКП переглянути умови РАВ-тарифу на користь європейського підходу (єдина база активів, ставка доходності на рівні WACC близько 17%). РБК-Україна. 2020. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/minenergo-prizvali-nkreku-peresmotret-usloviya-1597748004.html> (дата звернення: 19.06.2026).
147. Про внесення змін до Розподілу функціональних обов'язків між Головою НКРЕКП, членами НКРЕКП та керівником апарату: функції моніторингу ринку, координації євроінтеграції та аналізу сегментів ринку. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у

- сферах енергетики та комунальних послуг. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-vnesennya-zmin-do-rozpodilu-funkcionalnih-obovyazkiv-mizh-golovoyu-nkrekp-chlenami-nkrekp-ta-kerivnikom-aparatu-3> (дата звернення: 19.06.2026).
148. Лібералізований ринок електроенергії в Україні: 5 років трансформації. Укргідроенерго : офіційне повідомлення. 2024. Липень. URL: https://uhe.gov.ua/media_tsentr/novyny/liberalizovanyy-rynok-elektroenerhiyi-v-ukrayini-5-rokiv-transformatsiyi (дата звернення: 20.06.2026).
149. НКРЕКП підбила підсумки 2025 року: інтеграція з ЄС, розвиток ВДЕ та захист споживачів. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. 2025. Грудень. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/nkrekp-pidbyla-pidsumky-2025-roku-intehratsiia-z-ies-rozvytok-vde-ta-zakhyst-spozhyvachiv> (дата звернення: 20.06.2026).
150. Проблеми та перспективи галузі ВДЕ в 2025 році: довгострокові аукціони на ринку допоміжних послуг. *Економічна правда*. 2026. 22 січня. URL: <https://epravda.com.ua/infrastruktura/problemi-ta-perspektivi-galuzi-vde-v-2025-roci-816839/> (дата звернення: 20.06.2026).
151. Анбандлінг: навіщо в українській енергетиці збільшують конкуренцію // Хмарочос. 2020. Грудень; Що не так із сертифікацією «Укренерго». Sayenko Kharenko : аналітичний матеріал. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2020/12/16/anbandling-navishho-v-ukrayinskij-energetytsi-zbilshuyut-konkurenciyu/> (дата звернення: 20.06.2026).
152. Про відмову у сертифікації НЕК «УКРЕНЕРГО»: моделі відокремлення (OU, ISO, ІТО), стаття 32 Закону України «Про ринок електричної енергії». Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL:

<https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-vidmovy-u-sertifikatsii-nek-ukrenergo>

(дата звернення: 20.06.2026).

153. НКРЕКП прийняла рішення про сертифікацію оператора системи передачі за моделлю ISO (з урахуванням Висновку Секретаріату Енергетичного Співтовариства від 25 листопада 2021 р. № 4/21; постанова НКРЕКП від 01 жовтня 2021 р. № 1683). Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/nkrekp-prijnyala-rishennya-pro-sertifikaciyu-operatora-sistemi-peredachi> (дата звернення: 20.06.2026).
154. Заборгованість за 2022 рік і далі тисне на ринок ВДЕ: заборгованість ДП «Гарантований покупець» 15,56 млрд грн станом на 01.12.2025, рівень розрахунків за 2022 рік - 66,2% (О. Савченко, Українська вітроенергетична асоціація). РБК-Україна. 2026. Січень. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/stari-borgi-pered-investorami-zelenu-energetiku-1769343829.html> (дата звернення: 20.06.2026).
155. Зелена енергетика в Україні: боргова проблема все ще потребує системного вирішення (механізм ПСО, тариф на передачу 2025 р.). РБК-Україна. 2025. Жовтень. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/borgova-problema-zelenoyi-energetiki-shche-1759738633.html> (дата звернення: 20.06.2026).
156. Ризики затягування: чому борги перед ВДЕ загрожують енергетичній безпеці (рішення Верховного Суду 2024 р. про незаконність формули розрахунку «Гарантованого покупця»). Mind.ua. 2025. 19 вересня. URL: <https://mind.ua/openmind/20294714-riziki-zatyaguvannya-chomu-borgi-pered-vde-zagrozhuuyut-energetichnij-bezpeci> (дата звернення: 20.06.2026).
157. Енергетика: світові тенденції 2025: оцінка стану конкуренції на енергетичному ринку України (за матеріалами ОЕСР та World Energy

- Outlook 2024). Міжнародний Інститут Свободи. URL: <https://www.ilibertyinstitute.org/articles/energetika-svitovi-tendencziyi-2025> (дата звернення: 20.06.2026).
158. Енергетика України 2024–2025 років у тумані невизначеності: наслідки зволікання з упровадженням європейської моделі ринку (втрата до 7 ГВт ВДЕ та до 2 ГВт балансуєчих потужностей). Razumkov Centre (Центр Разумкова). 2024. Жовтень. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/energetyka-ukrainy-20242025-rokiv-u-tumani-nevyznachenosti> (дата звернення: 20.06.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій за темою дисертації

1. Коноваленко А. Г. Програмні документи у сфері євроінтеграційної політики України: загальна характеристика. *Щомісячний інформаційно-аналітичний журнал «Економіка. Фінанси. Право.»*. 2026. № 5. С.34-38.
2. Коноваленко А. Г. Зарубіжний досвід реалізації енергетичних стратегій: правовий аспект. *Український політико-правовий дискурс*. 2026. № 23 (2026).
3. Коноваленко А. Г. Види завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 3. С. 75-79.
4. Коноваленко А.Г. Енергетична безпека як багаторівнева категорія державної політики України в умовах євроінтеграції: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного круглого столу, присвяченого 30-річчю Конституції України «Конституційно-правові засади організації та здійснення публічної влади в умовах воєнного стану» (м. Хмельницький, 03 червня 2026 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2026. С.30-33.